

Турчик І.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ У ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ ЄВРОПИ

Дрогобич, 2017

Турчик І.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ У ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ ЄВРОПИ

Дрогобич
2017

УДК 37. 037 (4)
ББК 74. 200. 54
Т 89
ISBN 978-617-7263-59-2

Рекомендовано до друку вченою радою
Дрогобицького державного педагогічного університету
ім. І.Франка
(протокол № 17 від 13.10.2017 р.)

Рецензенти:
Доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор,
завідувач кафедри теорії та методики фізичного виховання
Національного університету фізичної культури і спорту
Круцевич Т.Ю.

Доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії та методики фізичного виховання
Дрогобицького державного педагогічного університету
ім.Івана Франка
Лук'янченко М.І.

Доктор наук з державного управління, професор, завідувач
кафедри здоров'я людини Львівського державного
університету фізичної культури ім..Івана Боберського
Шиян О.І.

Турчик І.Х. Фізичне виховання і спорт у шкільній освіті Європи: монографія / І.Х. Турчик. - Дрогобич: Швидкодрук, 2017. -138 с.

У монографії подана інформація про освітню політику державних та громадських організацій щодо фізичного виховання та спорту молоді у зарубіжних країнах, розкрито особливості шкільних систем фізичного виховання і спорту деяких європейських країн, розкрито теоретико-методичні основи формування цінностей учнів засобами фізичного виховання та спорту.

Видання пропонується науковцям, аспірантам, студентам вищих фізкультурного профілю навчальних закладів, викладачам, вчителям.

З М І С Т

Передмова	4
РОЗДІЛ 1. ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА ДЕРЖАВНИХ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЩОДО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ МОЛОДІ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	6
РОЗДІЛ 2. ШКІЛЬНЕ ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ	28
2.1. Реалізація положень програми фізичного виховання відповідно до законодавчих умов країн світу	28
2.2 Загальні цілі та завдання шкільного фізичного виховання в країнах Європи	32
2.3. Оцінка та контроль якості програм з фізичного виховання у країнах Європи	45
2.4 Фізична культура та спорт у шкільній освіті Італії	58
2.5 Фізична культура та спорт у шкільній освіті Франції	64
2.6 Фізична культура та спорт у шкільній освіті Англії	71
2.7 Фізична культура та спорт у шкільній освіті Німеччини	91
РОЗДІЛ 3. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ У СВІТОВОМУ КОНТЕКСТІ	96
3.1 Теоретичні основи формування ціннісних орієнтацій учня засобами фізичного виховання та шкільного спорту за кордоном	96
3.2 Шкільний спорт як соціально-ціннісна система у працях зарубіжних фахівців	105
Список літератури	117

ПЕРЕДМОВА

Як відзначається в Концепції державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року пріоритетом реалізації державної політики є впровадження в Україні європейських стандартів життя. Завданням, як вказано у документі є поєднання зусиль органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства для проведення реформи у сфері фізичної культури і спорту з метою приведення її у відповідність з європейськими вимогами і стандартами шляхом визначення як основи європейської моделі реформування. Тому важливим джерелом визначення сучасної стратегії розвитку галузі фізичного виховання та спорту в Україні є аналіз світового досвіду організації навчально-виховного процесу, дослідження закономірностей та тенденцій розвитку цієї важливої складової частини освітньої сфери на Європейському континенті.

Таким чином, розвиток фізичного виховання дітей і молоді в системі освіти, виведення його на світовий рівень має здійснюватися в контексті широкої інтеграції в міжнародну систему освіти та взаємообмін передовим досвідом.

Без перейняття досвіду інших сьогодні не може успішно розвиватися будь-яка країна, без знання нового у світі, у своїй професії не може бути конкурентноздатним будь-який фахівець.

Тому не випадково питання організації і методики фізичного виховання та спорту в зарубіжних країнах цікавлять багатьох сучасних українських фахівців (Вільчковський Е.С., Круцевич Т.Ю., Куц О.С., Лабскір В.М., Лукянченко М.І., Мандюк А.В., Москаленко Н.В.,

Шиян О.І.), науковців інших країн (Гуськов С., Вілк В., Зотов А.П., Крадман Д., Кравчик З., Мальска А., Лісіцкі Т., Поспіеш Й., Яворський З. та ін.). Загальнонаукове та теоретичне значення мають дисертаційні роботи вітчизняних і зарубіжних фахівців, що пов'язані з дослідженням стану фізичного виховання і спорту за кордоном: в Афганістані (Панаєв Г.), Англії (Турчик І.), Греції (Сінадінос Н.), Румунії (Попеску І., Арделян Г.), США (Бавина Л., Віндюк О.) та ін.

Кінець 20 – початок 21 ст. був часом серйозних випробовувань існуючих в школах різних країн світу, у тому числі в Україні, концепцій і систем шкільної освіти в сфері фізичного виховання і спорту, а також пошуку нових, більш ефективних шляхів, форм і методів викладання шкільного фізичного виховання. Хоча відомо, що єдиної моделі фізичного виховання і спорту у школах зарубіжних країн не існує. До тепер тривають дискусії щодо пошуку найефективнішої моделі шкільної системи фізичного виховання і спорту .

У зазначеній монографії, зроблена спроба узагальнення та поширення інформації про фізичне виховання і спорт у деяких європейських державах досвід яких може бути використаний у системі фізичного виховання школярів України.

Окрім того, важливість даної роботи підтверджена введенням у навчальні плани другого магістерського рівня вищої освіти багатьох ВНЗ України фізкультурного профілю навчальної дисципліни «Фізичне виховання і спорт у шкільній освіті за кордоном».

РОЗДІЛ 1.
ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА ДЕРЖАВНИХ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЩОДО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ШКІЛЬНОГО СПОРТУ МОЛОДІ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Необхідною умовою процвітання будь-якої країни, особливо в епоху глобалізації і світової спільноти, була, є і буде наявність людського капіталу, основу якого становить здоровя молоді (Шиян, 2010).

Забезпечення здорового способу життя, що передбачає усунення головних чинників ризику для того, щоб запобігти невиправдано високому рівню захворюваності, інвалідності та передчасної смертності молодих людей, – завдання державної політики усіх країн світу, незалежно від устрою чи територіального розташування. Система освіти має значний вплив на спосіб життя і стан здоров'я молоді, зважаючи не лише на тривалість цього процесу та можливості охоплення молоді. Освіта, на думку фахівців, більше ніж інші соціальні сфери спроможна впливати на позитивні зміни в способі мислення молоді, формувати здоровий спосіб життя. Забезпечення здоров'я і здорового способу життя дітей і молоді та їх здатності навчатися є суттєвою складовою та результатом якісної системи освіти.

Низький рівень фізичної активності, як стверджує у своїй монографії «Державна освітня політика з питань здорового способу життя молоді» О.І.Шиян (2010) характерна ознака сучасної цивілізації. Впродовж минулих віків людина провадила здебільшого аскетичне життя, що потребувало великих фізичних навантажень. Таким чином, у процесі еволюції наш організм був запрограмований на високу рухову активність. Технічний прогрес (водогін, центральне опалення, електропобутові прилади) радикально зменшили фізичні навантаження, а

суспільний і особистий транспорт звів практично до мінімуму пересування пішки. У сільській місцевості фізична праця поступово замінюється малою механізацією. Звідси в сучасних умовах життя дорослого населення різко знизилася частка фізичної праці у виробничій діяльності і побуті, підвищилася нервово-психічна напруженість праці, що стало одним із глобальних чинників гіподинамії людини зі всіма негативними наслідками. Таким чином, гіподинамія – це недостатнє, знижене фізичне навантаження, до того ж характерне для усього способу життя. Гіподинамія призводить до багатьох захворювань, зниження стійкості організму до інфекцій і психічного напруження, до падіння працездатності, прискорення процесу старіння. У зв'язку з цим розвиваються такі захворювання, як атеросклероз, гіпертонічна хвороба, інфаркт міокарду, цукровий діабет. В останні десятиліття було виявлено, що довготривалим наслідком та однією з головних причин передчасної смерті людей, особливо в розвинутих країнах, стали хвороби серцево-судинної системи. При цьому було точно встановлено: чим вищий рівень життя в країні, тим більше захворювань серця і судин. У межах країни серцево-судинні захворювання особливо поширюються серед тих, хто зайнятий роботою, що не вимагає фізичних зусиль (Шиян, 2014).

Тому в останні роки спостерігаються консолідовані зусилля багатьох країн щодо активізації рухової активності у світу та фізичного виховання та спорту зокрема.

Не зважаючи на те, що про позитивну роль фізичного виховання та спорту відомо давно лише наприкінці ХХ століття дослідники різних країн почали серйозно говорити про рухову активність як про превентивний засіб підтримання здоров’я, яке закладається у дитячому

віці; профілактичний засіб, і навіть як про засіб лікування деяких неінфекційних захворювань (Barton,1993; Pawlucki,1996). Офіційні медичні дослідження, проведені зарубіжними фахівцями, вказують на те, що фізична активність людини знижує рівень передчасної смерті загалом, від коронарної хвороби серця, діабету, гіпертонії, ожиріння тощо. Доведено, наприклад, що покращення рівня фізичної підготовленості має більший вплив на здоров'я людини, ніж зменшення споживання тютюну (Sallis, 1991). У дослідженнях, проведених у канадській провінції Онтаріо у 1995р., встановлено, що інертна у фізичному плані людина, ставши фізично активною, економить щорічно 364 долари на медичних послугах. Ці ж дослідження доводять, що зростання рівня фізичної підготовленості осіб, які працюють на виробництві, дає прибуток на кожен вкладений долар у розмірі від 2 до 5 доларів [Phillips, 1994). Тобто інвестиції у сферу фізичної активності та оздоровчого спорту мають добрий економічний ефект.

На думку С.Гуськова та А.Зотової, такі дослідження необхідно проводити у контексті майбутнього здоров'я людини. Хоча чіткий взаємозв'язок між активним дитинством та здоров'ям у дорослому віці не встановлений, ряд досліджень свідчать, що фізично інертні діти не стають активними дорослими. Тому дуже важливо створити для дітей, особливо у школі, такі умови, котрі дозволять їм отримати позитивний життєвий досвід через фізичне виховання і фізичну активність, включаючи спорт.

Характерною особливістю розвитку фізичного виховання і спорту, на думку D.Solomons, є необхідність зміни типу занять: від строгих форм гімнастичних уроків – до більш вільних розвиваючих занять, на яких учитель, використовуючи нові методичні підходи, намагається

навчити учнів основ рухової майстерності [цит. за Harter,1981]. У цьому випадку на уроках не тільки вирішують завдання навчання рухових дій та вдосконалення фізичних якостей, але і створюють умови для психологічного, емоційного і соціального розвитку особистості. Більше того, правильно організовані заняття фізичною культурою, на думку автора, створюють умови для дотримання прав людини, чесної гри, виявлення піклування і поваги до навколишніх; надають можливості гармонійного розвитку особистості. Лише завдяки спільним зусиллям урядів, спеціалістів системи охорони здоров'я, вчених у сфері спортивних наук, національних і міжнародних організацій, спортивних неурядових організацій, учителів, батьків, суспільства можна відстояти предмет фізичної культури у шкільному навчальному плані. Це буде означати, що діти отримають можливість ефективно розвиватися і набувати рухових вмінь і навиків (особливо треба відмітити життєво важливі навики), будуть дотримані права людини, діти здобудуть освіту і можливість подальшого професійного вибору, братимуть участь в оздоровчих заходах, удосконалюватимуть майстерність, фізичну підготовленість, будуть залучені до здорового способу життя, участі у соціальних процесах.

Школа є єдиним суспільним інститутом, який відвідують усі без винятку діти, у тому числі з низькою руховою активністю, наприклад, дівчата 13-18 років, діти з розумовими і фізичними відхиленням. У зв'язку з цим професор з Німеччини W. Brettschneider [цит. За Pospiech, 52] підкреслює важливу роль шкільної фізичної культури у подоланні соціальної нерівності, а також відзначає очевидність позитивного впливу шкільної фізичної культури на розвиток психологічної стійкості організму до стресових ситуацій і соціальної адаптації. На думку

автора, учителі фізичної культури з допомогою засобів та методів фізичної культури розвивають фізичні якості дітей і навчають їх різних рухових дій, розширюючи діапазон рухових можливостей і сприяючи індивідуальному і соціальному розвитку особистості. Поряд з тим необхідна координація зусиль різних організацій, які відіграють важливу роль в охороні здоров'я та збільшенні рухової активності молоді.

Ще один іноземний фахівець, V. Matsudo [цит. за Поспех та ін.], у своїх працях розглядає вплив середовища (відношення з вчителями, ровесниками, засобів масової інформації) на рухову активність підлітків, критерієм якої було обрано час активних занять фізичною культурою на тиждень. Дослідження відбувалося протягом року. Учасниками експерименту були група хлопчиків і група дівчаток одного віку і рівня освіти. Джерелами громадського впливу були визначені радіо і телепередачі про користь занять фізичною культурою, інтерв'ю в газетах та журналах, що пропагують здоровий спосіб життя, проводились загальногромадські Дні здоров'я. Шкільні акції включали невеликі бесіди на уроках фізичної культури, нотатки та інтерв'ю у шкільних бюлетенях і стінних газетах, домашні завдання. До і після річного експерименту проводили анкетування учасників.

Якісні заняття фізичною культурою всіх дітей, на думку ж професора B.Kiid [цит. за Pospiech], необхідно розглядати як необхідні інвестиції у майбутнє суспільства. Державні чи громадські школи, що мають широку інфраструктуру, працюючи практично зі всіма дітьми і підлітками, є якраз тими організаціями, які необхідно фінансувати для реалізації програми оздоровлення населення. Це дозволить не тільки покращити фізичні показники здоров'я, але і посилити мотивацію необхідності навчання у школі та досягнення успіхів у

процесі освіти, так як у Канаді та США серед підлітків спостерігається тенденція до залишання школи. Заняття фізичною культурою сприяють соціалізації особистості, знижують показники шкідливих звичок молоді, а також відсів підлітків з школи до отримання атестату зрілості, сприяють підвищенню успішності, розвивають почуття колективізму, позитивно впливають на психічний розвиток дітей.

Можливість забезпечення усіх дітей заняттями фізичного виховання автор бачить в організації адекватних занять фізичною культурою у рамках навчального розкладу у школі, спортивних секцій поза навчальним планом, а також громадських рекреаційних занять.

Загальносвітова тенденція зниження активності молоді потребує розробки нової стратегії фізичного виховання. Необхідно скрізь ввести обов'язкові заняття у школі, а також розширити систему позашкільних занять. Представник ВООЗ N.Benaziza (цит. за Cachay) наголосив на зростанні ролі фізичної культури у сучасному суспільстві. Фізична активність молоді, крім того, що є важливим чинником зміцнення здоров'я, також є ефективним засобом зняття стресу, профілактики асоціальної поведінки та наркоманії. Недавні дослідження фахівців ВООЗ показали, що фізичне виховання має чітко виражену економічну значущість. Про це повинні пам'ятати керівники при визначенні пріоритетів національної політики держав.

В останні роки захоплення молоді персональними комп'ютерами і телебаченням постійно витісняє фізичну активність. Це відображається на рівні фізичної підготовленості молоді багатьох країн.

Фізична культура впливає на психомоторну, пізнавальну, емоціональну сфери діяльності дитини.

Концепція руху розглядає навчання дітей через рухову активність, у результаті якої вони набувають рухової грамотності. Одержуючи знання про рух, дитина здобуває індивідуальний та соціальний досвід. ФВ необхідно розглядати у контексті підготовки дитини до подальшого життя, залучення до культурних цінностей. Таким чином, "фізична культура", є інтегративним предметом, що робить значний внесок поряд з іншими шкільними навчальними дисциплінами у загальний процес освіти дітей, виховання гармонійно розвиненої особистості (Гуськов, Зотова, 2001].

На думку відомого англійського вченого Talbot M, «навчання рухові» є найкращим способом для розуміння фізичного виховання та спорту в школі. «Рухатися, щоб вчитися» – це використання фізичної активності як контексту і засобу в процесі навчання і виховання, метою якого є здобуття цілої низки освітніх результатів, зокрема відповідальної й ефективної поведінки та дій [83, С 65-67]

Урядами багатьох держав, у тому числі Великобританії були прийняті низка указів, що підкреслюють вплив занять спортом на розвиток учнів. Зокрема, закони про реформу освіти Великобританії 1944 та 1988 років (UK Parliament 1944, 1988), звіти Warnock (1978) та Elton Report (1989), а також Національний Курикулум Англії та Уельса, в яких означено вплив занять спортом на духовний, моральний, соціальний та культурний розвиток учнів (DfEE/QCA 1999).

На початку 21 ст. важливість залучення молоді до занять молоддю спортом стала однією з центральних проблем у програмах різних політичних сил Об'єднаного Королівства (Flintoff, 2003). Так, у доповіді , підготовленої групою англійських політиків (Social Exclusion Unitfromthe

Policy Action Team вказано на те, що спорт і мистецтво можуть сприяти «благоустрою міських кварталів шляхом вдосконалення громад» через покращення здоров'я, зростання зайнятості та якості освіти й зменшення злочинності (DCMS,1999). Схожі заяви надійшли від таких установ Великобританії, як спеціальний комітет з культури, ЗМІ та спорту (1999 р) , державних відомств (Cabinet Office, 2000; Social Exclusion Unit, 2000b), спортивних рад (Sport Scotland, 1999; Sport England, 2000; Sports Council for Northern Ireland, 2001; Sports Councilfor Wales, 2001) та інших агентств (Health Education Authority, 1999; Local Government Association, 2001).

Англійські політичні діячі, вважають, що спорт вносить значний вклад у «нову політику дня», несучи позитивні соціальні результати, такі як зниження злочинності серед молоді, зростання фізичної підготовленості та здоров'я, зниження прогулів у школі, покращення ставлення до навчання . а також надають можливість учням займати «активну громадянську позицію».

У звіті уряду Англії за 2007 рік підкреслено значимість шкільного спорту у вирішення проблем соціального характеру, його вплив на зростання відвідуваності учнями шкіл та покращення якості освіти школярів, на формування навичок самооцінки, лідерських якостей та уміння працювати у команді. Зазначено, що участь у шкільному спорті сприяє побудові інклюзивного суспільства, виробленню потреби у систематичних заняттях руховою активністю після завершення школи і найважливіше зміцнює здоров'я нації (DCMC,2007).

Зважаючи на вище викладене, сьогодні, державні й громадські інституції Об'єднаного Королівства та ін. держав впроваджують вузько направлені програми метою

яких є залучення школярів до занять спортом та їх «повернення» до навчання й розвитку позитивних суспільних якостей . Яскравим прикладом є ініційовані, парламентом програми: «Позитивне майбутнє», «Дівчата у спорті» (1999), «Покоління, що рухається»(2008) філософією яких є використання фізичної активності для особистого розвитку учнів. Зазначимо, що схожі проекти є й у США: «Навчання особистій й соціальній відповідальності», «Спортивна освіта» й «Спорт заради миру», що базовані на схожих принципах (Hellison D.,1995).

Англійський вчений R.Bayley вважає такі державні ініціативи особливо корисними, оскільки в них міститься потужний потенціал для зростання досягнень молодих людей (Bayley, 2005). Зокрема, фахівці з Великобританії стверджують, що заняття спортом розвивають в учнів довіру до інших людей та почуття власної гідності (Nichols, 1997); формують почуття, колективізму; сприяють позитивному соціально-моральному розвитку (Danish 2002); прищеплюють почуття особистої та соціальної відповідальності (Hellison, 1995; Martinek, 2006); допомагають у розв'язанні проблем соціального відчуження, вирішують соціальні проблеми та сприяють позитивному особистісному розвитку

З метою вироблення спільної стратегії щодо фізичного виховання під патронатом МОК, ЮНЕСКО і ВООЗ у Берліні був проведений Всесвітній саміт з фізичної культури, організований Міжнародною радою спортивних наук і фізичної культури (ICSSPE). Головною метою саміту було вироблення стратегії дій щодо активізації фізичного виховання у сучасному суспільстві.

Результатом саміту було прийняття документу, призначеного для міністрів урядів, який підтвердив важливість занять фізичною культурою протягом життя

людини, особливо для кожної дитини, як записано у Міжнародній конвенції з прав дитини. Всі діти мають право на: 1) високий рівень здоров'я; 2) безплатну обов'язкову початкову освіту для забезпечення розумового і фізичного розвитку; 3) відпочинок і дозвілля; 4) гру.

Значну допомогу в сфері розвитку фізичної культури і спорту надає Рада Європи, яка ще у 1949 р., прийняла Європейську конвенцію культури, що закріпила за кожною людиною право на заняття спортом. З 1978 р в Раді Європи працює Комітет з розвитку спорту. Що три роки комітет проводить конференції за участю міністрів спорту. Так, на одній з них, а саме у 1991 р. було прийнято рішення, що одним з пріоритетів в сфері європейського шкільного спорту повинна стати програма взаємодопомоги країнам Центральної і Східної Європи. У результаті для цих країн була розроблена програма розвитку спорту під назвою «Спрінт» (спортивна реформа, інновація, підготовка). Програмою було підкреслено, що усі європейські країни дотримуються єдиної думки щодо ставлення до спортивних цінностей: жодних маніпуляцій спортсменами для досягнення політичних цілей, повна підтримка ідеї оздоровчого «спорту для всіх», зростання вагомості спорту у вихованні молоді.. Особлива увага повинна надаватися реалізації програми «Спрінт», яка складається з двох основних частин: мобільних семінарів щодо проблем конкретних країн, на яких детально обговорюються нові принципи керівництва, демократії в спорті, масового спорту і т.д., а також багатосторонніх семінарів щодо загальних проблем.

У 1995 році в Лісабоні на конференції європейських міністрів, що відповідають за спорт, був прийнятий Європейський маніфест «Молоді люди і спорт». У ньому задекларовано, що надання суспільством можливості молоді займатися спортом повинно привести не лише до

конструктивного використання вільного часу, але і до вирішення таких соціальних проблем, як агресивність, алкоголізм, наркоманія, до лікування інших хвороб суспільства. Також у маніфесті мова йшла про прагнення до стимулювання нових партнерських відношень метою яких буде залучення молоді за допомогою спорту у процеси самоосвіти, самовдосконалення і самовираження (Поспех та ін.,2002).

Міжнародна Федерація шкільного спорту функціонує з 1972 року. Вона включає 61 національну шкільну організацію. Федерація підтримує розвиток співпраці між шкільною спільнотою різних країн, організовує проведення міжнародних шкільних змагань метою яких є налагодження кращого взаєморозуміння. Один раз у два роки Міжнародна федерація проводить змагання з футболу, гандболу, баскетболу, волейболу, кросу і лижних перегонів. Що чотири роки проходить гімназіада, в програму якої включені змагання з традиційних видів (легка атлетика, плавання, гімнастика), які складають основу універсіад і Олімпійських ігор (Дергунов 1995).

У більшості країн організація шкільного спорту, відбувається на різних рівнях управління: у Бельгії, Італії, Люксембурзі, Португалії, Франції – державному, Німеччині, Іспанії, Швейцарії – регіональному або місцевому. Так, наприклад у Великобританії відповідальність за розвиток шкільного спорту покладено на Національну раду шкільного спорту, яка підпорядковується Міністерству освіти. До компетенції Національної ради входять лише глобальні питання, оскільки всі матеріально-технічні проблеми розвитку шкільного спорту вирішуються у кожному регіоні і графстві окремо (Шиян та ін, 2003).

Пропаганда і залучення до участі у шкільному спортивному русі в багатьох державах починається ще з

дошкільного віку. Так, наприклад в Австрії широкого розповсюдження набула програма «Озі спорт», яка зорієнтована на співпрацю молодих сімей з малюками, вчителів, тренерів, їх об'єднують в клуби, де у дітей виховують любов до фізичної культури. У Фінляндії існує Асоціація фізкультурно-оздоровчої роботи з дошкільниками і молодими матерями. Асоціація пропонує декілька курсів: «Гімнастика для малюків» - від 1 місяця до 2 років; «Доросла дитина» - від 2 до 4 років, «Чарівна гімнастика» - від 4 до 6 років. У Великобританії впроваджена програма під назвою «Фанфіт Перселя»,в основі якої лежить розвиток гнучкості, координації та загартування дітей. Діти які успішно оволоділи програмою нагороджуються відповідними медалями. В Австралії модель спортивного розвитку наймолодших включає обов'язкове вивчення метання, ударам по м'ячу, бігу, плаванню, оволодінню рухливими іграми (Зотов, 1997).

У багатьох країнах Західної Європи, спорт почав витісняти фізичне виховання. У цих країнах практикуються обов'язкові факультативні заняття спортом за вибором у шкільних спортивних об'єднаннях чи союзах з урахуванням схильностей учнів у післяобідній, вільний від уроків час. В Данії, Німеччині, Англії, Голландії, Люксембурзі, Бельгії, Франції школам та їх спортивним об'єднанням для проведення занять, як правило, надаються закриті і відкриті спортивні споруди, що належать державі. Тренування найчастіше проходить під керівництвом викладачів фізичного виховання.

Так, наприклад у школах Німеччині завдяки диференційованому підході обов'язковими є 3-4 спортивних уроки фізичної культури щотижнево. Програма містить більше ніж 10 видів спорту. У школах Баварії їх 17. Організація таких занять стала можлива завдяки збільшенню кількості шкільних спортивних

клубів, налагодженню з ними тісної співпраці. У відомствах, що відповідають за шкільну освіту введена нова посада регіонального радника, обов'язком яких є допомога у встановленні контактів між школами і спортивними клубами. Регіональні радники і шкільні спортивні ради діють через координаторів, що працюють в органах спортивного самоврядування (Бюлетень спортивной информации Совета Европы, 1997).

Традиційним місцем, де діти і підлітки Німеччини займаються спортом є спортивні клуби. За змістом спортивної діяльності, можливостями для занять, що надаються клубними секціями, поділяються таким чином: 347 варіантів – заняття визначеним видом спорту зі змагальною орієнтацією; 260 – варіантів – заняття спортом, як формою активного відпочинку.

В Німеччині спортивно обдаровані учні, займаються в шкільних спортивних секціях і добровільних організаціях, які тісно співпрацюють зі спортивними клубами. Ще з далекого 1951 року щорічно проходять Федеральні ігри молоді - масові змагання тільки для учнів середньої школи, які проводяться за заздалегідь складеним на рік розкладом, в тому числі в дні місцевих свят. Тут немає поділу учасників змагання за віком.

А з 1969 року в країні розпочали проводитися щорічні багатоступеневі змагання шкільних команд під назвою «Молодь тренується до Олімпіади» - змагання для учнів початкової школи. Проводяться на міському, районному та обласному рівнях з 12 основних олімпійських видів спорту. Цей рух перетворився на основне ядро багатоступеневої системи шкільних спортивних змагань Німеччини, яка передбачає співпрацю шкіл та спортивних клубів. За організацію цих змагань відповідають обласні (земельні) міністерства у справах віросповідань, федеральне Міністерство

внутрішніх справ, федерації з видів спорту. Активну участь в цьому русі беруть шкільні вчителі фізкультури.

В останні роки широкого розповсюдження набули ще 5 нових програм, основною метою яких є залучення шкільної молоді до спорту.

Це "Політична програма" (за участю діячів політиків і бізнесменів для підтримки асоціацій шкільного спорту).

"Персональна програма" (з семінарами де здійснюється пошук методів для більшого залучення добровольців). Німецькі фахівці стверджують що кількість учнів що займається є не достатньою тому «Спорт для всіх» повинен стати реальністю для молоді Німеччини. Адже більшість з них вважає, що спорт є привабливий і допомагає бути в хорошій формі.

"Програма-реклама" (з залученням засобів масової інформації, афіш, телекліпів і т.д. для того, щоб підкреслити соціальне значення спортивних клубів и їх учасників).

"Програма-порада " (метою є розробка практичних матеріалів для підтримки клубів).

"Програма-діяльність" (для профілізації діяльності клубів, а також для інших організацій, що займаються спортивною діяльністю).

Дія програм розрахована на чотири роки.

Яскравим прикладом популяризації шкільного спорту може, на нашу думку, бути і Великобританія. Одним з найбільш популярних змагань які проводяться в країні для дітей молодшо-шкільного вікує “Зірки завтрішнього дня”. Ці змагання були організовані таким чином, що біля 10 000 хлопчиків та дівчаток віком до 12 років брали участь у змаганнях протягом року, представляючи свої школи, центри відпочинку та дозвілля. Змагання проводилися у восьми регіонах, на які поділена Великобританія. На основі рекомендованих списків, які надають тренери

команд, у кожному регіоні відбирають 32 юні спортсмени, які у подальшому проходять індивідуальну перевірку на рівень майстерності.

Найбільш талановиті складають екзамен з таких видів спорту – футболу, крикету, баскетболу і гімнастики або легкої атлетики – перед авторитетною суддівською колегією, до якої входять спортивні експерти та відомі спортсмени. Переможець конкурсу з кожного виду спорту в листопаді проходить курс тренувань під керівництвом особистого тренера, котрий дає остаточну оцінку його/її потенціалу як "майбутньої зірки" британського спорту. Імена "особистих тренерів" майбутніх "зірок" відомі усім переважно це світові зірки, такі як Девід Бекгем, Вейн Руні, Льюіс Хемілтон, брати Мюрей та ін..

Для покращення стану шкільного спорту в Англії з 1992 р. проводиться також чемпіонат з аеробіки серед школярів. Спонсор змагань – фірма з виробництва взуття "Інтер". У січні – лютому відбуваються регіональні змагання, а у березні – загальнонаціональний фінал. До кожної команди входять три учасники, що представляють три вікові групи. Обов'язковий компонент виступу – чотири вправи, рекомендовані федерацією аеробіки Великобританії.

Другий компонент спонсорської програми "Інтера" – нагородження дітей, що особливо відзначилися. Таким чином, можливість випробувати свої сили в аеробіці надається всім школярам Великобританії. Бронзові нагороди ("Робикфіт") одержує хлопчик і дівчинка, що перемогли у змаганнях з аеробіки низької інтенсивності; срібні ("Робікпауер") – у змаганнях з високою інтенсивністю; і золоті ("Аеробікспорт") – переможці у змішаній програмі з аеробіки, що складаються із елементів низької і високої інтенсивності. Кожна нагорода присуджується за підсумками виконання шести строго

регламентованих вправ (Детско-юношеский – зона особого внимания, 1997).

Важливу роль у зростанні зацікавленості і досягнень учнів відіграють нагороди. 35 державних організацій, пов'язаних зі спортом, постійно проводять нагородження з метою визначення зростання спортивних досягнень (майстерності) учнів (Турчик та ін, 2005)].

Департамент культури, засобів масової інформації і спорту, а також англійська рада зі спорту розробила систему, згідно з якою школи також можуть претендувати на отримання нагороди.

Школи, які популяризують спорт отримують нагороди "sportsmark". Додаткова золота нагорода "sportsmark" присвоюється найбільш інноваційним школам за досягнення особливих результатів. Школи, що досягли успіху, зможуть помістити інформацію про свої нагороди у проспектах; вірогідно, ці школи будуть серед тих, які боротимуться за отримання допомоги від фонду спортивної ради за зв'язок між школами і місцевими клубами .

Спортивні ради Англії проводять різноманітну роботу з метою покращення умов для занять спортом молоді. Вони контролюють тренерські курси для вчителів, допомагають у спонсоруванні шкіл місцевим бізнесом, і надають гранти на проекти, що спрямовані на зміцнення зв'язку між школами і місцевими клубами.

З березня 1996 р. англійська спортивна рада розпочала роботу програми під назвою "Національний юніорський спорт ". Ця програма отримала фінансову допомогу з фонду спортлотереї у розмірі 7.7 млн фунтів стерлінгів. Це дозволило створити систему, у якій школи, місцева влада, державні спортивні організації, спортивні клуби і молодіжні організації можуть співпрацювати разом "для координованого і спланованого забезпечення

якісних спортивних можливостей 4-18-літніх дітей. ” На думку англійських урядовців, спонсорування шкільного спорту є ефективним, навіть якщо приватні спонсори виділяють відносно незначні суми грошей. Наприклад, у школах Лестера баскетбольні клуби організували баскетбольні клініки, на які отримали 8500 фунтів від місцевого філіалу компанії B and Q. У цьому ж місті у молодших школах введені спортивні програми, що фінансуються місцевими агентствами з туризму у розмірі 3000 фунтів щорічно.

Спонсорів приватного сектору також стимулюють до участі у програмі “sportsmark”. Ця ініціатива є дещо ширша, ніж шкільний спорт. У ній перевага надається місцевим проектам, спрямованим на роботу з молоддю. Таким чином було отримано близько 7,5 млн фунтів на розвиток спорту у школах, що дозволяє “sportsmark” підтримувати мережу проектів для молоді, кількість яких постійно зростає, і у майбутньому.

В останні роки з метою посилення ігрової спрямованості дитячо-юнацького спорту за кордоном, у тому числі в Англії, пропонують використовувати не тільки традиційні рухові ігри, але також народні ігри, національні види спорту, сюжетні, пригодницькі, спортивно-динамічні та інтелектуальні ігри, ігри-естафети та ін. Також учнів стимулюють до вигадування нових рухливих ігор і змагань, що дозволяють розвивати творчі здібності дітей (Kraft,1987).

Часто проводяться змагання з відносно нових видів спорту, таких як сквош (гра з м’ячем та ракеткою) і схожий з цією грою ракетбол. Ці ігри не складні за правилами, захоплюючі, добре розвивають фізичні можливості учнів. Практично всі центри спорту та розваг в Англії, особливо для дітей та молоді, містять невеликі зали для гри у сквош (на площі одного тенісного корту

можна помістити декілька сквош-кортів). Також великою популярністю користуються такі нові ігри, як крокет, спіральбол, стенбол, боча, ринг-теніс, шафлбод та ін.

Ще одним прикладом активізації шкільного спорту була ініційована урядом Великобританії програма для шкіл “Підготовка чемпіонів” (Champion Coaching). Були задіяні всі адміністративні спорткомітети, включно з Британською Радою освіти з фізичного виховання і Національною Радою шкільного спорту. Працювало 20 проектів у кожному з 10 підпорядкованих Спортивній Раді регіонів Англії. Кожний проект передбачав 6 тижнів висоякісної підготовки з основних видів спорту . До проекту було залучено близько 3500 дітей. Результати були опубліковані у статті під назвою “Підготовка чемпіонів”. Успіх проекту привів до вкладення більших коштів у другий етап, результати якого були опубліковані у статті “Більше рецептів для дії” (Турчик, 2005).

Найбільш централізована система шкільного спорту в Європі, на нашу думку є у Франції. Навантаження вчителя фізичного виховання та спорту становить 20 уроків щотижня, з них 3 призначені для організованих спортивних занять в середу після обіду. Спортивне життя на рівні гімназій та ліцеїв організовує UNSS (Народний шкільний спортивний союз), президентом якого є міністр освіти Франції. Міністр призначає директора UNSS та 50% членів національного керівництва. Решта 50% членів керівництва обираються шляхом багатоступеневих виборів. Кожна школа зобов’язана організовувати спортивні заняття. Для учнів вони є факультативними (Pospiech, 2010).

Також, уряд Франції значну роль відводить роботі зі спортивно обдарованою молоддю. На першому етапі спортивне виховання носить характер попереднього відбору і охоплює учнів з району не більшого, аніж місто

чи департамент. У французькій системі освіти відсутні спортивні інтернати. Для дітей в школах організовують навчання адаптовуючи до тренувань та спортивних таборів. Координаторами секцій є вчителі різних предметів, головними обов'язками яких є: виховання, координування навчання та спортивних тренувань, опіка над молодими спортсменами та при необхідності допомога в навчанні. Набір до спортивних секцій є спільним завданням дирекцій шкіл та спортивних федерацій регіонального рівня. Фінансування спортивних програм в секціях здійснюється спортивними федераціями. Додаткові засоби фінансування надходять від місцевих органів самоуправління та батьків. Базовими структурами професійного спорту у Франції є школи (з освітнім рівнем ліцею), так звані тренувальні центри. 55 французьких професійних федерацій спорту опікуються 256-ма такими центрами (аналогами наших шкіл спортивної майстерності). Міністерство освіти забезпечує необхідні умови навчання та індивідуальний графік навчання, пристосований до специфіки виду спорту, а також здійснює нагляд за спортивним вдосконаленням учнів.

У Голландії функціонує державна система спортивних шкіл. 12 регіональних шкіл (LOOT-schools) реалізовують національну програму освіти і професійного спорту. Правовою підставою є розпорядження міністра освіти. У цих школах зменшено на 15% кількість годин виділених на так званий артистичний напрям предметів та надано всім учням індивідуальний графік навчання. Тренерів на роботу в цих школах призначають спортивні союзи. Тренувальні плани занять надаються і контролюються міністерством освіти та національними союзами Голландії (Tomiek, 2010).

У Бельгії державною системою освіти для спортивно обдарованої молоді створено 9 спортивних шкіл для учнів

віком 12-18 років. Спортивна програма містить 32 годин занять на тиждень, які спільно фінансуються урядом і спортивними федераціями. Спільний нагляд над процесом виховання та освіти здійснює BLOSO – спеціальний відділ в міністерстві спорту. У спортивних школах займаються бадмінтоном, настільним тенісом, дзюдо, лижним спортом, гольфом, тенісом, легкою атлетикою, спортивною гімнастикою, вітрильним спортом та кінним спортом.

Один з найвищих показників залучення населення до спорту є у Швеції (Sozanski та ін., 2010). При загальному населенню 8,5 млн. спортом займається 1,9 млн. осіб.

У Швеції функціонує 31 спортивна спілка, яка опікується 92 школами, де навчається понад 2,5 тис. учнів. Кожний 4-6 учень спортивної школи є членом національної збірної, зокрема у таких видах спорту як: бадмінтон, легка атлетика, гімнастика, вітрильний спорт, фехтування, веслування, плавання, волейбол, велосипедний спорт, гольф, лижний спорт і єдиноборств. Міністр освіти Швеції головними завданнями спортивних шкіл вважає (Pospiech, 2010):

- надання молоді можливості займатися професійним спортом в поєднанні зі шкільною освітою;
- скупчення в одному місці найперспективніших молодих спортсменів, що забезпечувало б їм, окрім продовження навчання в середній школі, кращі умови тренувань, ніж в їхньому середовищі;
- опіка над молодими людьми, які окрім навчання здійснюють професійні спортивні тренування.

Заслуговує на увагу остання директива, що стосується відповідальності держави за долі спортсменів після завершення ними спортивної кар'єри. Визнано, що спортивні школи із суспільної та економічної точки зору є найкращим способом розв'язання цих важких проблем, хоча вартість їхнього утримання є високою.

Прагнучи до оптимізації функціонування шведської системи освіти спортивно обдарованої молоді, приймаючи

рішення про заснування нової спортивної школи, беруть до уваги наступні критерії:

1. Спортивні традиції суспільства, оптимальні умови тренувань, існування сильних спортивних клубів, наявність досвідчених тренерів.

2. Зацікавлення місцевої влади, яка бачила б у цій програмі користь для місцевої громади і була б готова підтримувати її фінансово.

3. Розташування школи – не надто далеко від місця, де проводяться змагання. Без сумніву, спорт є соціологічним феноменом минулого століття. Багато досліджень нажаль, свідчать про надалі меншу видовишність шкільного спорту порівняно з іншими позашкільними пропозиціями (комп'ютерні ігри, інтернет і т.д).

4. Належні умови розміщення учнів в інтернатах або сім'ях, які зобов'язалися взяти опіку над учнями.

У списку «семимильних кроків» шведського спорту, виданим Шведською конфедерацією спорту, було відзначена необхідність створення у 1982 році національної системи спортивних шкіл. Про далекоглядність і правильністю цього рішення свідчить кар'єри таких спортсменів, як: Томас Васберг, Джонас Нілсон, Йорген Персон, Стіг Странд, Гунде Сван і багато інших.

На уроки фізичної культури в школах Греції щодня відводиться 2 год, починаючи з 4-го класу (8-річного віку). Заняття проводяться на невеликих майданчиках для колективних ігор.

Загальне керівництво шкільним спортом в країні здійснює спеціальний департамент Міністерства освіти. Змагання проводяться для учнів середніх шкіл на трьох рівнях: місцевому, обласному та національному. Змагання організовує спеціальна Служба спортивної адміністрації. Масовий розвиток спорту в школах Греції гальмується двома факторами: нестачею закритих спортивних споруд

та недостатністю спортивного спорядження та обладнання.

У школах Італії поряд з академічними заняттями на уроках фізичної культури велика увага приділяється спорту. Майже в кожній школі є асоціація - шкільна спортивна група. Заняття проводяться після уроків 2-3 рази на тиждень під керівництвом викладача фізичної культури (загальна тривалість - 6 год. на тиждень). Шкільні змагання організовуються Міністерством громадської освіти за сприяння НОК Італії. Головні серед них - Ігри молоді (Гуськов, 2002).

Таким чином уряди багатьох країн визнають рухову активність, як засіб, що здатний зменшити масштаби поширення негативних явищ серед молодого покоління (стрес, гіподинамія, наркоманія) та залучають уряди держав, особливо міністерств освіти та спорту, щодо розробки комплексних програм виховання, які передбачатимуть обов'язкові заняття фізичною культурою, організацію позашкільної фізичної активності молоді, активне залучення учнів до занять шкільним спортом. .

Адже, школа часто є єдиним місцем, де всі молоді люди мають шанс на покращення фізичних можливостей, розвиток своїх спортивних здібностей, але і водночас набуття в захоплюючий спосіб суспільних навичок чи освіти у сфері охорони здоров'я. Надаючи цікаві спортивні пропозиції в школі, вчителі можуть мотивувати учнів до різноманітних систематичних занять фізичною культурою у дорослому віці.

У країнах Євросоюзу існує багато організаційних моделей, структур і програм шкільного спорту. В більшості з цих держав школи мають повну автономію в програмуванні цієї діяльності. Шкільні спортивні заняття організовуються у співпраці з місцевими спортивними установами, спонсорами, а також при фінансовій допомозі органів самоуправління

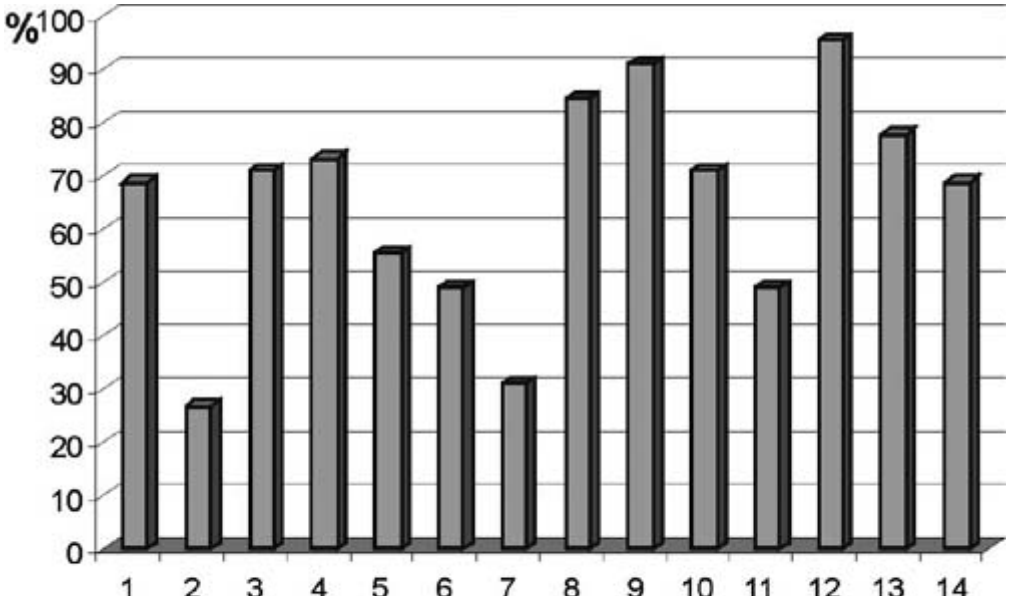
РОЗДІЛ 2.
ШКІЛЬНЕ ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ 7В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

2.1. Реалізація положень програми фізичного виховання відповідно до законодавчих умов країн світу

Аналіз стану фізичного виховання і спорту у школах різних країн світу, свідчить, що в останні роки у цій сфері відбулися значні зміни, що торкаються в основному засобів покращення організації і методики проведення занять, особливо, удосконалення обов'язкових державних програм з фізичного виховання і спорту (у тих країнах де вони існують). Обов'язкові державні програми шкільного фізичного виховання, є базовими програмно-нормативними документами при плануванні і побудові навчального процесу, прийняті сьогодні у більшості розвинутих країнах. При чому поруч з окремими особливостями, що пов'язані з історичними традиціями та з існуючою системою освіти, в програмах шкільного фізичного виховання розвинутих країн можна побачити багато спільних рис.

Доктор К. Hardman зі Сполученого королівства Великої Британії і Північної Ірландії здійснив дослідження стану і статусу фізичної культури у шкільних системах освіти країн світу (Hardman,1999). Завдяки анкетуванню, інтерв'ю, літературному оглядові було отримано дані зі 110 країн. Одержані матеріали виявили світові та регіональні тенденції з певними національними особливостями. Поряд з позитивними практичними прикладами опитування показало невідповідність між офіційною політикою та реальністю: у багатьох країнах рівень реалізації декларованих намірів не відповідає правовому статусу фізичної культури; наявним є помірний скептицизм щодо статусу і оцінки фізичної культури порівняно з іншими

предметами шкільного навчального плану. Найчастіше в анкеті зустрічалися зауваження щодо часу, виділеного на предмет “фізична культура” у розкладі; можливостей його заміни іншими предметами, що мають вищий рейтинг (математика, біологія, мова, література); недостатності фінансування; неадекватного забезпечення матеріальними ресурсами (інвентарем, спортивними залами, майданчиками, стадіонами, басейнами); дефіциту якісної професійної підготовки вчителя фізичної культури, особливо у початковій школі; скептицизм щодо перспектив предмету “фізична культура” у школі. Опираючись на дані позаурядових організацій K. Hardman розробив карту реалізації занять фізичним вихованням у різних регіонах світу відповідно до правових і програмних вимог передбаченими відповідними документами окремих держав (рис. 2.1).

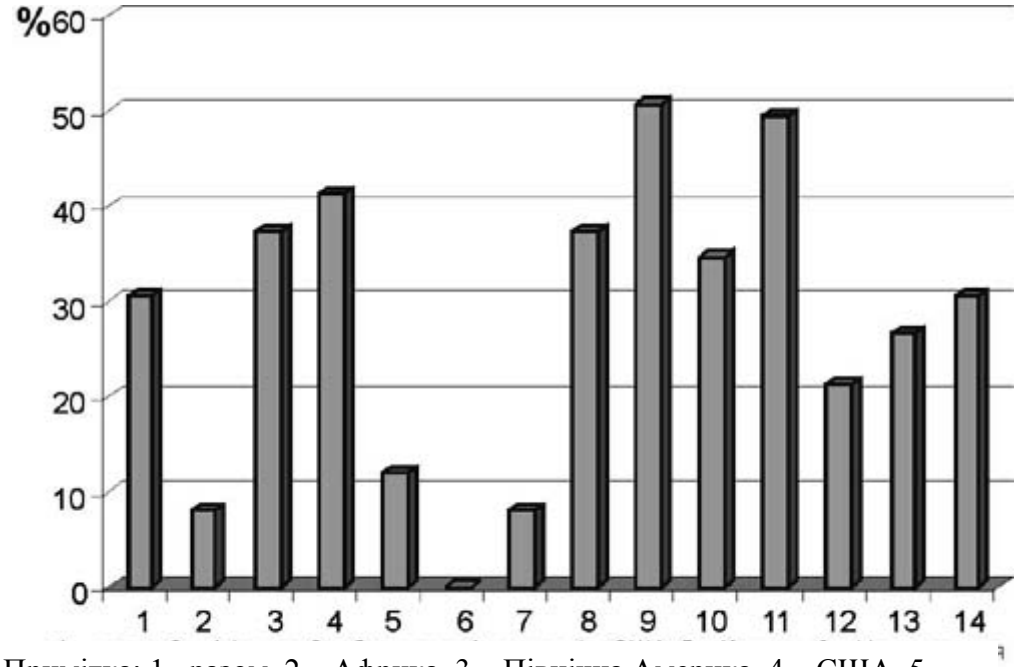

Примітка: 1 –разом, 2 – Африка, 3 – Північна Америка, 4 – США, 5 – Канада, 6 – Центральна Америка (Латинська), 7 – Азія, 8 – Європа, 9 – Західна Європа, 10 – Північна Європа, 11 – Південна Європа, 12 – Центральна Європа, 13 – Середній Схід, 14 – Океанія.

Рис. 2.1.1 Реалізація положень програми фізичного виховання відповідно до законодавчих вимог країн світу (у %).

Ефективність занять фізичними вправами багато в чому детермінована наявністю спортивних споруд і необхідного спорядження. Результати аналізу матеріального забезпечення (об'єкти, спортивний інвентар) фізичного виховання, тих же регіонів (Hardman,1999) показані на рис.2.1

Дані показані на рис. 2.1.1 і 2.1.2, свідчать про високий рівень організації фізичного виховання у європейських країнах. Варто відзначити і кількість залучених до процесу фізичного виховання у державах Центральної, Східної та Західної Європи, а також матеріальні ресурси, які використовують для розвитку цього предмету у країнах Західної Європи.

Примітка: 1 –разом, 2 – Африка, 3 – Північна Америка, 4 – США, 5 – Канада, 6 – Центральна Америка (Латинська), 7 – Азія, 8 – Європа, 9 – Західна Європа, 10 – Північна Європа, 11 – Південна Європа, 12 – Центральна Європа, 13 – Середній Схід, 14 – Океанія.

Рис.2.1.2 Матеріальне забезпечення фізичного виховання відносно потреб (у %).

У більшості країн Європи (92%) фізичне виховання відноситься до обов'язкових предметів навчання та на його проведення виділяється від 35-45 до 250-275 хвилин при середньому обсязі 90 хв. на тиждень. Водночас, у

багатьох європейських країнах зменшують години, які відводяться на обов'язкові шкільні фізкультурні заняття (Laporte, 1999). Впровадження нових предметів у шкільні програми (наприклад, інформатики) змушує освітян Західної Європи зменшувати години, які відводяться на інші предмети, у тому числі і на фізичне виховання. Головним аргументом є теза про те, що діти і молодь мають достатньо часу та можливостей для участі у позашкільних спортивних заходах. У результаті зростання дефіциту ресурсів (бюджетні труднощі) у країнах Європейської Ради і пошуку шляхів їх економії за основу береться положення: "що можна зробити поза межами школи, того не слід вводити у шкільні програми".

Часто у школі вибір напрямку спортивних занять обирають учителі, а не учні, котрих позбавили можливості впливати на цей вибір. Отже, учні часто відмовляються від усіх форм шкільної активності, визначаючи їх як нудні і непривабливі**.** Варто відзначити, що в школах Англії учні мають право вибору, у чому більшість фахівців убачає позитивний момент.

Головна причина кризи у тому, що пропоновані учням на заняттях у школі та у позашкільний час форми фізичної активності є менш привабливі, ніж позашкільні заняття чи спортивні заходи, які пропонує телебачення.

Сьогодні у світі фахівці галузі фізичного виховання і спорту активно обговорюють різні стратегії дії щодо залучення учнів до фізичної активності та обмінюються досвідом організації фізкультурно-спортивної роботи. У багатьох країнах є власні цікаві національні програми. Наприклад, у США з 1966 року діє програма "Президентський виклик" (Турчик, **2015**). За цей час понад 55 млн. учнів отримали престижні нагороди, котрі відіграють важливу роль для дотримання спортивного стилю життя молоді у майбутньому. Значну зацікавленість

у нас викликають схожі програми із залучення дітей до активного проведення дозвілля, ініційовані урядом Англії. На нашу думку, одним з найцікавіших проектів є подібна програма, що проводиться під патронатом Герцога Единбурзького (Турчик, **2005**).

Соціологи відзначають орієнтацію суспільства держав Західної Європи на постмодернізм, особливістю якого є прагнення до самореалізації, індивідуалізації (тобто почуття повної особистої автономії), тенденція до повторного відкриття значущості фізичного стану людини, який викликав процес так званої спортифікації суспільства. Наслідком цих змін є мова, повна спортивних метафор, спортивна мода і спортивний стиль життя (Callaway, 1987; Fullan,2002).

2.2 Загальні цілі, завдання шкільного фізичного виховання в країнах Європи

У більшості європейських країн завдання, які ставляться у процесі викладання фізичного виховання фізичного виховання, зафіксовані в офіційних документах відповідальних національних, регіональних чи місцевих державних структур у сфері освіти ти виховання.

Попри різноманітність директив, що визначають завдання фізичного виховання у країнах Європейської спільноти (Швейцарії, Австрії, Англії, скандинавських державах), в основу покладено особистий і соціальний розвиток окремого учня, його активність – спортивну та громадську. Усі ці документи розглядають фізичне виховання як важливу, специфічну, незмінну складову частину процесу виховання в цілому і визначають виняткову роль руху, гри та спорту у широкому розумінні для розвитку цілісної особистості дитини та підлітка [Болотов, 1997, 1998; Василенко, 2000; Турчик, 2012).

Завданнями фізичного виховання, на думку іноземних фахівців є: гармонійний розвиток, задоволення потреби у русі та грі, сприяння розвитку особистості як в когнітивній, емоційній, соціальній, так і в фізичній та рухових сферах. Окрім того, підкреслюється необхідність формування інтересу і розуміння занять фізичними вправами і спортом, як засобів для усестороннього розвитку особистості, зміцнення здоров'я, для покращення якості життя загалом, а також навчання основним видам спортивної діяльності, що є найбільш популярними в окремих країнах, і навичок самостійних занять спортом що збереглися протягом всього життя. Тому слід зазначити, що тривалий час на відміну від східноєвропейських країн, у багатьох західних, існують поняття "фізична активність"(physical activity), "фізичне виховання" або "фізкультурна освіта" (physical education), "фізична рекреація" (physical recreation), "фізична підготовленість" (fitness) і спорт. Найчастіше застосовуваними термінами в шкільних програмах є – "фізичне виховання" і "спорт.

Так, Кайзер Д., Пайпер Д. відзначають, що цей предмет на загальноосвітньому рівні надає учням можливість:

- створити цілісну картину про вплив занять фізичною культурою на розвиток особистості, формування основних систем організму і репродуктивної його функції, попередження професійних захворювань і профілактику шкідливих звичок;
- підвищувати рівень фізичної підготовленості засобами сучасних фізкультурно-оздоровчих систем, що ґрунтуються на базових видах спорту, оволодіти технікою та набути навички з основних рухових дій;

- набути навички організації та методики проведення самостійних занять фізичною культурою.

Так, віце-президент ICSSPE (International Council of Sport Science and Physical Education - Міжнародної комісії з фізичної культури і спорту), M.Talbot вважає фізичну культуру вирішальним чинником в освіті, спортивній діяльності, житті дітей і дорослих. Свою аргументацію він будує на таких тезах: залучення дітей до занять фізичною культурою - унікальна можливість сучасної школи; фізична культура - основа для подальшої спортивної спеціалізації; незамінний аспект навчання дітей, що веде до розвитку пізнавальних здібностей і соціалізації особистості; унікальний засіб формування позитивного ставлення до шкільних занять і освіти в цілому; єдиний шкільний предмет, що сприяє фізичному розвитку і залучає до фізичної активності та занять спортом, пропагандуючи здоровий спосіб життя та участь у суспільному житті. M.Talbot дає рекомендації щодо створення високоякісних систематизованих програм з фізичної культури, адресовані урядам, спортивним організаціям і навчальним закладам, оскільки розвиток сфери фізичної культури, за переконанням автора – це інвестиції у майбутнє (M.Talbot, 2001).

Фізичній культурі в школі, на його думку притаманні такі характерні особливості:

- фізична культура є найбільш ефективним засобом забезпечення усіх дітей, незалежно від наявності відсутності у них здібностей, їхніх статевих, вікових, культурних, расових, етнічних, релігійних чи соціальних ознак, різними можливостями для підвищення їхньої майстерності, розвитку інтересу до занять фізичною культурою, оцінювання рухової

діяльності, набуття знань і поглиблення розуміння цінності занять фізичною культурою протягом життя;

- допомагає забезпечити гармонійний розвиток особистості: духовний, фізичний, моральний;
- це єдиний шкільний предмет, який цілеспрямовано розвиває рухову діяльність, фізичні якості учнів, удосконалює будову тіла та здоров'я школярів;
- допомагає дітям на позитивних прикладах розвинути інтерес до рухової діяльності, який з часом служитиме основою для збереження здоров'я і формування здорового способу життя;
- допомагає дітям усвідомити цінність тіла людини взагалі і свого власного зокрема;
- розвиває розуміння ролі рухової діяльності у пропаганді здорового способу життя;
- сприяє зростанню впевненості у собі та самооцінки дітей;
- сприяє соціальному дітей у процесі змагальної діяльності виховуючи у них готовність до перемог і поразок, вчить взаємодії та співпраці;
- забезпечує необхідний рівень майстерності та знань для майбутньої роботи у галузі спорту, організації рухової активності, релаксації, дозвілля.

Сьогодні практично у всіх державах Західної Європи важливим завданням фізичного виховання є навчання основних вмінь чи техніки популярних у певній країні видів фізичної активності (змагального і не змагального характеру), альтернативним іншим видам дозвілля чи просто пов'язаних із дозвіллям. До цього необхідно додати, що у більшості країн визнають важливу роль рухової активності дитини у віці до 7-8 років. При цьому рух розглядають як засіб розвитку здатності осмислення і

сприйняття будови тіла та розвитку конкретного оперативного мислення.

Унаслідок взаємодії з навколишнім світом дитина розвиває свою моторику, пізнає тривалість і сталість простору та часу, вчиться пристосовувати свої дії до параметрів відстані та швидкості. Покращуючи контроль за своїм тілом і рухами, дитина навчається ідентифікувати, репродукувати, наслідувати, вибирати і краще адаптуватися. Усвідомлюються основні поняття: простір, маса, сила тяжіння, баланс, рух. При цьому часто розуміння виникає швидше, ніж пояснення. Таким чином, заняття фізичною культурою впливають на інтелектуальний розвиток дитини, - зазначено у директивах державних шкіл Бельгії (Williams, 1985).

У дошкільних закладах і початкових класах зарубіжних країн, одним з головних завдань фізичного виховання є розвиток рухових функцій дитини, ефективність цього процесу залежить від низки чинників: сімейних традицій та прикладу батьків, братів і сестер; умов навколишнього середовища, що дозволяють чи не дозволяють дитині забавлятися та рухатися; якості занять, які може запропонувати школа, спортклуби та інші місцеві спортивно-оздоровчі організації; висвітлення значущості фізичного виховання і спорту засобами масової інформації країни. Усі ці чинники впливають на фізичне виховання і розвиток рухової активності дитини (Гуськов, 1993).

Щоб бути здоровими, діти повинні рухатися, але вони і не пов’язують рухи зі зміцненням здоров’я і фізичною підготовкою. Крім того, дітям для здорового розвитку і для підтримання доброго стану здоров’я. потрібно рухатися більше ніж дорослим.

Проблемою європейських країн є урбанізація, у зв’язку з чим діти стикаються зі значними труднощами,

намагаючись здійснити необхідну кількість щоденних рухів, знайти приміщення і місце, де б вони могли бігати та активно відпочивати. Згідно з даними численних медичних звітів, приблизно кожна третя дитина виконує значно менше рухів, ніж це потрібно для збереження здоров'я. Вирішення цієї проблеми є основним завданням ФВ у школі (Jaworski Z.,1976). Процес урбанізації характерний і для України, що спричиняє такі ж проблеми у ФВ та викликає інтерес до зарубіжного досвіду їх вирішення.

Завданням фізичного виховання у країнах Європи не обмежується ознайомленням учнів з основними вміннями та видами спортивної активності. Зростання урбанізації, індустріалізації та глобалізації сучасного світу вимагає від фізичного виховання сприяння розвитку рухових вмінь та адаптації. У процесі фізичного виховання дитина має засвоїти кодові жести моторики людини, вивчити основні рухові локомоції (ходьбу, біг, стрибки, метання) і таким чином навчитися керувати своєю поведінкою у фізичному плані. Фізичне виховання у школі дає змогу засвоювати і більш технічні види рухової активності, що мають значення для суспільства. Отже, фізичне виховання сприяє виробленню загальної рухової розкутості дитини і дозволяє їй легко і швидко оволодівати новими руховими діями та вміннями, а також краще адаптуватися до зовнішніх і внутрішніх вимог життя.

Професор R. Malina [цит. за Pospiech, 2000) відзначає, що організм, який розвивається, адаптується до фізичних навантажень. Але реакції організму у відповідь на навантаження недостатньо, щоб змінити процеси росту і розвитку організму закладені генотипом. Тому, на думку автора, фізична активність не чинить однозначного впливу на ріст і розвиток організму, як описується у більшості досліджень. Фізична активність відіграє значну

роль у регуляції ваги тіла, структурному і функціональному розвитку м'язової тканини. Проте ефект впливу вправ на м'язову тканину може бути зворотним і залежить від типу тренувальних програм. Фізична активність є необхідною для нормального росту і розвитку дитини, проте дотепер остаточно невідомо, якими повинні бути нормальне навантаження і вид діяльності.

Якщо розглядати організм людини як засіб самовираження і комунікації, то фізичне виховання - процес усвідомлення анатомії власного тіла, який дає можливість краще пізнати і керувати своїм тілом, добре себе почувати під час виконання рухів.

Рухові уміння набуті дитиною, зазвичай визначають її статус серед ровесників та однокласників, оскільки знання одержані з інших шкільних предметів дітям самостійно оцінювати важко.

Причиною прискіпливого ставлення учнів до успіхів на уроках ФВ і спорту є можливість порівняти свої результати із досягненнями дітей старшого віку. Школярі молодшого шкільного віку можуть встановити, що в певних аспектах перевершують старшокласників чи показують однакові результати. Діти радіють можливості змагатися з дорослими людьми з тих видів спорту, які привертають увагу численних глядачів і транслюються по телебаченню.

Учням необхідно дати можливість усвідомити чого вони здатні навчитися, якщо захочуть. Їх потрібно хвалити і стимулювати не тільки за досягнені результати, але і за прагнення їх досягнути. Це завдання можуть виконати педагоги, що ставляться до дитини як до особистості (Овчарук, 2000).

Щоб дитина нормально розвивалася її треба навчити гратися, тому вітчизняні і зарубіжні фахівці ідеальним засобом фізичного виховання вважають використання

ігор. Адже вони впливають на здоровий розумовий і соціальний розвиток дитини, а також сприяють досягненню емоційної рівноваги. У процесі ігор діти стикаються з ситуаціями, що вимагають прийняття рішення, проявляють здібності, що мають цінність для суспільства, сприяючи розвитку творчої самостійності. Діти намагаються виразити свої здібності вільно і діяти так, щоб рухи можна було повторити в інших іграх та у реальному житті (Brustad R.,1993, Cachay, 1990).

Водночас, останнім часом у державах Західної Європи критикується змагальний метод організації шкільного фізичного виховання, який реалізується через значну кількість занять командними видами спорту на уроках фізичного виховання, чимраз частіше зазнає критики. Наприклад, на думку P. Arnold, змагальні ситуації, які виникають під час ігрової діяльності, завдають шкоди співпраці, руйнують деякі міжособистісні і суспільні зв'язки, формують неправильний поділ учасників на "переможців" та "переможених". Дослідник вказує і на те, що змагання часто є джерелом заздрощів, відчайдушності, егоїзму, гордості, бездушності (Arnold,1989). Нагадаємо до речі, що такі ж погляди були притаманні П. Лесгафту.

Офіційні документи скандинавських країн свідчать, що фізичне виховання повинно вирішувати не тільки традиційні завдання, пов'язані з фізичною діяльністю у процесі праці, гри та занять спортом, але і формувати прийняття правильних рішень у надзвичайних ситуаціях (Болотов 1997, 1998, Кондратьєва, 1993).

У молодшій віковій групі (5-7р.) діти оволодівають координацією рухів, переважно через біг, метання, стрибки. У процесі онтогенезу, як зазначено у програмах з фізичного виховання шкіл Європи, (Eitzen,1992; Hardman, 1999) учнів необхідно навчати спеціальних вмінь,

характерних для кожного виду активності. Однак часто одні і ті самі вміння є необхідними для оволодіння різними видами фізичної активності та спорту. Вміння однаково вільно володіти лівою і правою стороною тіла дозволяє рівноцінно бити по м'ячу будь-якою ногою чи передавати м'яч однаково добре як направо, так і наліво, кидати м'яч у кільце як правою, так і лівою рукою, однаково вільно дихати плаваючи кролем на будь-якому боці і т.д. Спритність у гімнастиці або танцях покращує можливості спортсмена, що бере участь у командних видах спорту, дає можливість краще реагувати на м'яч, що летить. Багато вмінь взаємопов'язані. Отже, бажано, як відзначають фахівці, займатися різними видами фізичної активності, щоб розширити свої можливості. Проте не всі школи можуть надати широкі можливості для занять різними видами фізичної активності та спорту. Тому необхідною є співпраця шкіл і місцевих спортивних організацій, зокрема спортклубів (Торкилдсен,1990).

У більшості країн Європи заняття фізичне виховання включає різноманітні види спортивної активності на відкритому повітрі. Головною метою таких занять є знайомство дітей і підлітків з природою, з життям на природі (піший, гірський, водний та велосипедний туризм; біг на лижах і т.д.). Ці види активності надають особливі можливості для налагодження міжособистісних контактів один з одним, для кооперації не тільки між дітьми, але і з іншими дорослими і відповідальними особами у клубах (Берека, 2000; Гуськов, 2001).

Важливим завданням фізичного виховання у більшості країн Європи є формування в учнів потреби займатися спортом після завершення навчання у школі. Наприклад, англійські педагоги вважають, що у процесі занять фізичною культурою і спортом в учнів має формуватися стійкий інтерес до фізичних вправ і спорту,

як засобу профілактики захворювань, підтримки здоров'я і доброго самопочуття [Радванська, 1990; Тараненко, 1999).

Деякі фахівці вважають, що формування певних навичок має супроводжуватися викладанням низки академічних дисциплін, що стосуються спорту. Часто у школах країн Європи учні отримують певні теоретичні знання з різних аспектів фізичного виховання і спорту. У Франції учнів ознайомлюють з правилами надання першої медичної допомоги, у Швеції старші школярі вивчають такі предмети, як фізіологія праці, теорія тренування, гігієна та ін. У Люксембурзі значної уваги надають медичним аспектам, зокрема гідротерапії (Моленський, 1994; Эндрюс, 1992). В Англії ж у старшій школі за вибором учня існує третій теоретичний урок фізичної культури, на якому діти отримують знання пов'язані зі здоровим способом життя і з теорією спорту. У школах Чехії, Німеччини і Норвегії на заняттях фізичним вихованням учні знайомляться з правилами дорожнього руху, а у школах Скандинавських країн на уроках дітей вчать користуватися мапою і знайомлять із основами орієнтування на місцевості. Цікаво, що у школах Чехії, Греції і Польщі акцентується увага на здобутті знань з олімпійської освіти, зокрема про цінності й символіку олімпійських ігор, а у у школах Словенії вчителі інших предметів переривають уроки на так звану «хвилину для здоров'я». У процесі такої короткої перерви учні виконують прості вправи й активно відпочивають (Franke E., 1990).

Окрім вище зазначеного, у країнах Західної Європи до мети й завдань фізичного виховання належать знайомство дітей і молоді з навколишнім середовищем, природою, правилами поведінки під час відпочинку. Рухова активність розглядається як можливість для контактів, узгоджених кооперативних дій не лише учасників занять, але і за участю вчителів, вихователів, батьків, іншого оточення (EACEA, 2013).

Крім того, на уроках фізичного виховання учні здобувають вміння і знання, які можуть використовувати згодом в різних життєвих ситуаціях, такі як уміння працювати в команді, знання принципів «fair play» («чесної гри»), повага до суперника, тощо. (Жданова та ін., 2015)

Майже в усіх країнах Європи головною метою фізичного виховання є фізичний, особистий і суспільний розвиток дитини. Більшість країн робить акцент на рекламу здорового способу життя: у школах Фінляндії, Ірландії і Кіпру заняття фізичним вихованням є обов'язковим предметом. Ефективність навчання на уроках фізичного виховання тісно пов'язана з його цілями. У школах деяких країн (Німеччина, Португалія, Великобританія чи Скандинавські країни) застосовують міжпредметний підхід до таких занять. Це означає, що зміст деяких предметів із природничих чи суспільних наук можуть вивчати в рамках уроків фізичного виховання і навпаки, наприклад:

Фізичне виховання також допомагає зменшити внутрішнє напруження, особливо за допомогою музичного супроводу занять сприяє формуванню естетичної культури.

У багатьох країнах вважають, що у процесі фізичного виховання школярів необхідно вирішувати цілий ряд завдань соціального характеру, наприклад, формування почуття патріотизму, високих моральних якостей.

Laporte W. аналізуючи програму з фізичного виховання в країнах Євросоюзу дійшов висновку, що між ними не має суттєвої різниці. Усі містять фізичне вдосконалення, рухові компетенції, спортивні вміння, виховні та валеологічні цінності рухової активності (Laporte,1999).

Відмінність торкається лише в різному акцентуванні цих аспектів. У країнах, які довгий час перебували під впливом шведської гімнастики здоров'я і фізична досконалість залишається пріоритетними завданнями.

Інші ж завдання переважають в країнах багатих на спортивні традиції.

Міжнародна комісія фізичного виховання і спорту (ICSSPE) проаналізувавши завдання державних програм з фізичної культури країн Європи, зробили спробу визначити які завдання є спільними або близькими у кожній з цих програм і можуть бути названими завданнями європейського фізичного виховання (Pospiech, 2013). У ході дослідження було опрацьовано 33 європейські країни і зроблено спробу проранжувати завдання фізичного виховання що зафіксовані у державних програмах шкільної освіти (табл.2.2. 1 і табл.2.2.2).

Табл.2.2.1

Завдання з фізичного виховання у початкових школах Європи (Hardman K.)

	Завдання програми з фізичної культури	Черго-вість
1	Моторні компетенції (розвиток фізичних якостей)	1
2	Фізичний розвиток	2
3	Рухові вміння (технічна підготовка)	3
4	Морфофункціональний розвиток	3
5	Здоров'я і добре самопочуття	5
6	Суспільний розвиток	6
7	Активний спосіб життя	7
8	Інтелектуальний розвиток	8
9	Інтерперсональні вміння	9
10	Моральний розвиток	10
11	Фізична підготовка	11
12	Вироблення потреби у фізичній активності протягом життя	12
13	Участь в різних формах фізичної активності	13
14	Вміння самооцінювання	14
15	Покращання естетичності рухів	15
16	Вміння розв'язувати конфліктні ситуації	16

Табл.2.2.2

Завдання з фізичного виховання у середніх школах Європи (Hardman K.)

	Завдання програми з фізичної культури	Черго-вість
1	Рухові вміння (технічна підготовка)	1
2	Фізичний розвиток	2
3	Моторні компетенції (розвиток фізичних якостей)	3
4	Здоров'я і добре самопочуття	4
5	Активний спосіб життя	5
6	Морфофункціональний розвиток	6
7	Вироблення потреби у фізичній активності протягом життя	7
8	Суспільний розвиток	8
9	Фізична підготовка	9
10	Інтерперсональні вміння	10
11	Інтелектуальний розвиток	11
12	Моральний розвиток	11
13	Участь в різних формах фізичної активності	13
14	Вміння самооцінювання	14
15	Вміння розв'язувати конфліктні ситуації	15
16	Покращання естетичності рухів	16

Таким чином, мета й завдання шкільного фізичного виховання подібно сформульовані в більшості країн, однак у деяких з них вони доповнені з урахуванням національних особливостей. Зокрема, фізичне виховання не розглядається тільки як засіб поліпшення кондицій і фізичних здібностей. Воно містить емоційну і соціальну складову, когнітивні процеси, мотиваційні та моральні аспекти. Так, практично, всі країни виокремлюють фізичний, особистісний та соціальний розвиток молодих людей як свої завдання фізичного виховання. Серед основних завдань фізичного виховання також є сприяння гармонійному фізичному та психічному розвиткові, задоволення потреб у рухах, сприяння загальному розвиткові особистості в інтелектуальній, емоційній,

поведінковій, соціальній, а також у тілесній і руховій сферах. Трапляються і такі формулювання завдань, як: опанувати основи популярних видів спорту, формувати вміння приймати самостійні рішення, сприяти зміцненню фізичного здоров'я і загального емоційного стану, поліпшувати якість життя.

2.3. Оцінка, контроль якості та зміст програм з фізичного виховання у країнах Європи

Дослідження проведені Європейським товариством фізичного виховання, мали на меті визначити якість фізичного виховання у Європі, виявити наявність національних програм фізичного виховання та відповідальних за цю важливу сферу (Fisher, Van Gutten, Loopstra, 1997)

Таблиця 2.3.1

Оцінка та контроль якості програм з фізичного виховання у країнах світу (R. Fisher, Van Gutten, T.Loopstra, 1997)

	Державна програма		Завдання програми		Контроль якості					Об'єкти і спорядження до занять	
	Так	Ні	Загальні	Етапні	Внутрішні (директор)	Зовнішній	Так	Відповідний	Невідповідний	Достатній	Недостатній
Австрія			+	+	+	+	+		+	+	
Бельгія	+		+	+	+	+			+	+	
Чехія	+		+		+			+		+	
Данія	+		+		+			+			+
Естонія	+			+	+				+		+
Фінляндія	+		+		+			+		+	+
Франція	+		+			+		+сер ед. школа	+моло д. школа		+
Німеччина	+ регіон	+	+	+	+	+			+	+	
Угорщина	+			+	+				+	+	

Ірландія	+		+	+		+			+		+
Ізраїль	+		+	+		+		+			+
Литва	+				+				+	+	
Люксем-бург	+		+	+	+			+	+	+	
Голландія	+		+		+	+			+	+	
Норвегія	+		+	+	+				+	+	
Польща	+		+	+	+	+			+		+
Португа-лія	+		+	+		+			+		+
Словач-чина	+		+	+		+			+	+	
Словенія	+		+		+			+		+	
Іспанія	+		+	+	+	+			+	+	
Швеція	+		+	+	+				+	+	
Швейца-рія	+ре гіон	+		+		+			+	+	
Велика Британія	+		+	+	+	+		+		+ сер шко-ла	+ мол. шко-ла

Дані таблиці 3 свідчать, що більшість країн мають державні програми ФВ. Особлива ситуація склалася в Німеччині та Швейцарії, де кожен лянд і кантон (адміністративна одиниця) мають відповідно власні програми. Більшість країн закладають у програми як загальні цілі, так і поетапні. Чехія, Данія, Фінляндія, Франція, Голландія, Литва та Словенія у своїх програмах висувають лише загальні цілі.

Аналіз наукової літератури, що стосується шкільного ФВ за кордоном, дозволяє нам виділити наступні засоби фізичної культури, що найчастіше зустрічаються у шкільних програмах: гімнастичні вправи, рухливі і спортивні ігри, а також такий важливий життєвий навик, як плавання. В останні роки набули розповсюдженими заняття танцювальними вправами під музику (танці є включеними у багатьох країнах в обов'язкову програму навчання).

Характерною особливістю програм з фізичного виховання західних країн є наявність спеціального теоретичного курсу, направленого на формування з дитинства стійкого і усвідомленого інтересу до занять фізичним вихованням і спортом.

Особлива увага надається також шкільному спорту. Практично в кожній загальноосвітній школі створені збірні команди по видам спорту. Змагання розглядаються як один з найважливіших компонентів системи фізичного виховання школярів.

Слід відзначити, що кількість годин, що відводяться на уроки фізичної культури, протягом всього періоду навчання є різною. В основному щотижнево є від 3 до 4 годин. При цьому, як правило, кількість годин зростає у 10 - 13 років.

У деяких країнах (Фінляндія, Франція, Нова Зеландія, Великобританія та ін.) вчитель самостійно може регламентувати кількість уроків та їх тривалість. Наприклад, у Фінляндії програма з фізичного виховання є не обов'язковою. Вчителі можуть вносити в неї поправки з врахуванням умов і можливостей школи. Не існує єдиної обов'язкової сітки годин для всіх шкіл і у молодших класах Франції. Вчитель на свій власний розсуд може зменшити або збільшити кількість годин, які відведені на фізичне виховання, оскільки розклад може змінюватися.

Виявлено, що у більшості країн самі школи відповідають за контроль якості уроків фізичного виховання, у п'яти якість контролюють головним чином інспекторами, а в семи країнах - як керівництвом шкіл так і органами управління освітою.

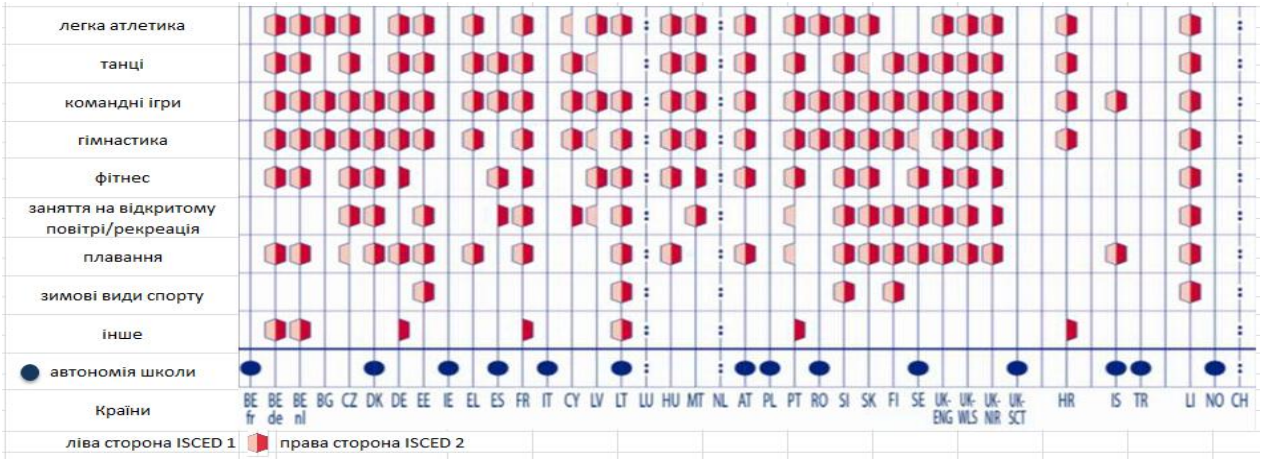
Навчальна програма для перших класів початкової школи в більшості країн містить: ходьбу, біг, стрибки й кидання, повзання, лазіння, піднімання і перенесення вантажу, метання, вправи для рівноваги, захисту, оволодіння дрібною моторикою і тим самим – розвиток здібностей до дії і пристосування до навколишнього світу. Рівень складності вправи зростає разом із віком учнів.

Навчаючись у середній школі, учні італійських шкіл мають можливість відвідувати додаткові заняття фізичного виховання (максимум 6 год). Найпоширенішими видами спорту, які обирають учні, є заняття на велотреку, плавання, гімнастика, гірськолижний спорт, спортивне орієнтування, а також волейбол, футбол та баскетбол (Eid, 2012).

Типовий перелік видів занять, які проводяться на уроках фізичного виховання в школах країн Європи, подано в табл. 2.3.2 і 2.3.3. Однак їх статус у школах різних країн є різним. Так, у табл. 2.3.2 зазначено види фізичної активності, які є обов'язковими в навчальних програмах шкіл.

Таблиця 2.3.2

Обов'язкова фізична активність, передбачена навчальними програмами з фізичного виховання у школах різних країнах (European Comission, 2013)

Примітка. Дисципліна є обов'язкова в навчальній програмі початкової школи (ISCED 1 –ліва сторона) і середньої школи 1 рівня (ISCED 2 – права сторона)

Слід зазначити, що в деяких країнах визначення статусу фізичного виховання як обов'язкової дисципліни покладено на школу. Серед обов'язкових видів фізичної активності на шкільних уроках найчастіше виступають ігри, особливо – командні.

Як свідчить інформація табл. 2.3.3, традиційні види фізичної активності можуть розглядатися у школах деяких країн Європи і як додаткові, які передбачені шкільними навчальними програмами.

До програм шкільного фізичного виховання в окремих країнах Європи вводяться нові або модні види спорту, які також можуть мотивувати учнів займатися фізичною активністю. Так, наприклад Латвія і Литва ввели в програму фізичного виховання софтбол і фрізбі, щоб допомогти розвинути позитивний інтерес учнів до фізичної активності.

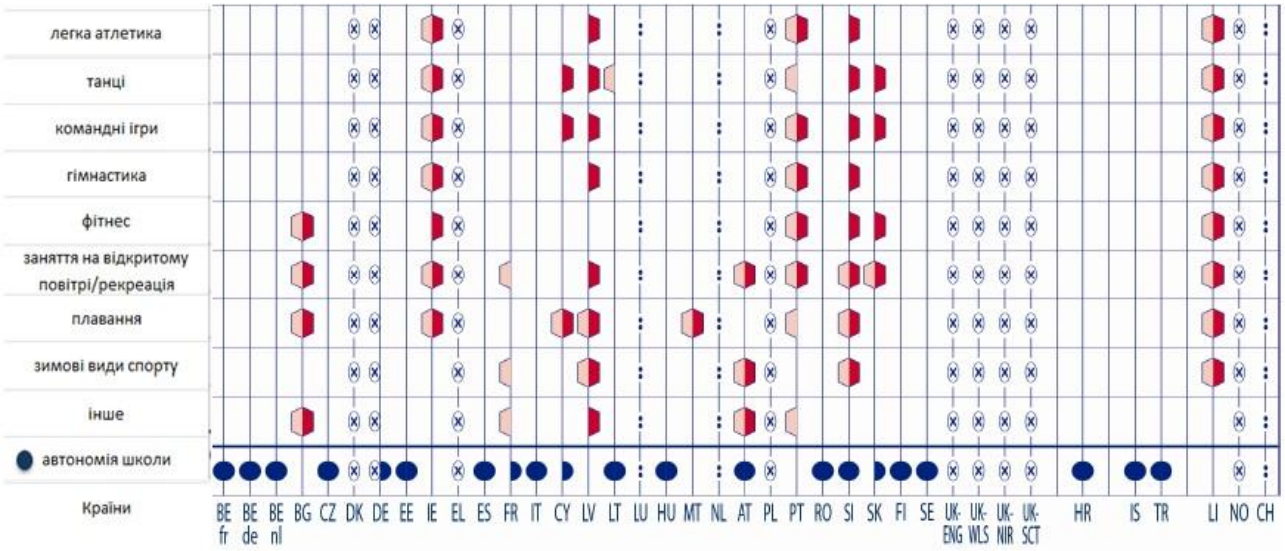
Документальний аналіз встановив значні відмінності між школами різних країн щодо кількості годин, відведених на фізичне виховання. У двох третинах європейських країн профільні міністерства визначають мінімальну кількість годин на всі роки освіти. У деяких країнах школи самі вирішують скільки часу відводити на фізичне виховання.

Уже згадане вище зменшення кількості годин на заняття фізичним вихованням у школах окремих країн в останнє десятиріччя можна вважати загальноєвропейською тенденцією поступового зменшення уроків впродовж XX століття. Так, школи Данії зазнали значного скорочення: з 7 до 4 уроків (1937 р.), з 4 до 3 уроків (1958 р.) і з 3 до 2 уроків (1970 р.). Станом на сьогодні, це 2–3 заняття (у 4–6 класах – 3уроки, урешті – 2год.) (Puisiene, 2005). У Швеції у 1900 кількість уроків скоротилася до 1–2 в основній школі (Annerstedt, 2005), а A. Sollerhed зазначає про скорочення у школах кількості спортивних днів (Sollerhed, 1999) . Однак 1999 року річна кількість годин фізичного виховання збільшилася з 460 до 500 годин, тобто 2 × 50 хв щотижня. У Франції уроки було скорочено з 5 до 3 у 1978 році (Wallian, 2005). Зараз мінімальний обсяг занять у початковій школі становить 6

год на тиждень. У низці шкіл апробується програма, розрахована на 7 год занять і більше. В Австрії 2003 року стандартна кількість (3–4 уроки) в загальноосвітніх школах була зменшена до 2 в молодшій, середній і до 1 уроку – в старшій школі (Dallermassl,2007; Grossing, 2005).

Таблиця 2.3.3

Додаткова фізична активність у навчальних програмах із фізичного виховання різних країн (European Comission, 2013)

Примітка. Дисципліна є додаткова в навчальній програмі початкової школи (ISCED 1 –ліва сторона) і середньої школи 1 рівня (ISCED 2 – права сторона)

У навчальних планах шкіл Швеції на уроки фізичного виховання відводиться 1 година на тиждень у 1-х класах, 2 години – у 2-х, 3 години – у 3–4-х класах. Крім того, проводиться не менше ніж шість «спортивних днів» впродовж навчального року (European Comission, 2013)

У школах Чеської Республіки третій урок у початковій школі часто скасовують або навіть не включають до навчальної програми (Rychtecry,2007).

Згідно з навчальним планом, у більшості шкіл Німеччини обсяг часу фізичного виховання становить від 2 до 3 годин на тиждень (тобто між 90 і 135 хв. на тиждень) (Balz, 2005).

Вище викладене свідчить, що існують відмінності у тривалості уроків фізичного виховання. Так, на Кіпрі в початкових школах відбувається 2 уроки по 40 хв (Tsangaridou,2007).

В Ірландії, незважаючи на рекомендовані 60 хв на тиждень, урок фізичного виховання не передбачено в усіх початкових школах і тому 75% класів мають урок, який триває менше ніж 30 хв. У середній школі рекомендується 120 хв (90 хв розглядається як мінімум) (Halbert,2005).

У школах Литви шкільна рада встановлює кількість годин (обов'язкових та додаткових). У Законі «Про фізичне виховання та спорт» (1995р.) передбачено 3 уроки фізичного виховання. Однак лише 10% шкіл його виконують, 26% мають 3 уроки лише в 1–4 класах (Puisiene, 2005).

У Нідерландах немає конкретних настанов щодо кількості уроків фізичного виховання, але є середньому 90 хвилин на тиждень, тому що заступники директорів шкіл визначають фактичний розподіл годин (Broeke, 2007).

У Португалії встановлено проведення 3 уроків фізичного виховання по 30 хв, але лише початкова школа має можливість виконати ці вимоги (Carreiro da Costa,2005).

У Бельгії на обов'язкові заняття за програмою фізичного виховання відводиться 3 години для учнів віком 6–14 років і 2 години – для 15–18-річних, а також 2 години на тиждень на позаурочні обов'язкові занят (Ronholt, 2005).

На уроки фізичного виховання в школах Греції щодня відводиться 2 год, починаючи з 4-го класу (8-річного віку).

Заняття проводяться на невеликих майданчиках для колективних ігор. Загальне керівництво шкільним спортом у країні здійснює спеціальний департамент Міністерства освіти. Змагання проводяться для учнів середніх шкіл на трьох рівнях: місцевому, департаментському та загальнодержавному. Змагання організовує спеціальна Служба спортивної адміністрації. Масовий розвиток спорту в школах Греції гальмується нестачею закритих спортивних споруд і спортивного спорядження та обладнання (цит. за Ждановою, 2015).

Програми фізичного виховання в школах Фінляндії передбачають обов'язкові заняття: у 1– 2-х класах – по 1,5 години на тиждень, у 3–4-х класах– 3 години, у 5–6-х класах – 2,5 години, у 7– 9-х класах – 2 години (European Comission, 2013).

Отже, слід зазначити, що в деяких країнах визначається мінімальна кількість годин занять фізичним вихованням на державному рівні, в інших, рішення залишається за школам. Наприклад, у 2011/12н.р. мінімальна кількість (37 годин) фізичного виховання в початковій школі була в Ірландії, а найбільша – 108 год – у Франції. У гімназіях кількість годин уроків була в межах 24– 35 год в Іспанії, Мальті та Туреччині, а 102–108 годин – у Франції, Австрії. Загалом можна стверджувати, що кількість годин, відведених на фізичну культуру, є низька, порівняно з кількістю годин, що відведені на інші предмети. Можна припустити, що фізичне виховання в школах визначається як менш важливий предмет (European Comission, 2013).

Юридично фізичне виховання має такий самий статус як інші предмети в школах у 90% країн, але його фактичний статус сприймається як нижчий у 34% країн. У школах 85% країн стверджують, що навчальний план здійснюватиметься відповідно до закону, але, з другого боку, майже третині країн предмет із «Фізичне виховання» в статусі поступається іншим і уроки скасовуються частіше, ніж з інших предметів. Таким чином, статус занять фізичним вихованням узаконений як рівний з

іншими предметами, однак на практиці він часто сприймається як нижчий (Hardman, 2008).

Розглянемо співвідношення кількості годин із «Фізичного виховання» у початковій та середній школах країн Європи впродовж 2006/07н.р. та 2011/12н.р. (рис.1).

Різниця в кількості годин фізичного виховання та інших предметів особливо очевидна на рівні початкової школи. Так, кількість годин фізичного виховання, як правило, є у два рази меншою, ніж годин математики.

Розглянемо співвідношення часу, відведеного на фізичне виховання до загального навчального часу в початковій школах та гімназіях країн Європи у 2011/2012н.р. (рис. 2.3.1).

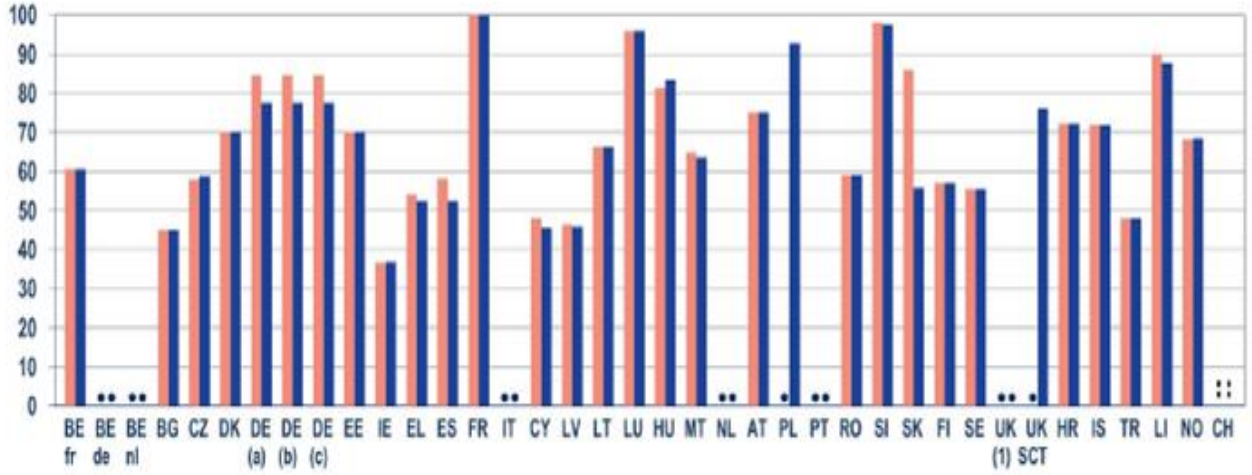
Отже, у початковій школі в половині країн обов'язкове фізичне виховання становить 9–10% від загального навчального часу. В Угорщині, Словенії та Хорватії ця частка сягає 15%, а в Ірландії – лише 4% (цит. за Ждановою, 2015).

У школах більшості країн досягнення учнів з предмета «Фізичне виховання» оцінюється так само, як з інших предметів. Однак, у початковій школі успішність учнів Мальти та Норвегії, а також в Ірландії на уроках фізичного виховання не оцінюється. У Бельгії та Ісландії школи самі вирішують як оцінювати учнів на заняттях фізичного виховання (цит. за Ждановою, 2015).

У половині країн використовуються два методи для визначення результатів фізичного виховання: формальний і оцінний. Формальний метод використовується найчастіше в початковій школі. У деяких країнах (Греція, Латвія, Угорщина, Польща, Португалія та Словенія) використовується оцінний метод результатів навчання з фізичного виховання в початковій школі. У школах Болгарії, Хорватії, Німеччини, Франції і Австрії використовується лише оцінний метод у початковій і середній школах, тоді як у Данії та Сполученому Королівстві (Північна Ірландія) переважно,

використовується формальний метод визначення результатів навчання з фізичного виховання (European Comission, 2013).

а) початкова школа

б) середня школа (гімназія)

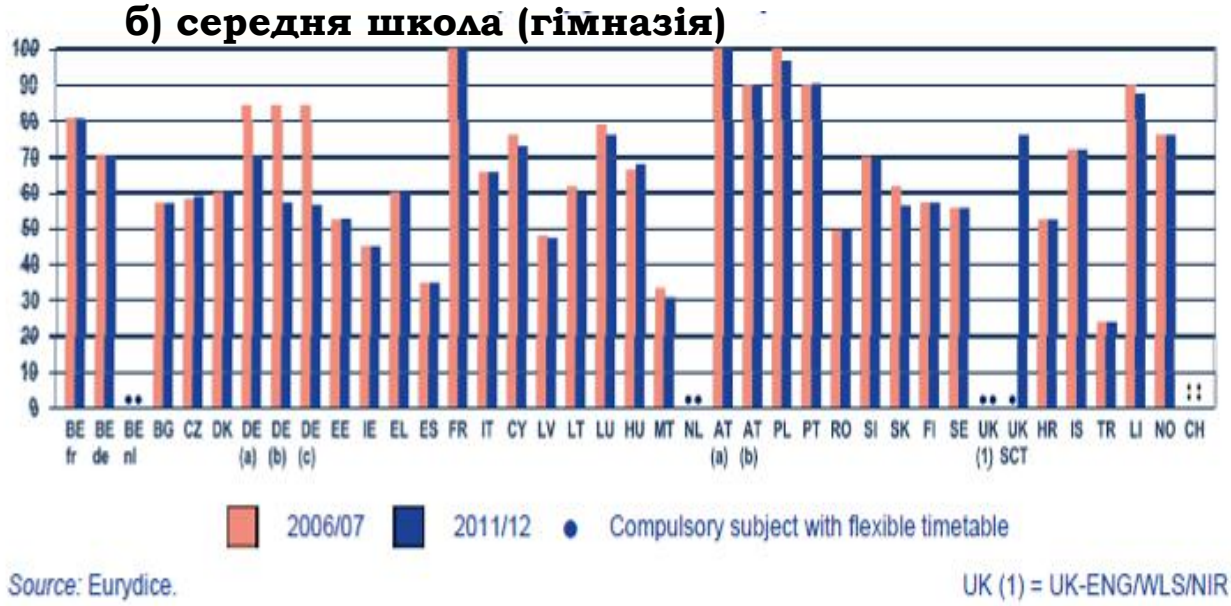

Рис. 2.3.1. **Співвідношення кількості годин з «Фізичного виховання» у 2006/07н.р.та 2011/12н.р. у початковій (а) та середній школах (б)**
(European Comission, 2013)

Рис. 2.3.2 **Співвідношення часу, відведеного на фізичне виховання до загального навчального часу в початковій та середній школі (** European Comission, 2013)

Також у більшості країн оцінка з фізичного виховання включається до табеля разом із оцінками з інших предметів.

Оцінки з фізичного виховання у школах Європейських країн виставляють вчителі, починаючи з різних років навчання. Наприклад:

- у школах Греції – тільки з 3 класу початкової школи;
- у школах Латвії, Польщі і Словенії – тільки з 4 класу початкової школи;
- у школах Угорщини – наприкінці другого року навчання в початковій школі;
- у школах Португалії – тільки з 5 класу;
- у школах Фінляндії – з 8–9 років.

Важливою умовою забезпечення якісного викладання предмету є кваліфікація викладачів. Так, майже у всіх середніх школах Європи заняття з фізичного виховання ведуть фахівці (табл. 2.3.4). Проте у початкових школах ситуація є цілком іншою: у цьому випадку заняття ведуть класоводи, і лише подекуди фахівці фізичного виховання.

Таблиця 2.3.4

Кваліфікація викладачів, що проводять заняття ФВ у країнах Європи (R. Fisher, Van Gutten, T.Loopstra)

	Молодша школа				**Середня школа**			
	% фахівців ФВ	% класоводів	% тренерів	% інших вчителів	%фахівців ФВ	% класоводів	% тренерів	% інших вчителів
Австрія		100			100			
Бельгія	75	25			100			
Чехія		90			80-90		10-15	5
Данія	0	100			100	17		
Естонія	25	60	3	12	70		3	27
Фінляндія	3	93	2	2	90	1	2	7
Франція	5	50	30		100			
Німеччина	50	50			100			
Угорщина	20-25	75-80			90-100			10
Ірландія	5	90	5		70	30		
Ізраїль	75	25			100			
Литва	1	99			70		10	20
Люксембург		100			98			
Голландія	15	85			100			
Норвегія								
Польща	1	99			82-98,5		0,5	17,5-0,5
Португалія	0				100			
Словаччина		100			100			
Словенія	30	70			100			

Іспанія	100				100			
Швеція	50	50			90	6	2	2
Швейцарія	5	95			100			
Велика Британія	7	93			80	15	5	

Здійснений нами аналіз літературних джерел, що в загальному підтверджує офіційні документи різних урядових організацій дав змогу виявити такі характерні риси притаманні політиці держав Західної Європи щодо розв'язання проблеми фізичного виховання та спорту в школі:

- ведення політики, спрямованої на утвердження фізичної культури як загального права для всіх дітей;
- визнання виняткової ролі фізичної культури у збереженні здоров'я, у досягненні загального розвитку та безпеки життя;
- якість фізичної культури залежить від добре підготовлених викладачів і збалансованого навчального плану, що забезпечує якість процесу навіть у випадку нестачі ресурсів, наприклад дефіциту спорядження;
- вкладання коштів у початкову, професійну підготовку та перепідготовку педагогів;
- визнання помилковим переважне вкладення коштів у сферу охорони здоров'я порівняно з забезпеченням розвитку фізичної культури;
- підтримка наукових досліджень, що сприяють підвищенню якості та ефективності фізичної культури;
- співпраця з міжнародними фінансовими організаціями для забезпечення предмету

“фізична культура”, як частини загального процесу освіти.

Політика нашої держави спрямована на входження у майбутньому до Євросоюзу вимагає пристосування до європейських стандартів розвитку фізичної культури, що вірогідно триватиме довго і буде міцно пов’язаний з суттєвими економічними, суспільними та культурними змінами. Це на нашу думку, актуалізує питання вивчення досвіду Європейських країн у галузі фізичного виховання і спорту.

2.4 Фізична культура та спорт у шкільній освіті Італії

Система освіти в Італії, у тому числі шкільної перебуває під контролем держави. Міністерство освіти забезпечує матеріальне утримання шкіл на всіх рівнях і суворо контролює навчання у приватних школах. Воно розробляє навчальні програми і влаштовує конкурсні іспити для отримання посади вчителя у всіх державних школах.

Весь курс шкільної системи освіти Італії можна поділити на два етапи: початкову школу й середню школу. Вони у свою чергу діляться на початкову школу першого ступеню й початкову школу другого ступеню й на середню молодшу й середню старшу школи.

Навчальний рік триває 9 місяців. Зазвичай розпочинається у середині вересня і завершується у середині липня. Кожного року шкільний календар розглядається і затверджується на регіональномі рівні. Протягом навчального року передбачено 2 тижні різдвяних канікул і один пасхальний тиждень, окрім того вихідними є: 1 листопада, 1 - 8 грудня, 25 квітня і 29 червня.

У шість років діти вступають до початкової школи. Перші два її ступені - scuola elementare 1 і scuola elementare 2 - безкоштовні і обов'язкові для всіх. У програму навчання входять такі предмети: математика, італійська, інформатика, історія, географія, мистецтво, музика, фізична культура, за бажанням вивчається лише релігія. Навчальні плани зазвичай включають також вивчення однієї іноземної мови. Діти вчаться п'ять днів на тиждень по шість годин на день. У кінці кожного ступеня проводиться тестування. Замість звичних для нас балів застосовується система оцінок («відмінно», «добре» і т. д.). Зазначимо, що діти з обмеженими можливостями навчаються разом з усіма. Наповнюваність класів в італійських державних школах є більшою у порівняні з приватними школами. Проте, атестат про завершення (diploma di licenza elementare), що дозволяє продовжити навчання на наступному етапі мають право видавати лише державні школи.

Основною метою викладання предмету фізична культура, згідно навчальної програми початкової школи є дати учням розуміння «Тіло, як найвища цінність». Мова йде про спосіб життя в цілому і про поведінку особистості в світі і суспільстві. Завдання полягає у формування ідентичності в області самопізнання і пізнання навколишніх, а також визначення власних життєвих прагнень (Eid,2012).

Зміст дисципліни передбачає, окрім набуття практичних вмінь через оволодіння великою кількістю рухливих ігор, розширення теоретичних знань. Основними темами є: частини тіла, органи чуття та сприйняття, основи правильного харчування, особиста гігієна, проблеми навколишнього середовища і шкідливих для здоров'я звичок (забруднення, куріння, гіподинамія).

Оцінка виставляється враховуючи „портфоліо особисто здобутих вмінь” та документів, що підтверджують участь учня в активному проведенні дозвілля (грамоти, кубки, медалі та ін.), які отримав учень протягом навчання в молодшій школі.

Зазвичай в Італії, на цьому етапі, як і Україні фізичну культуру викладають вчителі початкових класів. Проте значну допомогу у проведенні як уроків фізичної культури, так і позаурочних форм надають Національний олімпійський комітет Італії та федерації з видів спорту. Учні мають можливість безкоштовно та на власний вибір відвідувати різноманітні спортивні гуртки.

У середній молодшій школі (scuola media), учнів навчаються до 13-14 років.

На цьому етапі школярі вивчають: італійську мову і літературу, історію, географію, математику, технологію, природничі науки (інтегрований курс), англійську та другу іноземну європейську мову, мистецтвознавство, музику, фізичну культуру і релігієзнавство. Після завершення кожного року навчання проводяться іспити за системою "здано - не здано». Якщо учень не складає цього випробування, його залишають на другий рік. Це стосується і предмету фізична культура. Завершується навчання в середній школі випускними іспитами: письмовими - з математики, італійської та іноземної мови та усними з інших предметів, у тому числі з фізичної культури. Успішне складання іспитів дозволяє отримати атестат про середню освіту (licenza media).

На вивчення предмету фізична культура на цьому етапі відводиться до 20% год. навчального плану і становить не менше 2 уроків щотижнево. Для дітей з особливим потребами кількість годин може відрізнятися.

Основною метою предмету є: усвідомлення власних фізичних можливостей, формування навичок

самоконтролю, самооцінки, оволодіння основами безпеки життєдіяльності.

Зміст дисципліни передбачає використання вправ на розвиток фізичних якостей, формування техніки рухових дій, вироблення вміння самооцінювання та самоконтролю, вивчення методів тренування, окрім цього учні повинні засвоїти правила вуличного руху при їзді на велосипеді і мотоциклі, способи вираження емоцій та спілкування.

На цьому етапі, на відміну від попереднього уроки ведуть вчителі-спеціалісти з фаху. Щоб отримати кваліфікацію вчителя фізичної культури необхідно отримати ступінь магістра і мати щонайменше рік досвіду педагогічної діяльності (Eid, 2014)

У середній старшій (scuole superiori) школі навчаються учні у віці від 13-14 до 18-19 років. На цьому етапі перед учнями повстає вибір або продовження навчання у вищих навчальних закладах або ж здобуття професійної підготовки. Навчальні заклади поділяються на технічні, гуманітарні, лінгвістичні. Варто відзначити, що закінчують середню старшу школу лише дещо більше половини учнів.

У другому півріччі передбачено проміжне тестування, результати якого йдуть у табель успішності. Оцінка виставляється за десятибальною шкалою від 1 до 10. Задовільним вважається результат від 6-ти балів. При наявності незадовільних оцінок у кінці першого півріччя, учителі розробляють для учнів спеціальні програми. При неуспішності з більшості предметів в кінці навчального року, учень залишається на повторне навчання на наступний рік. Після закінчення п'яти років навчання школяр складає комплексний державний іспит (maturità), який складається з письмової та усної частини. Заздалегідь розроблених білетів не має.

Урок фізичної культури залишається обов'язковим і на цьому етапі.

Основною метою, згідно програми є досягнення оптимального фізичного розвитку, вдосконалення техніки виконання раніше вивчених вправ.

Зміст дисципліни передбачає вивчення структури і правил індивідуальних і командних видів спорту, застосування основних принципів теорії і методики тренувань, ознайомлення з основами харчування при фізичній активності, проблемами допінгу у спорті.

Оцінювання з фізичної культури в Італії передбачає визначення рівнів набутих рухових вмінь та розвитку фізичних якостей учнів, а також виявлення за допомогою усних та письмових тестів, рівня знань з предмету фізична культура.

Оцінка виставляється враховуючи „портфоліо набутих навичок», що переводиться у певну кількість кредитів, які дозволяють отримати необхідну оцінку на державному іспиті (maturità). Враховуються також кредити отримані за участь в позакласній спортивній діяльності.

На цьому етапі, уроки ведуть лише вчителі-спеціалісти з фаху.

Навчаючись у середній школі учні італійських шкіл мають можливість відвідувати додаткові заняття з фізичної культури (максимум 6 елективних годин). Найпоширенішими видами спорту, які обирають учні є: заняття на велотреці, плавання, гімнастика, гірськолижний спорт, спортивне орієнтування, а також волейбол, футбол та баскетбол. Як правило, такі заняття проводить вчитель і вони направлені, як стверджують італійські фахівці (Eid, 2007; Popowczak, 2007) на зростання мотивації до занять спортом, а також формування відчуття колективізму в учнів. Інколи такі

факультативні заняття проводять спортивні асоціації, у такому випадку вони є платними і здійснюються з метою пошуку талановитих спортсменів.

В Італії незважаючи на високий рівень освіти та матеріально-технічне забезпечення є школи в яких відсутні спортивні зали. Проте, у такому випадку, для учнів зазначених шкіл є організований систематичний доїзд до спеціальних спортивних центрів, які обслуговують декілька навчальних закладів. Зазвичай такі центри окрім спортивних залів містять басейни, в яких мають можливість безкоштовно займатися школярі (Hardman, 2008) .

Серед європейський країн Італія посідає чільне місце у впровадженні ідей інтегрованого та інклюзивного навчання, оскільки однією з перших визнала інтегративне та інклюзивне навчання найприйнятнішою для неповносправних дітей формою здобуття освіти (Колупаєва, 2007). Про це свідчать і проведення уроків фізичної культури, де на відміну від українських шкіл, діти з особливими потребами мають можливість займатися руховою активністю разом з ровесниками. Адже саме в таких умовах діти, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, можуть досягти найвищих результатів в освіті та соціальній інтеграції.

Виставлення оцінок дітям з особливими потребами з фізичної культури відбувається враховуючи досягнення учнями завдань індивідуального навчального плану, що був заздалегідь розроблений спільно з батьками та медичним персоналом.

Таким чином, уроки фізичної культури в Італії, як і в Україні є обов'язковими протягом усього навчання в школі. Проте їх кількість є різною. Критерії оцінювання відрізняються. На нашу думку, в італійських школах у порівняні з вітчизняними вагоміша роль відводиться

рівню засвоєння теоретичних знань учнів з предмету, які направлені на формування в учнів усвідомленого розуміння значення занять фізичними вправами. Важливим завданням фізичного виховання в Італії є залучення дітей з особливими потребами до спільних занять зі здоровими дітьми.

2.5 Фізична культура та спорт у шкільній освіті Франції

Аналіз історії розвитку фізичного виховання і спорту у Франції необхідно розпочати з часів правління Луї XIV, який акцентував увагу на мистецтві фехтування та підкреслював граціозність і вишуканість гри у теніс. Крах елітної культури наступив після Французької Революції, внаслідок якої владу отримав Наполеон. З цього часу провідним гаслом французької системи тіловиховання стало «кожен француз народжується солдатом». Так, у 1817 році до Франції був запрошений Амороз із метою створення гімназії, яка б поєднала кращі німецькі та скандинавські надбання освіти. Гімназія була збудована у Жуенвілі і функціонувала понад століття, як центр військової та спортивної підготовки. До 1845 року у Жуенвілі працював Кліас, який заклав підвалини підготовки інструкторів з фізичної підготовки. До 1887 року ключову роль у підготовці військового складу та інструкторів мала військово-прикладна фізична підготовка, пізніше Демені ввів, так звані, «терапевтичні вправи» і, зрештою, у 1906 р. Геберт, який сповідував філософію Руссо, впровадив свій «натуральний метод» (Cook, 1993). Слід зазначити, що в ці роки фізичне виховання у Франції ототожнювалося лише з гімнастикою («la Gym»), а спорт передбачав заняття спортивними

іграми. В останні роки XIX століття за підтримки П'єра де Кубертена спорт став широко популярним і серед середнього класу. Витоками зародження професійного спорту у Франції можна вважати проведення напівпрофесійних велоперегонів між Руаном та Парижем, які з часом переросли у Тур-де Франс.

Значний вплив на сучасний стан фізичного виховання і спорту мала поразка Франції у Другій Світовій Війні, а також невдалий виступ французів на Олімпійських іграх 1952 року, що зумовили сплеск патріотизму у країні. Існуючий тогочасний уряд очолюваний Шарлем де Голем прийняв рішення про покращення організаційної та фінансової сторони спорту, як чинника навколо якого можуть згуртуватися націоналісти Франції. У результаті був розроблений чотирирічний план і виділено 46,5 мільйонів фунтів, які значно покращили становище фізичного виховання і спорту в країні. Окрім цього, урядом були визначені пріоритетні види спорту, які отримали більше капіталовкладень. Такими видами спорту у 1958 році стали: велоспорт, футбол, регбі та теніс. Ця політична і економічна підтримка відчувається і сьогодні у світовому статусі Франції в зазначених видах спорту (Holt,1981).

Важливим заходом у плані покращення фінансування спорту загалом, стало впровадження у 1985 році спортивної лотереї, виручені кошти з якої, а це близько 3 млрд. франків розподілялися щорічно між спортивними федераціями і клубами.

Зазначимо, що на розвиток фізичної культури у Франції значний вплив завжди мали органи місцевого самоврядування, так звані комуни. Так, відомий французький економіст В. Андрефф (цит. за Соколов, 1999)) підкреслює, що дія місцевих органів влади в галузі

фізичного виховання і спорту проводиться у трьох основних напрямках:

1) будівництво і модернізація спортивних споруд з урахуванням потреб населення;

2) організація різних видів фізичної активності та спорту для всіх груп населення;

3) фінансування.

Спортивні бюджети муніципалітетів міст значно відрізняються і залежать не тільки від спортивних традицій, наявності професійних та аматорських команд, спортспоруд, а й від ставлення керівництва муніципалітету до спорту. Переважно 5% з бюджету місцева влада витрачає на потреби спорту.

Крім прямих фінансових дотацій держава надає місцевим спортивним організаціям і спортспорудам непряму допомогу у вигляді звільнення від податків під час проведення різноманітних заходів, надання їм права на безкоштовну установку кафе та реклами на стадіонах, а також у можливості отримання різних позик.

У 1995 р. Національний центр по територіальному громадському функціонуванню провів анкетування членів близько 400 французьких комун з населенням понад 5000 жителів. Згідно з даними цього опитування більшість комун віддає перевагу розвитку спорту для всіх, забезпеченні належного фізичного виховання в навчальних закладах (школа, коледж, університет), а також превентивним заходам.

Таким чином, практично кожний громадянин має доступ до спортивних занять. Кожна комуна має власний спортивний зал, у якому клуби і асоціації організовують заняття різноманітними видами спорту.

Ключову роль у розвитку фізичного виховання і спорту в країні належить шкільному фізичному вихованні. В основі сучасної шкільної системи фізичного

виховання, лежить навчальна програма та офіційні розпорядження прийняті ще у далекому 1969 році, які визначають кількість щотижневих годин фізичної культури у початковій та середній школі (Жубер, 2012).

Заняття з фізичного виховання у дошкільнят(вік 3 - 6 років) і дітей МШВ (6 - 10/11 років) проводитися під керівництвом вихователя або вчителя початкової школи. На практиці це означає, що якщо вчитель займається спортом, то він і дітей залучає до занять фізичною культурою, а якщо він віддає перевагу «інтелектуальним» справам, то й учні є недостатньо фізично активні (Жубер, 2012)..

Можливо такий стан, зумовлений тим, що впродовж тривалого часу у французьких школах актуальною проблемою був низький статус вчителя фізичного виховання. На відміну від вчителів інших предметів вчителі фізичного виховання підпорядковувалися не міністерству освіти, а відділу у справах молоді та спорту. Проте у 1962 році було прийняте положення, згідно якого вчителів фізичної культури віднесли до міністерства освіти. Окрім того, до 1981 року майбутніх педагогів з фізичного виховання готували лише у спеціальному професійному коледжі (Ecoles Normales Superieures d' ducation Physique et Sportive, ENSEPS), що зумовлювало нестачу фахівців. Але у 1982 році було прийняте рішення про його реорганізацію в Національний Інститут фізичного виховання та спорту (Institut National de Sport et Education Physique, INSEP). Цей навчальний заклад мав значний вплив на шкільну систему фізичного виховання Франції, адже зумовив багато нововведень, а також забезпечив навчальні заклади висококваліфікованими фахівцями фізичного виховання. До тепер зазначений інститут вносить вагомий внесок у систему фізичного виховання, проте зараз більший ухил зроблений на

наукові дослідження щодо розвитку спорту в цілому. Сьогодні майбутніх вчителів навчають у спеціально створених університетських навчально - дослідницьких відділах спорту і фізичного виховання (Unites d'Education de Reserche de L'Education Physique et Sports, UEREPS) (Smith, 2002).

Вперше заняття з фізичного виховання розпочинають проводити викладачі – спеціалісти у коледжі, тобто з 6-го по 3-й класи (у французькій системі зворотний порядок), і далі - в ліцеї з 2-го і по «**терміналь**» (клас підготовки до іспитів на бакалавра).

У колежі навантаження викладача фізичного виховання складає 5 щотижневих годин у 6 і 5 класах та 3 години у 4 і 3.

Необхідно відзначити, що у коледжах до вчителів фізичної культури викладачі теоретичних дисциплін відносяться дещо зверхньо. Хоча визнають, що фізична активність учня нерідко виступає елементом, що відновлює психічну рівновагу, запобігає проявам насильства, зменшує емоційне напруження, він має можливість поглянути на учня з іншого боку: йому видніше особливості поведінки в колективі, в соціумі, більш помітні індивідуальні прояви.

У ліцеї викладач фізичного виховання займає однаковий статус з іншими викладачами, оскільки з його предмету можна складати іспит на бакалавра з коефіцієнтом «2». Зазначимо, що певна кількість учнів досягає успіху, здаючи іспит на освітній рівень «бакалавр», завдячуючи оцінці з фізичного виховання (Жубер, 2012)

З часу, як з фізичної культури учні отримали можливість складати екзамен, змінилося і ставлення батьків до предмету. Щоб підготувати учня до іспиту, з 2-го класу використовуються спеціальну програму, яка передбачає збалансовані заняття різними видами спорту

(колективними та індивідуальними): гандболом, баскетболом, гімнастикою, атлетизмом, тенісом, плаванням, вітрильним спортом. Батьки дуже уважно стежать за спортивними успіхами дитини, оскільки отримані таким чином бали, можуть компенсувати бали з тих предметів де більш проблематично набрати їх в достатній кількості (Жубер, 2012).

На підсумкову оцінку впливає також виставлені поточні оцінки протягом останнього року, які в основному оцінюють практичну діяльність, але і включають в себе оцінки за поведінку, ініціативність та старанність.

Зазначимо,що частина фахівців Франції вважає, що таке оцінювання може знівелювати заняття згідно навчальної програми, і перетворять заняття лише на підготовку до складання іспиту. Проте, існує і зворотна думка інших фахівців, які стверджують, що впровадження іспиту привело до зростання академічної значущості предмету так і статусу самого вчителя фізичної культури.

Впродовж минулого століття і до тепер французька система фізичного виховання значну увагу акцентує на позаурочних формах занять. Так, для учнів початкових класів Франції з 1987 року функціонують основні дві позаурочні програми занять фізичними вправами, метою яких є залучення учнів до систематичних занять фізичними вправами. Довгий час участь у програмах вчителів була лише на волонтерських основах і проводилися переважно під керівництвом асоціації спорту в школі та університеті (Association du Sport Scolaire et Universitaire (ASSU, 1962-1978) (Жубер, 2012; Smith, 2002)

Перша програма передбачала добровільні заняття спортом учнів в післяобідній час по середах, друга «tiers-temps» у суботу зранку різними видами рухової

активності. На початку функціонування зазначених програм близько 25% учнів брало участь у спортивній діяльності по середах, і 30% в рамках програми «tiers-temps». Проте після того, як участь у реалізації програми «tiers-temps» для вчителів початкових класів стала обов'язковою, тобто функції організації і проведення перейшли до Національного об'єднання шкільних видів спорту (Union National du Sport Scolaire (UNSS)) змінилося співвідношення залучення дітей до програми. У 2000 році активними учасниками програми «tiers-temps» стало близько 50% дітей (Smith, 2002).

Така централізована політика надала можливість дітям без винятку усіх шкіл брати активну участь у заняттях спортом і забезпечує можливість пірамідної підготовки талановитої молоді

Більшість видів спорту, якими мають можливість займатися учні молодшої школи, підтримуються незалежною асоціацією – Спортивним об'єднанням початкових шкіл (Union Sportive de l'Enseignement Primaire, USEP), що є ліцензованим міністерством освіти. Представники цієї організації та спортивних федерацій з метою зацікавлення учнів початкової школи до занять конкретним видом спорту і пошуку талановитої молоді проводять тренувальні заняття безпосередньо у школі. Таким чином, багато початкових шкіл Франції стають профільними з певних видів спорту.

В останні роки у Франції значна увага приділяється і позаурочним заняттям спортом дітей середнього і старшого шкільного віку. Це підтверджено і словами екс - президента Н.Саркозі: «я вірю в «освітні цінності спорту»,а значить, час до обіду в школі повинен бути присвячений вивченню учнями фундаментальних наук, а післяобідній – обов'язково заняттям фізичною культурою і спортом» .

Окрім того, у цьому році міністром Національного Освіти Люком Шательом планується проведення реформи, згідно якої у приблизно сотні французьких ліцеїв післяобідній час буде відведено заняттям спортом, враховуючи потреби школярів. Встановлено, що хлопчики зазвичай вибирають футбол, регбі чи гандбол, тобто, зазвичай ігри з м'ячем. Дівчатка - гімнастику, танці, кінний спорт. Найчастіше, окрім особистої зацікавленості учнів, вибір є обумовлений умовами тієї місцевості, де проживає школяр.

Таким чином, традиційно фізичне виховання та спорт у Франції відіграє вагоме значення у суспільному житті Значний вплив на їх розвиток мають як державні так і місцеві органи управління. Зростання конкурентоспроможності французького спорту, завдяки значним капіталовкладенням сприяє утвердженню патріотичних почуттів у громадян та підвищенню міжнародного авторитету держави.

Урок фізичної культури у Франції є обов'язковими розпочинаючи з дитячого садка. Проте їх кількість, можливість складання іспиту залежить від віку учнів.

Впродовж минулого століття і особливо зараз, у французькій системі фізичної культури значна увага акцентується на позаурочних формах занять фізичними вправами, що проводяться у післяобідній час з врахуванням інтересів дітей

2.6 Фізична культура та спорт у шкільній освіті Англії

Варто відзначити, що обов'язкова фізкультурна освіта як в Україні, так і в Англії розпочинається у дошкільних закладах (в Англії це Nursery and Infant school). Проте якщо в Україні дошкільним вважають вік від 3 до 6 років, то у багатьох країнах, у тому числі і в Англії, чітко

визначити межі доволі складно, адже кожна адміністративна одиниця самостійно визначає вік, коли дитина повинна розпочати навчання в школі (у межах 5-7 років). У цьому параграфі ми розглядаємо особливості англійської фізкультурної освіти дітей 5-7 років, котрі можуть бути залучені як у процес дошкільної, так і шкільної фізкультурної освіти (перший ключовий етап), а також дітей віком 8-11 років, що навчаються на другому ключовому етапі. Для них існує єдина загальнодержавна програма, яка є основою для побудови процесу фізичного виховання і обов'язкова для всіх закладів, де працюють з дітьми зазначеного віку.

Перед тим, як розпочати навчання на першому ключовому етапі. значна кількість дітей Англії відвідували дитячі садки чи підготовчі класи (Турчик, 2005).

За час навчання у дошкільних закладах освіти діти:

- розвивають маніпуляційні і моторні вміння через навчання основним рухам та гру з:

- прикладними матеріалами: кубиками, коробками, рамами для лазіння, складанками;
- художніми та природними матеріалами – малюючи фарбами, створюючи колажі, використовуючи кольорові олівці, пензлики, пластилін, папір, воду, суху крейду;
- науково-дослідними приладами – лінзами, магнітами, дзеркалами;
- приладами – обручами, м'ячами, сходинками, каруселями, драбинами, брязкальцями, засобами пересування на колесах;

- розвивають відчуття простору, контролю і координації шляхом:

- використання багатої уяви у грі, наприклад. гра у "дім"" чи "космічний корабель";

- використання ігор, на переслідування чи ховання (з чітким початком і зупинкою, набуття досвіду збереження спокою), ігор на кидання та ловлення м'яча, з скакалкою чи стрибанням через шнурок, на дитячому ігровому майданчику;
- використання різноманітних рухів: повзання, підкрадання, шаркання ногами, стрибання, приземлення, поворотів, катуляння на підлозі;
- формування математичних здібностей – через відчуття простору і рухів та їх співвідношень за силовими, просторовими та часовими показниками;

- удосконалюють реакцію на звуки, музику, знаки, символи:

- відповідаючи руховими діями на звук, слова, ритм та правильно визначаючи місце;
- співаючи;
- граючи на різних інструментах;
- самостійно створюючи звуки;

- удосконалюють розуміння здоров'я і значення догляду за власним тілом:

- дотримуючись гігієни, підтримуючи чистоту та охайність;
- розуміючи важливість використання відповідного одягу під час занять фізичними вправами для здоров'я і безпеки;

- розвивають уміння спостерігати:

- оцінюючи роботу інших, працюючи у парах чи малих групах;
- спільно створюючи речі;
- описуючи побачене;

- здійснюють спільну роботу та вчаться самостійно приймати рішення.

Таким чином, більшість дітей віком до 5-6 років пройшли програму зі спланованих та структуризованих ігрових ситуацій. У них була можливість пізнати навколишній світ, формувати і покращувати розвиток деяких рухових умінь.

З аналізу Навчальної програми ФКО випливає, що з метою забезпечення поступу учнів під час навчання на першому і другому ключовому етапі викладання ФКО у школах Англії здійснюється таким чином:

- **від** вивчення окремого руху **до** формування рухових дій, як комплексу рухів **із подальшим** удосконаленням цих умінь та переходом їх у рухову навичку;
- **від** простого вибору і застосування вмінь у серії чи комбінації **до** планування та використання більш складних комбінацій, ігрових стратегій та **композиційних принципів**;
- **від** формування рухової навички до формування рухових умінь другого порядку;
- **від** усвідомлення того, що виконуючи фізичні вправами можна підвищити температуру тіла і активізувати діяльність серцево-судинної системи **до** розвитку розуміння того, чому ця діяльність може бути корисна, як це важливо для здоров'я і самопочуття та яким чином різна фізична підготовка впливає на можливості виконання фізичних вправ.

Тому перший ключовий етап (5-7 років.) у школі побудований на природній потребі учнів до руху, яку вони використовують для дослідження і вивчення свого світу. На цьому етапі школярі починають працювати і гратися з іншими у парах та у невеликих групах.

Спостерігаючи**,** слухаючи і експериментуючи, діти розвивають рухові і координаційні вміння, отримують задоволення, перевіряючи себе у різних ситуаціях. На

цьому етапі діти, за вимогами Навчальної програми, мінімум повинні досягти першого рівня навчання і вміти:

- імітувати, повторювати, пізнавати прості вміння та дії з простим контролем та координацією – I група завдань;
- розпочати зв'язувати ці вміння та дії у рамках безпосередньої діяльності з певного виду фізичних вправ – II група завдань;
- описати і коментувати свої власні дії та дії інших – III група завдань;
- обговорювати те, як займатися безпечно і які фізичні відчуття виникають у них під час занять – IV група завдань.

Проте програма цього ключового етапу передбачає, що більшість учнів досягнуть другого рівня навчання і будуть:

- засвоювати прості вміння, копіювати їх, імітувати, запам'ятовувати, повторювати і виконувати прості дії з більшим контролем і координацією – I група завдань;
- урізноманітнювати вміння, ідеї та дії у рамках безпосередньої діяльності; почнуть розуміти прості тактичні дії та основні композиційні ідеї – II група завдань;
- обговорювати різницю між власним виконанням та виконанням інших, давати пропозиції для вдосконалення – III група завдань;
- розуміти, як безпечно займатися, і описувати реакцію власного організму на різні види рухової діяльності – IV група завдань (National Curriculum, 2010).

Зміст Навчальної Програми Англії з ФКО (**другого ключового етапу** (8–11 років)) базується на реалізації потреби дітей не лише у фізичній, але і психічній активності. Школярі використовують творче мислення та

уяву у фізичній діяльності, навчаються нових умінь, намагаються зрозуміти, як їх застосовувати у різних ситуаціях, поєднувати різні рухи у комбінації, змінюючи їх послідовність та характеристики фаз рухів. Діти оволодівають комунікативними здібностями, вчаться співпрацювати і конкурувати між собою, навчаються досягати успіху у різноманітних видах діяльності, визначати й оцінювати свої власні досягнення.

Згідно з програмою, на цьому ключовому етапі діти повинні досягти третього рівня навчання і вміти:

- обирати і застосовувати вміння та ідеї, використовуючи їх правильно, з більшим контролем та координацією рухів - І група завдань;
- показати розуміння тактики і композицій, розпочати урізноманітнювати їх у різних видах діяльності – ІІ група завдань;
- бачити спільність та різницю між власною роботою та роботою інших; використовувати це розуміння для вдосконалення власної діяльності – ІІІ група завдань;
- обґрунтовувати важливість розминки перед заняттям та значення занять фізичними вправами для здоров'я – ІV група завдань.

Також програма цього ключового етапу передбачає і четвертий рівень навчання, який розроблений для тих учнів, які демонструють кращі результати навчання. Відповідно до цього рівня учні повинні вміти:

- об'єднувати засвоєні вміння у комбінації, застосовувати їх з більшою точністю та правильністю – І група завдань;
- виконувати вправи з точністю, плавністю рухів; здійснювати самоконтроль і показати розуміння тактики та композиції – ІІ група завдань;
- порівнювати і коментувати власні вміння, навички, тактичні дії та аналогічні елементи діяльності

інших, використовувати це розуміння для вдосконалення власного виконання – III група завдань;

- пояснювати і використовувати найпростіші принципи безпеки у підготовці до занять; описувати, який вплив чинять вправи на їхній організм і чому це важливо для фітнесу та здоров'я – IV група завдань.

Протягом навчання у молодшій школі (на першому та другому ключовому етапі) обов'язковими для вивчення є такі види фізичних вправ (табл.2.6.1):

Таблиця 2.6.1

Обов'язкові види діяльності на першому і другому ключовому етапі

Перший ключовий етап:	**Другий ключовий етап**:
ігри;	ігри;
гімнастика;	гімнастика або танці;
танці;	
плавання (за певних умов).	плавання;
	легка атлетика;
	активне дозвілля на природі.

Як бачимо, на другому ключовому етапі обов'язковими видами фізичних вправ для вивчення у школах Англії включаються легка атлетика та активне проведення дозвілля, а танці і гімнастику кваліфікують як вправи за вибором.

Ігрова фізична активність дітей у молодшій школі Англії спрямована на розвиток та вдосконалення основних рухових умінь і навичок (біг, стрибки, метання, ловіння, ведення, передача та прийом м'яча ногами та руками). Окрім правильного виконання рухів, дитину вчать контролювати рухи свого тіла, з тим щоб сформовані рухові вміння могли бути використані у

різних ситуаціях. Організовуючи ігри, зосереджують увагу дітей на взаємодопомозі та співпраці, а основну мету визначають як удосконалення індивідуальних техніко-тактичних дій, а на перемога над суперником будь-якими засобами.

Діти, що навчаються у початковій школі переважно грають у рухливі ігри самостійно. Це так звана ситуація вільного вибору: коли виховник надає можливість дітям самим досліджувати і повторювати довільно засвоєні рухові дії. При цьому діти мають право вибору: вони можуть грати самі, у співпраці з іншими або у товаристві своїх друзів, але самостійно. Найкраще така ситуація може бути змодельована на відкритих спортивних майданчиках, обладнаних безпечним інвентарем.

Більшість англійських шкіл мають багатофункціональні спортивні зали, обладнані різними пристроями та приладами, котрі полегшують проведення атракційних і урізноманітнених уроків з фізкультурної освіти. Діти до 11 років переважно займаються босоніж. Під час занять використовують більшість приладів та пристроїв, що знаходяться у залі (Owen J., 1968; Speednet G.,1999).

З цього віку також навчають страхуванню інших і самострахуванню, що полегшує проведення занять. Це стає можливим завдяки спеціальним конструкціям, доброму технічному стану приладів і пристроїв, що використовуються, а також спеціальній підготовці педагога (Турчик, 2003).

Залежно від ступеня контролю педагога та самостійності дітей на уроках під час ігор фахівці (Гуськов, Дегтярева, 1993) виділяють такі навчальні ситуації:

1. Імітаційні, вчитель виконує ті чи інші рухові дії, а діти максимально точно повинні їх відтворити. При цьому

вчитель повинен дотримуватися принципів індивідуального підходу, розділивши дітей на невеликі групи відповідно до їх можливостей і задаючи кожній з них адекватні завдання. Наприклад, пострибати, як зайчик (використовуючи при цьому певні рухи руками та ногами).

2. Проблемно-контролюючі, у яких дитина пізнає рух у просторі, а завдання виховника – змоделювати проблему та сприяти бажанню дитини розв'язати її. Наприклад, дістати будь-яким чином м'яч із певної висоти.

3. Творчі, коли виховник ставить перед дітьми складне завдання - виразити певне поняття, застосовуючи різноманітні рухи, наприклад, почуття радості чи гніву. Відчуття простору, здатності самоконтролю і координації, яких набувають діти під час творчих ігор, допомагають підготувати дітей до розвитку власних ідей гри. Вони можуть бігати у приміщенні, не торкаючись нікого, кидати і забирати брязкальця, кільця і м'ячі та грати у прості ігри (кидати брязкальце в кільце, щоб отримати заохочувальний бал).

Ще одним програмовим видом фізичної активності є *гімнастика,* що включає вправи на рівновагу, пластування, перевороти, вправи на переміщення маси з однієї частини тіла на іншу, вправи, що сприяють розвитку вибухової сили, наприклад, стрибки. Діти вчаться поєднувати набуті вміння та дії у короткі рухові композиції, створювати та виконувати короткі комбінації, котрі мають чітко виражений початок, середину і кінець, зі зміною напрямків, амплітуди та швидкості виконання.

На заняттях *танцями,* які конкурують на ІІ ключовому етапі з гімнастикою, дітей вчать надавати рухам інтерпретаційний, виразний, комунікативний характер. Уміти змінювати ритм, швидкість, амплітуду і напрямок своїх рухів, а також створювати і

використовувати у танцях прості рухові зразки з різних часів і культур. Адекватно сприймати та оцінювати простір, час, силу, взаємодіяти зі своїми ровесниками і навколишнім середовищем. Під час танцю діти вчаться висловлювати і передавати свої почуття та ідеї.

За наявності умов (басейнів та кваліфікованих інструкторів) на першому ключовому етапі *плавання та безпеку на воді* рекомендують використовувати в роботі з дітьми. На другому ключовому етапі цей вид є обов'язковим. Учнів учать переборювати страх перед водою, триматися та рухатися у воді з допоміжними засобами і без них, навчають різноманітних стрибків, основних стилів плавання та безпечної поведінки на воді.

На другому ключовому етапі обов'язковим видом активності стає *легка атлетика.* Протягом занять цим видом фізичної активності дітям необхідно навчитися: використовувати бігові вправи, стрибки та метання окремо й у комбінаціях, збільшувати швидкість виконання вправи, брати участь у плануванні змагань, що вимагають прояву точності, сили, швидкості та бути їх учасником.

Іншим видом активності, що входить в обов'язкову навчальну програму з ФКО в Англії на другому ключовому етапі, є *активне проведення дозвілля*. Варто зазначити, що цей вид рухової діяльності не використовується у школах України. На нашу думку, активне проведення дозвілля має багато спільного з туризмом, що є обов'язковим для вивчення у 4-9-х класах українських шкіл. Цей розділ передбачає участь дітей у позашкільній діяльності та мандрівках. Школярі повинні вміти орієнтуватися на природі, виконувати завдання типу "проблема до розв'язання", приймати правильні рішення у варіативних умовах і ситуаціях, планувати та розподіляти обов'язки серед членів команди (Parker, Meldrum, 1971).

Важливим розділом програми фізкультурної освіти для дітей, що навчаються на першому (5-7) та другому ключових етапах (8-11років), є **теоретична підготовка.** Адже власне на цих етапах у дитини формуються мотиви до занять фізичними вправами. Тому дітям у доступній формі пояснюють такі поняття, як активний спосіб життя, правильне харчування, їхній взаємозв'язок та значення для здоров'я. Діти вчаться описувати те, що вони зробили, спостерігати, описувати і відтворювати те, що зробили інші, розуміти, як важливо бути активним. А також усвідомити і характеризувати, як реагує тіло на різну діяльність.

Таким чином, як випливає з аналізу програмно-нормативних документів Англії, мета і завдання уроків ФКО у школах на першому та другому ключових етапах полягають у наданні дітям таких можливостей:

- стати вмілими і розумними виконавцями;
- формувати рухові вміннявдосконалювати фізичну компетенцію і впевненість у межах фізичної активності і контексту;
- варіативно виконувати рухові уміння та навички відповідно до видів діяльностей, що потребують різних підходів та мислення;
- формулювати власні цілі, змагатися у команді та індивідуально;
- творчо розвивати свої ідеї;
- розуміти значення наполегливості для досягнення успіху та цінувати успіх інших;
- удосконалювати швидкість рухової реакції і тактичного мислення;
- брати на себе ініціативу, бути провідником;
- сприяти пріоритетному розвитку індивідуальних рухових здібностей та схильностей;

• формувати розуміння сутності фізичного виховання та його важливості у житті людини;

• розвивати позитивне ставлення до рухової активності.

Навчання у середній школі "Secondary school" (12 – 16 років) в Англії охоплює такі два етапи:

• третій ключовий етап (12 –14 років);

• четвертий ключовий етап (15 –16 років).

Зауважимо, межі шкільного віку в Україні та Англії відрізняються**.** Середній шкільний вік в Україні охоплює молодь 11-15 років, до старшошкільного віку належать юнаки віком 16-17 років, в Англії середній шкільний вік – 11-16років, старшошкільним віком можна вважати 17-18 років, коли діти навчаються на поглибленому рівні.

На цих етапах уроки фізкультурної освіти проводять фахівці (вчителі ФКО). Обов'язковими є два уроки по 40 - 50 хвилин на тиждень. У деяких приватних школах одне заняття з ФКО має загальнорозвивальний характер, а на другому проводять командні ігри (чоловічі та змішані школи) або урок танцю (жіночі школи) (Берека, 2000).

Як випливає з аналізу навчальної програми, метою **третього ключового (12 – 14 років) етапу** ФКО є покращення техніки виконання вивчених вправ учнями. Школярі вчаться їх застосовувати у різних видах рухової активності. Учні починають розуміти принципи зростання ефективності виконання і застосування вмінь у власній практиці та роботі інших, вчаться брати на себе ініціативу і приймати власні рішення для удосконалення виконання. Навчаючись на цьому етапі школярі починають визначати види рухової активності, яким вони надають перевагу і виконувати велику кількість ролей (DfEE/QCA Physical Education., 199).

На цьому етапі середній учень Англії, згідно з навчальними вимоами повинен досягти п'ятого рівня навчання і вміти:

- самостійно відбирати та об'єднувати засвоєні уміння у комбінації, застосовуючи їх з необхідною точністю, плавністю рухів, постійно здійснюючи самоконтроль – I група завдань;
- під час виконання вправ застосовувати всі здобуті знання зі стратегії, тактики та композиції – II група завдань;
- аналізувати і коментувати уміння, навички і те, яким чином вони їх застосовують у власній роботі та роботі інших; модифікувати техніку та усувати незначні неточності, щоб удосконалити своє виконання – III група завдань;
- пояснити реакцію організму на різні види діяльності, розминку та заминку; пояснюють, чому регулярні та адекватні тренування є важливими для фітнесу та здоров'я – IV група завдань.

Програмою цього етапу передбачається і шостий рівень навчання, який розроблений для тих учнів, які демонструють кращі результати навчання. Відповідно до його вимог учні повинні вміти:

- самостійно відбирати та об'єднувати засвоєні уміння у комбінації, застосовуючи їх з необхідною точністю, та плавністю рухів, постійно здійснюючи самоконтроль – I група завдань, що повторює I групу завдань п'ятого рівня;
- використовувати вміння так, щоб вони були адекватними умовам діяльності, зберігаючи точність, плавність та систематичний контроль; для планування та виконання власної роботи та під час роботи інших використовувати свої знання про стратегію, тактику і композиції відповідно до різних умов, а також знання про

сильні і слабкі сторони власного виконання –II група завдань;

•аналізувати і коментувати можливості використання умінь, навичок і тактичних дій у своїй роботі і роботі інших у композиційних та інших аспектах виконання і пропонувати різні шляхи до вдосконалення – III група завдань;

•пояснити, як підготуватись і як відновитися після занять; пояснити, як різні види фізичних вправ сприяють фітнесу та здоров'ю, а також описати, як вони можуть застосовувати інші типи діяльності та вправ – IV група завдань.

Метою **четвертого ключового (15 – 16 років) етапу** є оволодіння учнями комплексом та необхідною діяльністю, використовуючи набуті знання про вміння, техніку та ефективне виконання. Вони приймають рішення про вибір типу фізичної діяльності, якому вони надалі даватимуть перевагу: змагального чи виконавчого характеру з метою покращення здоров'я, набуття доброго самопочуття чи для розвитку особистої фізичної підготовки. Також на цьому етапі учні визначають роль, яка їм найбільше підходить – тренера, хореографа, лідера чи іншу. Розглядають свої здобутки і фізичну вправність, що надає їм упевненості для продовження занять поза школою та у подальшому житті (MacFadyen, 1999, 2002) .

Більшість учнів, навчаючись на четвертому ключовому етапі, повинні досягти сьомого рівня навчання і вміти:

• володіти технікою фізичних вправ на рівні рухової навички, адаптуючи виконання вправи до вимог стереотипної діяльності - I група завдань;

• використовувати знання принципів ускладненої тактики та конструктивне мислення, використовувати їх у власній роботі та роботі з іншими; модифікувати їх

відповідно до зміни умов виконання вправи (діяльності) – II група завдань;

• аналізувати і коментувати власну роботу і роботу інших (як індивідуального виконавця. так і члена команди), показати, що вони розуміють, як рівень технічної, тактичної та фізичної підготовки впливає на якість цілісної рухової діяльності; планувати шляхи вдосконалення власної діяльності та діяльності інших – III група завдань;

• пояснити принципи вправляння і тренування та ефективність їх застосування; пояснити корисність регулярної, планомірної рухової діяльності для здоров'я та фітнесу; планувати свої власні тренувальні програми - IV група завдань.

Програмою ФКО Англії передбачено восьмий рівень навчання, який відповідає найвищим оцінкам учнів на випускних іспитах. Його аналіз дозволяє стверджувати, що діти, які навчаються на четвертому ключовому етапі і досягли зазначеного рівня, вміють:

• чіткіше розрізняти та застосовувати складніші вміння, техніку та ідеї, практично постійно демонструвати високу точність, контроль, плавність та оригінальність – I група завдань;

• використовувати знання принципів ускладненої тактики чи композиції, фахово застосовувати ці принципи у власній роботі та роботі з іншими; адаптовувати їх відповідно до умов, що змінюються – II група завдань;

• оцінити власну роботу і роботу інших, показати, що вони розуміють як впливає рівень технічної, тактичної та фізичної підготовки не лише на якість, а й на ефективність цілісної рухової діяльності; планувати власну діяльність і діяльність інших на основі самостійного збору необхідної інформації - III група завдань;

• використовувати свої знання про здоров'я та фітнес для планування й оцінювання своїх тренувальних програм та програм інших учнів - IV група завдань.

Дітей, які показують особливі спортивні здібності, оцінюють за Винятковим рівнем навчання, де учні:

• демонструють володіння технікою фізичних вправ на рівні рухової навички, адаптуючи виконання вправи до вимог прогнозовано-варіативної діяльності - I група завдань;

• постійно використовують знання принципів ускладненої стратегії, тактики та композиції і застосовують їх індивідуально, фахово у власній роботі та у роботі з іншими – II група завдань;

• оцінюють своє власне виконання та виконання інших, показують, що вони розуміють, як впливає рівень технічної, тактичної та фізичної підготовки на якість та індивідуальність виконання вправ; мають власну обґрунтовану думку про те, як можна вдосконалити свої досягнення та досягнення інших, уміють визначати пріоритети подальшого розвитку - III група завдань;

• постійно застосовують необхідні знання та розуміння про здоров'я і фітнес у всіх аспектах своєї діяльності - IV група завдань.

Програма навчання з ФКО в Англії на третьому етапі рекомендує шість видів діяльності, якими можуть займатися учні:

• гімнастика;
• танці;
• ігри;
• плавання та безпека на воді;
• легка атлетика;
• активне дозвілля на природі.

Учні повинні обрати чотири види, при цьому інваріативними є:

• ігри (обов'язковий вид рухової діяльності);

• танці або гімнастика (обов'язковим є один з видів, можливе обрання обох видів)

• плавання та безпека на воді або легка атлетика, або активне дозвілля на природі (обов'язковими є два види рухової діяльності або відповідно один).

Ми підрахували кількість максимальних варіантів вибору (9) на третьому ключовому етапі, які можуть зробити учні Англії (табл.2.6.2).

Таблиця 2.6.2

Варіанти вибору видів рухової активності на третьому ключовому етапі

Вид рухової діяльності	*Варіанти*								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Гімнастика	+			+		+	+	+	+
Танці	+	+	+	+	+	+			
Ігри	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Активне дозвілля на природі			+		+	+		+	+
Плавання	+	+	+				+	+	
Легка атлетика		+		+	+		+		+

Така можливість вибору заняття за інтересом учня сприяє підвищенню мотивації до уроку ФКО і стимулює вчителя до підвищення кваліфікації.

На четвертому ключовому етапі учні повинні обрати два види діяльності з шести передбачених на третьому етапі. На відміну від інших ключових етапів, на четвертому етапі жоден з видів діяльності не є обов'язковим, а лише рекомендованим (табл.2.6.3).

Таблиця 2.6.3

Варіанти вибору видів рухової активності на четвертому ключовому етапі

Вид рухової діяльності	*Варіанти*														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15

Гімнастика	+	+	+	+	+										
Танці	+					+	+	+	+						
Ігри		+				+				+	+	+			
Активне дозвілля на природі			+						+			+		+	+
Плавання				+			+				+		+	+	
Легка атлетика					+			+		+			+		+

Це зумовлено тим, що на перших трьох ключових етапах у дітей повинні сформуватися рухові вміння та навички з різних видів фізичних вправ (на першому – з 4-х видів; на другому - з 5-ти; на третьому – з 4-х видів фізичних вправ). На основі сформованого рухового фонду на четвертому ключовому етапі учням надається можливість удосконалюватися лише у двох видах фізичних вправ. Разом з тим фахівці рекомендують школам створити оптимальні умови для занять спортивними іграми, що на їх думку, буде стимулювати учнів зробити вибір на користь ігор. Можливо, це зумовлено тим, що спортивні ігри є необхідним видом рухової діяльності при складанні іспиту з ФКО.

Отже, заняття на цих ключових етапах фахівці проводять з урахуванням потреб підлітків, що у свою чергу допомагає підвищити мотивацію до занять фізичними вправами.

У результаті вивчення *гімнастики* протягом третього-четвертого ключових етапів учні повинні вміти складати та виконувати комплекси комбінацій з використанням гімнастичного спорядження і без нього у різних вправах гімнастичних видів; уміти створювати власні комбінації (зі зміною амплітуди, швидкості, напрямків і рухів, зі спортивними снарядами, самостійно та з партнерами); ефективно використовувати техніку та вміння спрямувати свої дії на досягнення успіху в точності та послідовності їх виконання.

На заняттях *танцями* дітей вчать складати і виконувати танці, використовуючи різну техніку та композиційні рухові дії з високою точністю та виразністю рухів, використовувати різні танцювальні стилі і форми, відповідаючи ними на різні суспільні та культурні ситуаційні завдання, застосовувати композиційні принципи при створенні власних танців (наприклад, удосконалювати характерні рухи, відчувати характер танцю), використовувати у танцях вміння виразити себе.

Протягом навчання *плаванню та безпечної поведінки на воді* у середніх класах шкіл Англії учні вчаться розробляти і реалізовувати індивідуальну та групову техніку у першостях з плавання, брати участь у змаганнях та інших видах рухової діяльності на воді, використовувати техніку, що спрямована на досягнення успіху та вмінь з контролюючи силу, швидкість та правильність виконання.

Під час занять *легкою атлетикою* на третьому та четвертому ключовому етапі діти навчаються розробляти та реалізувати індивідуальні та групові програми у легкоатлетичних випробуваннях. У цих заняттях необхідно досягати технічно правильного виконання бігових вправ, стрибків та метань як окремих фізичних вправ, так і у різноманітних комбінаціях, з великою точністю, швидкістю та силою. Учні також повинні брати участь у легкоатлетичних змаганнях з різних дисциплін.

Активне проведення дозвілля передбачає участь дітей у різноманітних видах позашкільній діяльності та мандрівках, де діти використовують набуті вміння та навички у таких видах: веслування, піші походи, скалелазення та інші, вирішують проблеми і долають природні перешкоди, а також правильно реагують на зміну зовнішнього середовища.

Як свідчать результати досліджень, *ігрова діяльність* займає чільне місце у навчальній програмі з ФКО в Англії (близько 50-70% загального навчального часу) (Kraft, 1987). Навчаючись на третьому та четвертому ключових етапах, діти повинні вміти грати у три типи ігор (за загальноприйнятою англійською класифікацією, що подані у таблиці 2.6.4), використовувати техніку відповідно до характеру гри, з постійним контролем; застосовувати принципи атаки та захисту при плануванні та здійсненні комплексної командної стратегії; ефективно реагувати на варіативні ситуації гри, брати участь у змагальних видах діяльності.

Таблиця 2.6.4

Класифікація ігор в Англії

Типи ігор	Коротка характеристика
Ігри з попаданням у ціль Target-striking games	група ігор для яких характерна альтернативна участь гравців у грі: крикет, гольф, софтбол
Ігри на майданчику (ігри без взаємодії з гравцями) - Court games (net-wall games)	група ігор характерною ознакою яких є наявність сітки чи стіни, що розмежовує гравців: теніс, бадмінтон, сквош, настільний теніс, волейбол
Ігри на проникнення (ігри з взаємодією із суперником) - Invasion games	група ігор метою яких є забити гол: футбол, хокей, баскетбол

Виявлено, що необхідним розділом навчальної програми третього та четвертого ключових етапів і надалі залишається *теоретична підготовка,* адже учні, які навчаються на четвертому ключовому етапі, мають можливість обрати екзамен з ФКО для складання на Загальний Сертифікат Середньої Освіти (ЗССО), який

дозволяє глибше вивчити зазначений предмет і використовувати акредитацію як засіб для подальшого навчання і працевлаштування. На четвертому ключовому етапі за бажанням учнів вводиться третій теоретичний урок ФКО .

У віці 17-18 років, учням середніх шкіл Англії надається право вибору: продовжувати навчання у школі на ***поглибленому рівні*** *(академічному*), який відкриває їм шлях до вищої освіти, або ж здобути ***професійно-технічну освіту***, вивчаючи прикладні дисципліни для отримання певної кваліфікації (Турчик, 2005).

На поглибленому рівні переважна більшість учнів Англії обирають лише 4-5 навчальних дисциплін, серед яких є також ФКО. Навчальний курс завершується складанням іспитів вищого рівня, успішне складання яких дозволяє учням вступити у відповідний ВНЗ.

2.7 Фізична культура та спорт у шкільній освіті Німеччини

Унаслідок змін, що відбулися у кінці ХХ ст., у системі шкільної освіти Німеччини, відповідно, та у системі фізичного виховання зокрема більшою мірою відбулася акцентування на децентралізоване управління. Через відсутність єдиної державної програми з фізичного виховання зміст навчання з цього предмету відрізняється в окремих землях (областях), шкільних округахі навіть у шолах. Основні управлінські рішення приймають вчителі, які відповідають за предмет в окремих школах і мають можливість обирати різні цілі, методику та види фізичної активності.

Німецька шкільна система освіти включає декілька етапів навчання. На першому етапі, який триває чотири роки, діти відвідують початкову школу, після завершення

переходять на другий етап, який передбачає можливість вибору однієї з трьох форм навчання (Majer M, 2010):

Hauptschule (основна школа), навчання триває 5 років. Програма у цій школы у порівнянні з іншими є меншою і направлена на професійну підготовку. У процесі навчання, за умови хороших академічних результатів учні мають право перейти у Realschude.

Realschude (реальна школа), навчання триває 6 років. Після завершення навчання учні мають можливість продовжити здобувати освіту в професійних ліцеях I ступеню або у середніх технічно-економічних школах. У процесі навчання за умови хорошої успішності школярів з Realschude можуть перевести на навчання у гімназію.

Гімназія – навчання триває 9 років і завершується випускним іспитом. Це єдиний шлях стати студентом ВНЗ.

Урок фізичної культури, який у Німеччині називають «спорт» або «шкільний спорт» має рівноцінний статус з іншими предметами і є обов'язковим впродовж усього навчання у школі (на 12-13 році навчання тає предметом на вибір, як і інші предмети). Окрім того, учні по завершенню навчання можуть здавати іспит з фізичної культури, як частини випускного екзамену. Кількість годин є різною у залежності від землі (області) (див. табл.2.7.1). Найбільша кількість годин на предмет є у баварських школах і становить від 3 до 5 щотижнево, у школах північного Вестфалена та Реіндланда лише 2-3 год. (Sawicki, 2004).

Табл.2.7.1

Відсотковий вклад уроку фізичної культури у тижневому плані старшої школи (Sawicki, 2004).

Клас (вік учнів)	Вестфален та Реіндланд	Баварія
7 (19 р.)	7,14	15,6

8 (18 р.)	7,14	9,0
9 (17 р.)	6,45	9,4

Основною метою фізичного виховання згідно навчальної програми у школах Німеччини є сприяння розвитку через рух, забави і спорт, а також пізнання і участь у культурі руху, забави і спорту. Завданнями є: формування зацікавленості до рухової активності як засобу індивідуального розвитку, зміцнення та збереження здоров'я, покращення самопочуття, а також якості життя (Decker,1992). Схожі цілі є і у програмі фізичного виховання в Україні. Окрім оздоровчих цілей, які стоять у програмах обох країн, є завдання котрі торкаються використання рухової активності у вільний час, а також формування ціннісних орієнтацій щодо фізичної культури.

Зміст навчальної програми, яка діє у землі Вестфалена передбачає проходження наступних розділів:

1.Пізнання власного тіла та вдосконалення рухових здібностей;

2.Вивчення різноманітних забав;

3.Легка атлетика (біг, метання та стрибки);

4.Плавання (вправи у воді);

5.Спортивна гімнастика (вправи на спеціальних приладах);

6.Гімнастика або танець (створення нових рухів, самовираження у танці);

7.Спортивні ігри (ігри з дотриманням правил гри);

8.Водні та зимові види спорту, а також їзда на роликах;

9.Боротьба;

10. Розвиток знань і розуміння спорту.

Перші два розділи є інтердисциплінарними в основі яких лежить реалізація освітніх і виховних завдань. Третій - дев'ятий розділ передбачають оволодіння конкретними видами спорту. Останній десятий об'єднує загальні і спеціальні знання, які повинні засвоїти учні під час

занять. Впродовж навчання учні повинні пройти види з кожного розділу програми, проте за можливості вони можуть бути розширеними іншими видами, наприклад скала лазінням чи веслуванням на каное.

У землі Рейланд зміст навчальної програми поділений на чотири групи (див.табл.2.7.2).

Група М: загальні рухові здібності

Група А: спортивна гімнастика, артистична гімнастика і танець, легка атлетика, плавання

Група В: гандбол, футбол, баскетбол, волейбол

Група С: теми за вибором

Табл.2.7.2

Орієнтовний розподіл годин на теми у гімназіях Німеччини

ЗМІСТ		Клас 5	Клас 6
Група М	Загальні рухові здібності	20 год.	
Група А	Спортивна гімнастика	15 год.	10 год.
	Артистична гімнастика і танець	10 год.	10 год.
	Легка атлетика	10 год.	10 год.
	Плавання	15 год.	10 год.
Група В	Гандбол		
	Футбол		25 год.
	Баскетбол	15 год.	
	Волейбол		15 год.
Група С	Теми за вибором	25 год.	20 год.
Загальна кількість		100 год	100 год.

Вчителі зобов'язані обирати частину тем з кожної групи, при чому як індивідуальні види спорту так і групові. Група С включає інші види спорту, які можуть бути впроваджені за сприятливих матеріально-технічних

умов школи і наявних професійних вмінь вчителів. Найчастіше учні обирають боротьбу, роликовий спорт, скелелазіння, а також види спорту, які є традиційними для регіону. Наприклад водні види спорту на півдні Німеччини чи зимові на півночі.

Проте кожна розроблена програма повинна передбачати реалізацію виховних завдань, підвищення фізичної підготовленості, вдосконалення вмінь і навичок.

Зазначимо, що учні, як українських шкіл так і учні Вестфалена і Реіндланда мають практично однакову кількість обов'язкових год. фізичного виховання, проте слід зазначити, що у Німеччині більше 70% учнів систематично займаються додатково у спортивних клубах (Brautigam, 2003).

Таким чином, урок фізичної культури у Німеччині є обовязковим впродовж усього навчання у школі (у 12 і 13класах є предметом на вибір, як і інші навчальні предмети).Особливістю побудови навчально-виховного процесу у Німечичині є різна кількість годин у різних землях, яка відводиться на предмет. По завершенню навчання учні можуть здавати іспит з фізичної культури, як частини випускного екзамену, що свідчить про високий академічний статус предмету.

Програма з фізичного виховання в Німеччині, окрім вирішення традиційних завдань, спрямована на моральний, духовний, соціальний та культурний розвиток учнів, що значною мірою відповідає і програмі фізичного виховання в Україні. Німецькою навчальною програмою передбачено 10 основних розділів, які повинні опанувати учні впродовж навчання. Проте за наявності відповідних умов програма може бути доповнена і іншими видами спорту. У навчально-виховному процесі шкіл Німеччини значну роль відіграє спорт, що відображено у назві предмету – «спорт» або «шкільний спорт».

РОЗДІЛ 3.
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ СПОРТУ У СВІТОВОМУ КОНТЕКСТІ

3.1 Теоретичні основи формування ціннісних орієнтацій учня засобами шкільного спорту за кордоном

Цілеспрямовані заняття фізичним вихованням та спортом забезпечують становлення особистості, її біосоціальних засад, суттєвих характеристик тілесної і духовної природи людини з можливостями соціальної реалізації її інтересів, потреб та амбіцій.

Аналіз наукових робіт останнього десятиріччя засвідчує, що аксіологічна проблематика у фізкультурно-спортивній галузі помітно активізувалася, однак, як правило, дослідження стосуються лише констатації аксіосфери, і пов’язані зі студентською молоддю, тоді як питання формування ціннісних орієнтацій учнів у процесі занять спортом у межах школи залишається відкритим і досі не було предметом спеціального вивчення.

У той же час, на думку багатьох фахівців власне спорт (Поспех,2002; Sozanski, 2010 та ін.), у тому числі шкільний, є могутнім засобом формування цінностей учня. Адже він має величезні можливості для позитивного впливу не тільки на здоров'я та фізичну досконалість, але і на духовний світ, на культуру людини і, зрештою, на її позитивний світогляд. Школяр, включений у спортивний соціум, засвоює навички комунікації, у нього формується відчуття дотичності до спільної справи, відповідальності за спортивний результат, за честь шкільного колективу. Важлива функція шкільного спорту полягає в тому, що він дозволяє особистості виробити правильні відповіді на питання сучасного життя, орієнтує на творче розв’язання

назрілих проблем, озброює реальним розумінням перспектив суспільного розвитку.

Важливість спорту для формування загальнолюдських цінностей неодноразово підкреслювались на багатьох спеціально організованих тематичних зустрічах. На нашу думку, найважливішими з них були організований у 1988 р. Інститутом міжнародного спорту міжнародний симпозіум «Мир та взаєморозуміння через спорт», а також міжнародна конференція під патронатом ЮНЕСКО «Виховання і спорт для культури світу (Париж, 5-7 червня 1999 року). На конференції розглядалася проблема розробки та розповсюдження концепції культури світу, розкривався внесок спорту у реалізацію цінностей цієї культури. Цінності особистості у процесі занять обговорювалися у Лісабоні на конференції європейських міністрів , що відповідають за спорт (1995 р.), де був прийнятий Європейський маніфест «Молоді люди і спорт» [http://www.sportvia.ru/76-evropejskij-manifest-molodye-lyudi-i-sport.html]. У ньому задекларовано, що надані суспільством можливості займатися спортом повинні привести не лише д конструктивного використання вільного часу, але й до вирішення таких соціальних проблем, як нетерпимість, агресивність, алкоголізм, і лікування інших хвороб суспільства. Підкреслено, також прагнення до заохочення нових партнерських відносин, з метою залучення молодих людей у процес самоосвіти, самовдосконалення і самовираження через спорт.

Про значення шкільного спорту у житті суспільства свідчать і проголошення Радою Європи та Європейським парламентом 2004 року – європейським роком едукації через спорт (EYES 2004). Його метою визначено сприяння едукаційних цінностей подорожування і обміну шкільною молоддю, особливо у міжкультурному середовищі, через організацію різноманітних спортивних та культурних

заходів, обмін позитивним досвідом щодо місця та організації шкільного спорту у національних системах освіти з метою знайдення оптимальних пропорцій між розумовими та фізичними заняттями (Pospiech, 2010).

Зазначимо, що питання гуманістичного потенціалу спорту були частиною програм різних міжнародних наукових та олімпійських конгресів: X Олімпійського конгресу (Варна, 1973), XI Олімпійському конгресі (Баден-Баден, 1981) та XII Олімпійському конгресі (Париж, 1994); олімпійських і наукових конгресах в Орегоні (США, 1984) і Сеулі (Південна Корея, 1988); наукового конгресу «Спорт у сучасному світі» (Мюнхен, 1972); наукових симпозіумів у Мюнхені (1977, 1979, 1980) і Баден-Бадені (1981); Всесвітніх наукових конгресів «Спорт у сучасному суспільстві» (Москва, 1974; Тбілісі, 1980), Міжнародного наукового конгресу «Спорт і міжнародне взаєморозуміння» (Хельсінки, 1982); низки сесій Міжнародної Олімпійської академії та ін.

Асоціація фізичного виховання Великобританії та Північної Ірландії у 1992 році виокремила основні причини, які на їх думку, обумовлюють важливість шкільного спорту. 1) він сприяє зміцнення здоров'я школяра; 2) шкільний спорт має важливе виховне значення для розвитку не лише тіла і розуму, але й для формування характеру учнів, оскільки досягнення певного рівня фізичної підготовленості і оволодіння будь-якими руховими навичками потребує значних зусиль волі та самодисципліни; 3) спортивні інтереси, які виникнули у стінах школи, можуть знайти своє продовження після її закінчення у місцевих спортивних клуба чи інших спортивних організаціях; 4) спорт сприяє зміцненню єдинства, зближуючи усіх членів шкільного колективу; 5) хоча першочерговим завданням шкільного спорту є надання можливостей займатися спортом усім дітям

незалежно від ступеня обдарованості, шкільний спорт вважається також першим кроком на шляху до значних спортивних досягнень, тому високий рівень його організації є основою для майбутніх успіхів у спорті як на національному, так і міжнародному рівні (Гуськов, 2001).

Відомий сучасний голландський фахівець галузі фізична культура і спорт B.Crum вважає (Crum, 1999), що якщо учні візьмуть за основу основні положення спорту і усвідомлять їх, то вони будуть в стані:

- швидко адаптовувати свої дії до змінних ситуацій;
- організовувати та оцінювати заняття, направлені на покращення їх фізичного стану та здоров'я;
- виробляти у себе творчий підхід до занять спортом і критичне відношення до різного виду спортивної інформації , отриманої через ЗМІ.

Словенський вчений Petrovic K. (Petrovic,1989), вважає, що молодіжний спорт це важлива складова спорту загалом і він є необхідним у найвідповідальніший період їхнього життя, як всесвітній культурний феномен усіх відомих цивілізацій. Адже, молоді люди прагнуть до такого дорослого й особистого образу, який часто може бути лише сформований через заняття спортом.

Російські вчені Гуськов С. та Зотов А., на основі аналізу цілей та завдань фізичного виховання та спорту у різних країнах світу наводять основні причини, які обумовлюють, на їхню думку, важливість занять: спорт і фізичне виховання сприяють зміцненню здоров'я школяра і формують потребу у фізичній активності; спорт має винятково виховне значення для розвитку не лише тіла і розуму але й для формування характеру молодої людини; досягнення певного рівня фізичної підготовленості і оволодіння будь-якими руховими навичками потребують значних зусиль волі і самодисципліни; участь у

спортивних іграх передбачає вміння співпрацювати і колективно діяти, проявляти змагальний дух; спорт сприяє зміцненню єдинства, зближуючи усіх членів шкільного колективу; спортивні зацікавлення, які виникають вшколі, можуть знайти своє продовження в місцевих спортивних клубах чи інших спортивних організаціях. Хоча першочерговим завданням шкільного спорту є надання можливості для занять усім дітям незалежно від рівня їх талановитості, шкільний спорт є також першою сходинкою на шляху до великих спортивних досягнень. Тому високий рівень організації шкільного спорту є основою для майбутніх успіхів у спорті, як на національному, так і міжнародному рівні

На думку Зотова А.П. дитячий фізкультурно-спортивний рух, який частково можна ототожнювати з шкільним спортом, набирає більш яскравий виражений демократичний, гуманістичний характер. Все більше він орієнтується на наступні принципи:

- добровільність участі у русі;

- пріоритет загальнолюдських, духовно-моральних цінностей, недопущення будь-якої дискримінації щодо расових, релігійних чи політичних мотивів;

- активна співпраця у спорті дітей та дорослих, їх взаємна діяльність з врахуванням пріоритету дитячих інтересів;

- поєднання (на організаційному-методичному , нормативному і соціально-психологічному рівні) педагогічного управління і дитячого самоуправління, створення умов для самовиховання, самореалізації особистості;

- плюралізм різних підходів, що органічно доповнюють один-одного у межах єдиного руху(Зотов, 1997).

Цікавими є думки американських учених Eitzen S. та Sage G, щодо ролі та значення шкільного спорту у формуванні цінностей особистості учня (Eitzen, Sage, 1992). Зазначимо, що мабуть власне в США він займає найбільш пріоритетне значення в едукаційному процесі учнів у порівнянні з іншими країнами світу. Вчені насамперед підкреслюють його позитивний вплив на школу загалом, на їхню думку, будь-яка організація, у тому числі і школа, потребує єдинства і відданості її членів. Школярі певної команди ототожнюють себе зі своєю школою та захищають її інтереси. Спортивні змагання викликають ентузіазм і об'єднують шкільний колектив у боротьбі зі суперником з іншої школи. Окрім того, шкільний спорт виконує функцію соціального контролю. Він займає вільний час, відволікає від непотрібних роздумів і сумнівів. Дозвіл на участь у змаганнях отримують лиш ті, які мають достатній рівень академічної успішності. Тому, зазвичай учні-спортсмени є дисциплінованими та є прикладом для інших, а також краще навчаються. Важлива роль спорту, на думку Eitzen S. та Sage G. є ще й у тому, що він мовби нейтралізує суворі форми суперництва між містами, районами і школами. Окрім того, шкільний спорт здійснює позитивний вплив на навколишнє оточення. Вчені зазначають, що він об'єднує незалежно від професії, освіти, расової та релігійної приналежності різних жителів певного району у бажанні підтримати шкільну команду району. Таким чином виступає своєрідною об'єднуючою ланкою між різними поколіннями. Заняття шкільним спортом позитивно впливають і на окрему особистість – сприяють розвитку як фізичних так і психічних якостей школяра.

Проте, варто відзначити й існування протилежних думок, щодо значення занять шкільним спортом. Одна, з

найбільш поширених є позиція відомого російського вченого Лесгафта (Лесгафт, 1951,1952) . На його переконання, спорт , як змагання двох сторін, завжди сприяє розвитку почуття першості; дітям шкільного віку не слід пропонувати розваг, які спрямовані на прагнення бути переможцем; спорт, як змагання не повинні бути включені у навчальний процес. У своїх працях, Лесгафт часто підкреслював тезу про те, що під час організації ігор для школярів необхідно встановлювати правила, які в жодному випадку не допускають будь-якого суперництва.

Схожа оцінка звучить і у працях F. Fielding: «Я відкидаю використання змагання в школах: змагання як соціальний ідеал видається мені огидним, вони неприйнятні в моральному відношенні»(цит. За Столяров).

Польські науковці Zbigniew Szalenies, Jozef Bergier вважають що реалізації освітніх, виховних й оздоровчих цілей суттєво сприяють факультативні заняття фізичними вправами, у групах за інтересами. Зазначимо, що до факультативних занять, згідно із сучасними навчальними планами Польщі, належать: шкільний спорт, рекреаційно-оздоровчі заняття, танці й туризм. Фахівці стривожені тим, що, незважаючи на важливе значення шкільного спорту, його організація у Польщі залишається на низькому рівні, а шкільний спорт, на жаль, часто трактують через призму спорту високих досягнень [120С.7, С.10, С. 13), що є неприпустимим.

Цікавою є думка німецьких вчених S.C. Miller, J.L. Bredemeier, D.L. Shields, які вважають, що спорт, ґрунтуючись на ввічливості і свободі, є суттєвим чинником суспільно-морального розвитку. Це зумовлено його публічністю та видимими ефектами дій його учасників [72].

Іншої думки дотримується D. Shields, який вважає, що спортсмени (особливо чоловіки), які займаються

спортом на найвищому рівні, докладають менше зусиль до дотримання fair play – чесної гри **[93].** Отже, організатори шкільного спорту мають усвідомлювати як його беззаперечну педагогічну цінність, так і його негативний вплив.

Фізично активні люди мають кращі життєві звички, ніж неактивні. Однак проблема стає складнішою, якщо йдеться про тютюнопаління, зловживання алкоголем та наркотиками. «До твердження, що спорт може корисно впливати на інші навички, пов'язані зі стилем життя, потрібно ставитися з обережним оптимізмом» , - стверджують I. Vuori, P. Fentem[114].

Тож якщо одними науковцями спорт сприймається як засіб протидії зростаючій агресії серед молоді, то його критики часто визначають йому функцію генератора цього явища. Захисники переконують, що контрольована агресія у спорті зумовлює її суспільно прийнятний «вихід».

Відомий вчений J. Coakley вважає, що агресія є завченим зразком реакції, на який впливає «моделювання і зміцнення» [33]. Регулярна фізична активність, на його думку має величезне значення для фізичного здоров'я. Спорт є надійним способом регуляції стресу. Систематична фізична активність поліпшує витривалість серцево-судинної системи, підвищує настрій та усуває депресію, оскільки збільшує виробіток гормонів стресу, таких як катехоламіни, норадреналін, серотонін чи бета-ендорфін.

Аналізуючи ставлення зарубіжних фахівців до шкільного спорту, відомий польський учений-компаративіст J. Pospiech наводить бачення B.J. Cruma(1999), котрий наголошує: щоб спорт міг виконувати як егалітарну, так і елітарну функції в школі, стати невід'ємною частиною освіти та життя людей, необхідно переглянути як програми, так і методи,

відкидаючи дидактичний актуалізм і концентруючись на формуванні в учнів потреби в заняттях спортом, яка б збереглася упродовж дорослого життя. Це передбачає більшою мірою враховувати суб'єктивність учня. Якщо школярі зрозуміють і усвідомлять основи поведінки у спорті, то зможуть: а) пристосовувати свої вчинки до ситуації, що змінюється; б) організовувати та розуміти значення вправ, що поліпшують фізичні можливості та здоров'я; в) критично оцінювати спортивні досягнення й успіхи, як власні так і інших спортсменів та ін. [83, С 65-67].

Для оволодінняучнів зазначеними компетенціями як вважає B.Crum,необхідно дотримуватися певних вимог:

1. Будь-який учень має право брати участь у заняттях відповідно до власних зацікавлень, а не до заздалегідь визначених.
2. Широкий і різноманітний вибір спортивних дисциплін (видів активності).
3. Конструктивна згода вчителя з учнівськими пропозиціями і не нав'язування свого улюбленого виду спорту.
4. Залучення місцевих спортивних товариств (спортивні клуби, школи танцю, центр можливостей тощо) до програмування й організації занять у школі.
5. Виховання самостійності та відповідальності учнів через залучення їх до планування, організації, проведення й оцінювання змагань і спортивних вистав у школі (молодіжні спортивні організатори, молодіжні спортивні судді).
6. Організація не тільки змагань, метою яких є спортивне суперництво, а й вистав, фестивалів, свят, плебісцитів fair play тощо.

7. Урегулювання фінансових аспектів діяльності, щоб не доводилося припиняти проведення спортивних занять у зв'язку з економічними причинами.

3.2 Шкільний спорт як соціально-ціннісна система у працях зарубіжних фахівців

Дитячий і юнацький спорт у все більшій мірі стає інститутом первинної соціалізації особистості юного громадянина. Спорт як важливий соціальний феномен пронизує всі рівні сучасного соціуму, широко впливаючи на основні сфери життєдіяльності суспільства: на національні відносини, ділове життя, суспільне становище, формує моду, етичні цінності, спосіб життя людей. Феномен спорту володіє потужною соціалізуючою силою. Спорт, будучи складовою загальної культури людини, її здорового способу життя, часто визначає поведінку людини в навчанні, на виробництві, в побуті, у спілкуванні, сприяє вирішенню соціально-економічних, виховних та оздоровчих завдань. Зростання актуальності і значущості дитячого спорту особливо спорт для підтримання та закріплення найважливіших соціальних цінностей і установок.

На думку сучасних російських науковців, саме у спорті найбільш яскраво проявляються такі вагомі для сучасного суспільства цінності, як рівність шансів на успіх, прагнення бути першим, перемогти не лише супротивника, але й самого себе. Спортивна діяльність, вважають фахівці, необхідна і для соціальної адаптації молоді, оскільки заняття спортом підвищують самооцінку, самоповагу, допомагають виховати віру в свої сили і можливості, а також уміння їх використовувати. Ціннісний потенціал спорту дозволяє вирішувати низку виховних завдань, створює можливості не лише для фізичного і спортивного вдосконалення, але і для

морального, естетичного, інтелектуального та трудового виховання. Цей потенціал вважає Єгоричева Є. необхідно використовувати повною мірою, оскільки це найменш витратний і найбільш результативний важіль форсованого морального і фізичного оздоровлення нації. Завдяки спорту реалізується принцип сучасного життя – «розраховувати на самого себе». Це означає, що досягнення успіху залежить насамперед від особистих, індивідуальних якостей людини – честолюбства, ініціативи, працьовитості, терпіння, вольових якостей (Егорычева, 2007).

Як стверджує своєму дисертаційному дослідженні Кірсанов В. спорт для багатьох стає формою самовираження, є природним способом прояву особистості в суспільстві. У більшості видів спорту мова йде не лише про прояви фізичної сили або витривалості, а і є цілісним вираженням людської особистості або колективу. Таким чином, заняття спортом, вважає науковець, дає людині можливість отримати задоволення від прояву своїх власних сил. Як і мистецтво, спорт постійно розкриває нові людські здібності і можливості. Він є ефективним засобом зниження соціальної напруженості в суспільстві, є дієвою профілактикою асоціальної поведінки **молоді** (Кирсанов)

В той же час, інша російська вчена Новікова І.В.характеризує, інститут спорту як культурну підсистему, що здійснює суттєвий вплив на соціалізацію особистості, яка неможлива без засвоєння соціальних норм і цінностей. Спорт як канал мобільності надає можливість для ефективної реалізації соціальних потреб людини. Успішність виконання специфічних функцій спорту утруднена процесами соціокультурних трансформацій сучасного суспільства. Це характерно і для дитячого спорту, який виступає як необхідний елемент у

системі відносин, що впливають на процес ідентифікації підлітка. Доступність занять професійним і масовим спортом, особливо в період первинної соціалізації, істотно впливає на якість зв'язків, що сприяють накопиченню соціального капіталу забезпечуючи індивідам і групам можливості вертикальної і горизонтальної мобільності. Підліткові спортивні спільноти в умовах міського середовища, продукуючої проблеми інтеграції, виступають ресурсом, необхідним для утворення макро - і мікрозв'язків, що підвищують ефективність системи соціальних відносин шляхом ігрової діяльності (Новикова).

Важливим офіційним документом, у якому підкреслена соціальна роль спорту є прийнята у 1978 році Хартія фізичного виховання та спорту . У документі зазначено, що фізичне виховання та спорт є важливою складовою життя суспільства, декларується, що кожна особа має право на доступ до фізичного виховання та спорту, необхідних для розвитку особистості. У ній ідеться про те, що спорт і фізичне виховання сприяють збереженню й поліпшенню здоров'я, проведенню дозвілля, збагачують суспільні відносини й розвивають спортивний дух. Особлива увага приділяється співробітництву між державами, міжнародними та регіональними урядовими й неурядовими організаціями, які сприяють підтриманню миру, зміцненню взаємоповаги й дружби та створюють сприятливий клімат для розв'язання міжнародних проблем.

Цікавими є висновки, щодо соціальної ролі дитячого спорту, Європейського маніфесту «Молоді люди й спорт» (1995р.). У резолюції стверджується, що спорт у всіх формах повинен бути доступний для всіх молодих людей, не допускаючи дискримінації; має надавати рівні можливості юнакам і дівчатам, брати до уваги спеціальні вимоги до кожної вікової групи та груп зі спеціальними

потребами, адже фізична активність для молодих людей є природною формою руху, базованої на елементах гри. Заняття спортом повинні бути направлені на розвиток психічних, фізичних і соціальних якостей, навчання етичних цінностей, справедливості, дисциплінованості, виховання поваги до себе і інших людей, в тому числі до груп меншості, навчання терпимості та відповідальності, виховання самоконтролю і розвиток позитивних якостей особистості та пропаганду здорового способу життя. Програми повинні відображати потреби і враховувати можливості всіх молодих людей різного віку та рівня розвитку, диференційовано підходячи до кожної з них (Children and Young People's Participation in organized Sport, 1995).

Спорт та освіта давно тісно взаємопов'язані між собою, про що свідчать численні дослідження. Так, ще у Стародавній Греції, колисці нашої культури, Сократ та Аристотель усвідомлювали величезне значення спорту в освіті, включаючи його до своїх навчальних програм. На їх думку, заняття спортом зумовлюють збереження не лише фізичної, але й психічної рівноваги людини (Кун, 1982; Столбов та ін., 2000).

Сьогодні, школа є чи не єдиним місцем, де всі юнаки й дівчата мають змогу поліпшити фізичні можливості, розвинути свої спортивні здібності, і водночас набути в захоплюючий спосіб суспільні навички чи знання у сфері охорони здоров'я. Надаючи цікаві спортивні пропозиції в школі, вчителі можуть мотивувати учнів до занять фізичною культурою у всіх її формах й у дорослому житті.

Міністр спорту й туризму Польщі Adam Giersz у промові на Міжнародній конференції «Wychowanie fizycznei sport w szkole» (26 травня 2010 р., Варшава) [120С.23] констатував, що спорт містить значні освітні цінності, навчає юнацтво життю в умовах, наближених до

дорослого життя. Він зазначав, що молодь навчається правильно поводитися, діяти під впливом різних емоцій, працювати в колективі, дотримуватися правил чесної гри. Очевидно, це і є школою життя, - стверджує міністр. Якщо певних вимог не дотримуються під час спортивної боротьби, то спортсменів очікують дисциплінарні санкції, виключення з гри на деякий час, жовта картка, після якої мають право повернутися до гри. У житті при невиконанні певних правил наслідки можуть бути набагато серйознішими, часто відчутними впродовж усього життя. Отож, як стверджує міністр, спорт є досконалою «лекцією життя», освітнє значення якого надзвичайно велике.

У промові міністр також підкреслив, що від якості уроків фізичної культури та рівня розвитку шкільного спорту залежать майбутні спортивні досягнення Польщі (Wychowaniefizyczne I sport w szkole, 2010).

Аналізуючи фізичне виховання й спорт у школі, Kazimierz Wiatr – керівник комісії науки, освіти і спорту у Польщі - доходить висновку, що вони впливають як на суспільний, так і на індивідуальний розвиток, на фізичні і психічні кондиції молодого покоління, зміцнюють здоров'я суспільства та формують потребу у систематичній руховій діяльності, яка є необхідною складовою здоров'я у будь-якому віці; наголошує, що заняття спортом вчать молодих людей працювати у колективі, формують у них прагнення до досягнення мети через значні фізичні зусилля та вміння правильно організовувати власний час (Wychowaniefizyczne I sport w szkole).

Аналізуючи праці своїх колег, Stegeman та Jansens виокремлюють завдання, характерні для занять шкільним спортом – спортивні (sport-related goals) та позаспортивні (goals beyond sport). До перших належать: прагнення до перемоги та спортивної майстерності, здобуття медалей,

побиття рекордів; до позаспортивних: виховання характеру, моральний та громадянський розвиток. Власне поза спортивні завдання , як вважають фахівці, зумовлюють необхідність включення спорту до програм діяльності освітніх установ (Steenbergen J. Tamboer,1998).

Міждисциплінарні дослідження, проведені за рубежом, засвідчують позитивний вплив занять спортом на психічний та суспільний розвиток учнів.

Зокрема, S. Danish та V. Nellen стверджують, що спорт, шкільний зокрема, поліпшує якість суспільного життя, пропагує позитивну громадянську поведінку (наприклад, суспільно корисну працю, повагу та відповідальність); сприяє вихованню т.зв. життєвих навичок, зокрема: діяти під тиском; розв'язувати проблеми; дотримуватися певних часових термінів і вимог; ставити цілі; спілкуватися; володіти собою як під час перемоги, так і поразки; працювати в групі та отримувати від того задоволення (Danish, 2002).

Діти та молодь завдяки заняттям спортом можуть навчитися долати негативні почуття і напруження, позбуватися невпевненості і боязні, справлятися зі щоденними життєвими ситуаціями, формувати почуття власної цінності. Окрім того, J. Coakley дослідив, що інтенсивні вправи поліпшують кровопостачання мозку близько на 25%, що, зі свого боку, розвиває концентрацію та короткотривалу пам'ять. Тому власне учні та студенти, що займаються спортом, зазвичай швидше засвоюють навчальний матеріал (Coakley,2002).

Leamnson R. у своїх дослідженнях зазначає, що період шкільного навчання має найбільше значення для формування особистості, а отже, і її ставлення до навчання. Якість навчання учнів впливає на їх розвиток. Проведені науковцем дослідження на мозкові водночас підтвердили існування зв'язку між емоціями та процесами пізнання. R. Leamnson доведено, що створення

середовища, позбавленого стресів, сприяє поліпшенню результатів шкільного навчання. Дослідник радить поєднувати нову інформацію з позитивними емоціями, бо це сприяє кращій фіксації в пам'яті. Використання таких засобів, як театральні вистави, гумор, мистецтво чи рух, стимулює осередки мозку, які регулюють емоційне збудження, - і таким чином допомагає навчанню (Leamnson, 1999). Отже, заняття спортом у школі відіграють ключову роль у створенні належного, тобто безстресового і приязного навчального середовища.

Систематичні заняття спортом, констатує науковець, необхідні не тільки для набуття учнями суспільних та міжособистісних навичок, а й для збільшення ефективності навчання з інших предметів. Важливо включати до занять спортом і популярні в суспільстві (поза школою) види активності. Оптимальне середовище навчання – це таке, де менша увага надається програшу чи виграшу. Натомість основним завданням педагогів є якомога численніша участь усіх учнів у різноманітних спортивних дисциплінах, що стимулює суспільний і особистий розвиток кожного, є джерелом розваг і успіху для всіх, уможливлює набуття та вдосконалення вмінь, а також виховує характерні «спортивні риси»: володіння собою, дисципліну, співпрацю, терпимість і повагу до інших (Danish, 2002).

В останні роки в США кількість наукових праць щодо соціального значення занять спортом зростає. його вплив вивчали як окремі фахівці, так і цілі організації, аналізуючи дані й зарубіжних країн. на нашу думку, найбільшої уваги заслуговує узагальнені дані відділу культури, медіа і спорту (The department for culture, media and sport), що були опубліковані в звіті за назвою «спорт й соціальне відчуження» (Research report: Sport and Social exclusion) (Collins,2007). У ньому групою науковців було порівняні переваги занять спортом, у тому числі й

шкільним, які були встановлені чотирма спортивними організаціями різних країн, а саме в канаді - парковою й рекреаційною федерацією в Онтаріо (Parks and Recreation Federation of Ontario), у Новій Зеландії – Хілларі Комісією (Hillary Commission), у Великобританії - Спорт в Англії (Sports England) і в США - асоціацією місцевого самоврядування (Local Goverment Association). переваги, які людство отримує в результаті занять спортом були узагальнені в чотири групи: особисті, соціальні, економічні, екологічні, національні (табл.3.2.1.).

Табл. 3.2.1.

Переваги занять спортом

	Види переваг	**Організації**			
		Паркова й рекреаційна федерація в Онтаріо (Канада)	**Хілларі комісія (Нова Зеландія)**	**Спорт в Англії (Великобританія)**	**Асоціація місцевого самоврядування (США)**
	Особисті				
1	Збагачує життя	*	*	*	
2	Забезпечує здоров'я	*		*	*
3	Допомагає управляти/ справлятися зі стресом	*		*	*
4	Формує самооцінку	*	*		*
5	Додає задоволеності у житті	*		*	
6	Розвиває людину	*	*		
7	Стимулює вибір позитивного способу життя	*	*		
8	Відкриває життєві обрії та покращує якість життя	*			
9	Покращує академічну успішність			*	*

Соціальні					
1	Зміцнює громаду	*	*	*	*
2	Зменшує відчуження/самотність/антисоціальну поведінку	*	*	*	*
3	Сприяє етнічній / культурній гармонії	*	*	*	
4	Зміцнює родинні зв'язки	*	*		
5	Залучає можливості спільнот	*	*	*	*
6	Надає доступ інвалідам/ знедоленим	*		*	
7	Формує гордість за громаду	*	*		
8	Формує етичну модель поведінки (без обману, насильства, наркотиків)		*		
Економічні					
1	Економічно ефективна профілактика здоров'я	*		*	*
2	Зростання продуктивної робочої сили	*		*	
3	Невеликі суми вкладу і значні у поверненні	*			
4	Залучення або зростання нових видів бізнесу	*			
5	Зменшення вандалізму і криміналу	*		*	

6	Каталізатор туризму	*			
7	Фінансування охорони навколишнього середовища	*		*	
8	Регенерація робочих місць для спільноти			*	*
Екологічні					
1	Сприяння здоровому довкіллі	*		*	
2	Захист/відновлення навколишнього середовища	*		*	*
3	забезпечення стійкого навколишнього середовища	*		*	
Національні					
1	Інтеграція та єдність культурна		*		
2	Формування гордості		*	*	
3	Торговий баланс/маркетинг		*		
4	Міжнародний вплив/представлення			*	

Таким чином, здійснене дослідження наукового доробку зарубіжних вчених дає змогу вважати, що шкільний спорт займає важливе місце в системах освіти зарубіжних країн, його трактують, як потужний резерв для поліпшення якості життя окремого учня та суспільства загалом, який впливає не тільки на здоров'я та фізичне вдосконалення, а й на духовний світ, культуру людини, її почуття, емоції, моральні принципи, естетичні смаки.

Встановлено, що у закордонній науковій та публіцистичній літературі домінуючою є позитивна,

висока оцінка гуманістичного культурного значення шкільного спорту у формуванні ціннісних орієнтацій учня. У результаті аналізу літературних джерел з'ясовано, що шкільний спорт за кордоном займає важливе місце не лише як засіб формування основної цінності здоров'я, але і як важлива сфера спілкування та прояву соціальної активності людини, розумова форма організації та проведення дозвілля, а також як засіб впливу на інші цінності людського життя: авторитет і становище у суспільстві, трудову діяльність, на структуру морально-вольових характеристик, естетичні ідеали та ін. ціннісні орієнтації. Підтверджено, що світовий досвід формування цінностей учня засобами шкільного спорту заслуговує на увагу і можливо потребує впровадження у вітчизняну систему освіти

Завданнями шкільного спорту у більшості європейських країн є: надання можливості займатися спортом усім дітям незалежно від ступеня талановитості; шкільний спорт сприяє єдності, зближуючи усіх членів шкільного колективу та сприяє зміцненню здоров'я школярів, що є найвагомішим аргументом у сучасному світі.

У світі спостерігається стійка тенденція підвищення соціальної ролі шкільного спорту, про що свідчить діяльність на рівні урядів зарубіжних держав.

Перша половина XXI століття ознаменована тенденціями значного впливу спорту як соціального інституту на розвиток особистості школяра, на свідомість і суспільне життя людей. Насамперед зростає вплив спорту на основні види діяльності людини: економічну, освітню, культурну; посилюються інтеграційні процеси і впровадження спорту в соціальні структури суспільства; продовжують активно проявлятись сучасні тенденції інтенсивного розвитку спорту як самостійного інституту;

суттєво посилюється вплив спорту на соціалізацію і розвиток особистості, формування стилю життя юнацтва. У результаті занять спортом, людство отримує низку переваг, а саме: особисті, соціальні, економічні, екологічні, національні.

Політики давно розглядають спорт як національне захоплення, здатне згуртувати суспільство єдиною національною ідеєю, наповнити своєрідною ідеологією, прагненням людей до успіху, до перемоги.

Виявлено, що характерними особливостями організації шкільного спортивного руху в Європі є: здійснення допомоги шкільному спорту Радою Європи, а також державними і громадськими організаціями; тісна співпраця між школою і спортивними клубами; досягнення повної самостійності учнів шляхом надання їм можливостей вибору форм спортивних занять; не лише організація спортивних змагань спрямованих на досягнення певного спортивного результату, але і проведення різноманітних спортивних свят, фестивалів, конкурсів;врахування економічних факторів, що є необхідними для забезпечення участі у спортивних заходах всіх бажаючих, незалежно від рівня їх матеріального забезпечення.

У країнах Євросоюзу існує багато організаційних моделей, структур і програм шкільного спорту В більшості з цих держав школи мають повну автономію в програмуванні цієї діяльності. Шкільні спортивні заняття організовуються у співпраці з місцевими спортивними установами, спонсорами, а також при фінансовій допомозі органів самоуправління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Берека В. Зарубіжний педагогічний досвід у галузі позашкільної освіти / Берека В./ Шлях освіти. – 2000. - №3. – С. 27-30.
2. Болотов В. Система образования в Швеции / Болотов В., Рославлев В.// Физическая культура в школе. – 1997. – №2. – С.88-92.
3. Бюллетень спортивной информации Совета европы «Клиринг Хаус» // Спорт для всех. – 1997. - №1
4. Василенко Н. Проблема здорового способу життя в освіті європейських країн / Василенко Н. // Шлях освіти. – 2000. - №1. – С. 19-23.
5. Гуськов С. Физическое воспитание в школах зарубежных стран / С. Гуськов, А. Зотов. Москва. - 2001. – 252 с.
6. Гуськов С. О физическом воспитании дошкольников в зарубежных странах / Гуськов С., Дегтярева Е // Теория и практика физической культуры.- 1993.- №2.- С. 5-9
7. Гуськов С.И. Физическое воспитание и спорт в школах зарубежных стран/ Гуськов С.И., Зотов А.П. – М. , 2002, с.216
8. Дергунов В. Международная федерация школьного спорта (ИСФ) / Дергунов В. // Физическая культура в школе. – 1995. - №2. – С. 68.
9. Детско-юношеский спорт – зона особого внимания // Спорт для всех. – 1997. - №1. – С. 21-26.
10. Егорычева Е.В. Развитие социально значимих свойств у студентов вузов с помощью физической культуры / Е.В Егорычева, Т.Н. Хаирова, Л.Б. Дижонова, С.В. Мусина // Известия ВолгГТУ: межвуз. сбнауч. ст. № 7 / ВолгГТУ. – Волгоград. - 2007. – С.105-107.
11. Жданова О. Фізичне виховання в школах країн Європи / Ольга Жданова, Любов Чеховська, Анастасія

Фляк // Молода спортивна наука України. - 2015. Т.2. - С.311-319.

12. Зайнутдинов Л. Организационные формы физического воспитания и развития школьного спорта в зарубежныхстранах / Л. Зайнутдинов. Б. Ланда // Спорт в школе, 2008. - N23 (448). - С. 8-10

13. Зотов А. Актуальные проблемы детского – юношеского физкультурно-спортивного движения / А.Зотов // Спорт, духовные ценности, культура. Выпуск седьмой. Детский спорт (концепции, программы, технологии): Сборник/ сост. и ред.: В.Кузин, В.Столяров, Н.Чесноков. – Москва.: Гуманитарный центр «СпАрт» РГАФК, 1997. – С.176 – 189

14. Кайзер Д. Улучшение организаторского обучения /Кайзер Д., Пайпер Д.// Физическое воспитание и спорт в школах зарубежных стран. – М., 1993. – Вып. 6. – С. 14-16.

15. Кирсанов В.Е. Детский и юношеский спорт как средство социализации молодого поколения [Електронний ресурс] // Режим доступу до дж. http://www.dissercat.com/content/detskii-i-yunosheskii-sport-kak-sredstvo-sotsializatsii-molodogo-pokoleniya

16. Клод Жубер. Система физического воспитания школьников Франции: // URL: http://phys.kspu.karelia.ru/file.php/id/f4480/name/Claud erus.doc (Дата звернення: 25.03.2016).

17. Колупаєва А.А. Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи /Колупаєва А.А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади: Монографія.- К.: Педагогічна думка, 2007 р. – 458 с.

18. Кондратьева М. Конкурс: 70 чел. на одно место. О школах Финляндии / Кондратьева М. //Физическая культура в школе. – 1993. - №1. – С. 62-64.

19. Круцевич Т.Ю. Теорія і методика фізичного виховання: підручник для студентів вищих навч. закладів фіз. виховання і спорту: Т1. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання / Т.Ю. Круцевич. – К., 2008. – 392

20. Круцевич Т.Ю. К вопросу об эффективности системы физического воспитания в общеобразовательных школах / Т.Ю. Круцевич // Спортивний вісник Придніпров'я. – ДДІФКС, 2012. - №1. – С. 239-244.

21. Круцевич Т.Ю. Концепція удосконалення программ з фізичної культури у загальноосвітній школі / Т.Ю. Круцевич // Фізичне виховання в сучасній школі. – 2012. - №2 (78). – С.8-9.

22. Круцевич Т.Ю. Суспільні функції і зміст рекреаційної діяльності населення зарубіжних країн у першій половині ХХ століття / Т.Ю. Круцевич, Н.Є. Пангелова, С.Б Пангелов - К: Академ. видав. - 2013. - 160 С.

23. Круцевич Т.Ю. Зарубіжний досвід організації рекреаційної діяльності дітей в умовах паркових комплексів століття / Т.Ю. Круцевич, Н.Є. Пангелова С.Б Пангелов // Спортивний вісник Придніпров'я, №2 – 2013. - С.41-44

24. Круцевич Т. Історичні, філософські, правові й організаційні проблеми фізичної культури / Т.Круцевич, І. Когут, С.Применко // Зб. наук. пр. «Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві» 2014. - №2 (26). – С.5-10.

25. Круцевич Т.Ю. Концепция системы физического воспитания в общеобразовательных школах / Т.Ю. Круцевич// Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2015. – № 2. – С.72-80

26. Лесгафт П.Ф Руководство по физическому образованию детей школьного возраста. П.Ф. Лесгафт. - Ч. 2. СПб., 1901. (Переиздание: М., 1952.)

27. Лесгафт П.Ф. Руководство по физическому образованию детей школьного возраста / П.Ф. Лесгафт. - Ч. 1. СПб., 1888. (Переиздание: М., 1951.)
28. Мнения и ожидания учащихся в оценке предмета “физическое воспитание” в школах стран Европы / Е. Поспех, М. Шапелевы , Д. Войнар, В.Костюченко // Физическая культура. – 2002. – №3. – С. 12-17.
29. Лук’янченко М.І. Педагогіка здоров’я: теорія та практика / Микола Іванович Лук’янченко. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2012. – 348.
30. Моленский В. Образование во Франции / Моленский В. // Физкультура в школе. – 1994. - №5. – С.71.
31. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту/ Затв. указом президентом України №1148 від 28.09.2004. – К., 2004. – С.15
32. Новикова И.В. Дворовый футбол как фактор формирования соціального капитала подростков в условиях современно города. [Електронний ресурс] // Режим доступу до дж. http://www.dissercat.com /content/dvorovyi-futbol-kak-faktor-formirovaniya-sotsialno-go-kapitala-podrostkov-v-usloviyakh-sovrem#ixzz47a91JGTT
33. Овчарук О. Шкільна політика в галузі початкової освіти в Європейських країнах/ Овчарук О. // Шлях освіти . – 2000. - №4. - С.17-19.
34. Поспех Е. Физическое воспитание учащейся молодежи в контексте формирования спортивного резерва (обзор європейського опыта) / Е.Поспех, Ю.Войнар // Теория и практика физической культуры, 2002. - №4. – С.59-63
35. Радванска Д. Тенденции и направления в школьном физвоспитании на Западе/ Радванска Д. // Физическое воспитание и спорт в школах зарубежных стран. – М., 1990. – Вып. 6. – С. 21-24.

36. Соколов А.С. Роль и участие местных органов власти Германии и Франции в развитии физического воспитания спорта:// Теория и практика физической культуры. 1999 г. №4. URL: http://lib.sportedu.ru/press/TPFK/1999N4. (Дата звернення: 20.01.2015).
37. Спорт для лучшей жизни (I Всемирный спортивный форум) // Спорт для всех. – 1998. - №2. – С. 34-38.
38. Столяров В.И. Спорт и современная культура: методологический аспект / В.И. Столяров // Теория и практика физической культуры, 1997. - №7. – С.2-5
39. Тараненко І. Нові орієнтації в соціально-політичній освіті Європейських країн/ Тараненко І. // Шлях освіти. – 1999. - №4. – С.29-33.
40. Торкилдсен Д. Управление сферой досуга и отдыха в Великобритании/ Торкилдсен Д. // Физкультурно-оздоровительная работа в зарубежных странах. – 1990. - №4. – С. 3-11.
41. Турчик І. Х. Особливості фізичного виховання школярів Великої Британії / І. Турчик // Молода спортивна наука України. Збірник наукових статей в галузі фізичної культури та спорту. – 2003. – Т.2. – Вип.7. – С. 172–175.
42. Турчик І. Особливості структури організації діяльності у сфері фізичного виховання, спорту та рекреації у Великій Британії / І. Турчик, О. Шиян, І. Зазуляк // Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи. Збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка. – Дрогобич, 2003. – Вип.2. – С. 51–56.
43. Турчик І. Х. Виховання соціальної поведінки та організаторських здібностей у процесі занять фізичним вихованням (на прикладі шкіл Англії) / І. Х. Турчик // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми

фізичного виховання і спорту. Збірник наукових праць / [за ред. С. С. Єрмакова]. – Х.; Л., 2003. – № 17. – С. 47–51.
44. Турчик І. Х. Фізкультурна освіта дітей 5 – 7 років у Великій Британії / І. Турчик // Молода спортивна наука України. Збірник наукових статей в галузі фізичної культури та спорту. – 2003. – Т. 3. – Вип. 8. – С. 359–363.
45. Турчик І. Х. Роль теоретичних знань з фізкультурної освіти у підготовці молоді до професійної діяльності у школах Англії / І. Х. Турчик // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Збірник наукових праць / [за ред. С. С. Єрмакова]. – Х., 2004. – № 9. – С. 31–36.
46. Турчик І. Інтеграція учнів з особливими потребами у навчальний процес із фізкультурної освіти (ФКО) в Англії / І. Турчик, О. Шиян // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія:Педагогіка. – 2004. – № 4. – С. 143–145.
47. Турчик І. Короткий тлумачний словник-довідник термінів галузі фізкультурної освіти та спорту в Англії (з перекладом на українську мову) / І. Турчик, О. Шиян // Л.; Трускавець: Плеяда, 2004. – 32 с.
48. Турчик І. Х. Історичні аспекти розвитку фізичного виховання і спорту в Англії / І. Турчик // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Збірник наукових праць / [за ред. С. С Єрмакова]. – Х., 2004. – № 15. – С. 151–156.
49. Турчик І. Х. Фізкультурна освіта у національній програмі Англії / І. Х. Турчик // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2004. – № 7. – С. 136–139.
50. Турчик І. Методика та організація навчання предмету фізкультурної освіти у середніх школах Англії / І. Турчик, О. Шиян // Молода спортивна наука України. Збірник наукових статей в галузі фізичної культури та спорту. – 2005. – Т. 3. – Вип.9. – С. 337–342.

51. Турчик І. Х. Застосування модульної системи на уроках фізичного виховання (на прикладі навчальної програми середніх шкіл Англії) (методичні рекомендації) / І. Х. Турчик.– Л.; Трускавець: Плеяда, 2005. – 66 с.

52. Турчик І. Х. Фізкультурна освіта дітей середнього шкільного віку в Англії / І. Турчик, О. Шиян, І. Зазуляк // Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи. Збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка. – Дрогобич, 2005. – Вип. 4. – С. 56–61.

53. Турчик І. Х. Шляхи вирішення виховних завдань на уроках фізкультурної освіти в Англії / І. Х. Турчик // Державна концепція виховання української молоді (традиції, досвід, перспективи): Методичні матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 2006 р. – Львів: ПАІС, 2006. – С. 76–82.

54. Турчик І. Х Оцінювання на уроках фізкультурної освіти в Англії / І. Х. Турчик, О. І. Шиян // Молода спортивна наука України. Збірник наукових статей в галузі фізичної культури та спорту.– 2006. –Т. 3. – Вип. 9. – С. 423–427.

55. Турчик І. Х. Формування ціннісних орієнтацій молоді засобами міжнародних програм / І. Турчик, О. Шиян, Г. Стасюк // Педагогічна думка. – Львів, 2006. – № 2. – С. 61–63.

56. Турчик І. Х. Ставлення українських та японських підлітків до уроку фізичної культури / І. Турчик, О. Шиян, Д. Некотєнєв // Молода спортивна наука України. Збірник наукових статей в галузі фізичної культури та спорту. – 2007. – Т. 5. – Вип.9. – С. 337–342.

57. Турчик І. Х. Значення та зміст екзамену з фізкультурної освіти в Англії та погляди фахівців України щодо адаптування зазначеного досвіду в Україні / І. Х. Турчик, О. І. Шиян, І. Б. Зазуляк // Реалізація

здорового способу життя – сучасні підходи. Збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка/ [ред. кол.М. І. Лукянченко, А. Матвєєв та ін.]. – Дрогобич, 2007. – Вип. 5. – С. 59–64.

58. Турчик І. Х. Фізичне виховання у початкових школах Польщі / І. Х. Турчик // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наукова монографія за ред. проф. Єрмакова С. С. – Х. : ХДАДМ (ХХІІ), 2007. – № 10. – С. 128–130.

59. Турчик І. Х. Фізичне виховання в шкільній освіті Європи (навчально-методичний посібник) / І. Х. Турчик – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2007. – 36 с.

60. Турчик І. Х. Освітня політика Англії з фізичного виховання (Національний курикулум) (навчально-методичний посібник) / І. Х. Турчик, О. І. Шиян. – Львів: Редакційно-видавничий відділ Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, 2008. – 104 с.

61. Турчик І. Х. Фізкультурна освіта дітей 11 – 16 років у Великій Британії / І. Х. Турчик // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наукова монографія за ред. проф. Єрмакова С. С. – Х. : ХДАДМ (ХХІІ), 2008.

62. Турчик І. Х. Шкільний спорт у країнах Європи. Актуальні проблеми юнацького спорту / І. Турчик, С. Степанюк, Л. Козіброда // Матеріали Всеукраїнської наук-практ конференції (25–26 вересня 2008). – Херсон: Видавництво ХДУ, 2008. – С. 109–115.

63. Турчик І. Національна політика формування курикулуму в Англії (у контексті кросс-курикулярних тем галузі «Здоров'я і фізична культура»). Виклик для України: розробка рамкових основ змісту (національного

курикулуму) загальної середньої освіти для 21-го століття / І. Турчик, О. Шиян // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 26 –27 червня 2007 р., м. Київ. / Україна – Проект «Рівний доступ до якісної освіти», Академія педагогічних наук України, Державна установа «Директорат програм розвитку освіти» Міністерства освіти і науки України. – К.: ТОВ УВПК «Ексоб». – С. 378–381.

64. Турчик І. Формування ціннісних орієнтирів молоді у контексті збереження та зміцнення здоров'я (з досвіду упровадження міжнародних програм) / І. Турчик, О. Шиян // Проблеми освіти: Науковийзбірник. – К. : Інситут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2008. – Вип.56. – С. 65–69.

65. Турчик І. Урок фізичної культури у системі початкової шкільної освіти Польщі/ І. Турчик, О. Вацеба, С. Бірюк // Молода спортивна наука України. Збірник наукових статей в галузі фізичної культури та спорту. – Вип.13: У 4-х т. – Львів: НВФ «Українські технології», 2009. – Т. 2. – С. 187–191.

66. Турчик І. Х. Концептуальні основи формування здоров'я школярів засобами фізкультурної освіти у Великобританії / І. Х. Турчик, О. І. Шиян, М. П. Пітин, Л. В. Козіброда // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : науковий журнал – Х. : ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2010. – №5. – С. 151–155.

67. Турчик І. Завдання шкільних програм з фізичної культури у країнах Європи / І. Турчик, Л. Козіброда, В. Бережанський // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. – Серія 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт»: Збірникнаукових праць/ [за ред. Г. Арзютова]. – К.: В-во НПУ ім. М. Драгоманова, 2010. – Вип. 8. – С. 213–217.

68. Турчик І. Х. Фізичне виховання у шкільній освіті Німеччини / І. Х. Турчик, І. Б. Зазуляк // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. – Серія №15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури/ Фізична культура і спорт» : Збірникнаукових праць / [за ред. Г. М. Арзютова]. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – Вип. 13. – С. 642–646.

69. Турчик І. Х. Передумови встановлення та розвитку рекреаційної діяльності у Франції Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення / І. Х. Турчик // Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Львів: ЛДУФК, 2012. –С. 79–83.

70. Турчик І. Х. Шкільний спорт у країнах Європи / І. Х. Турчик // Збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка / [ред.-упоряд. В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря]. – Вип.1. – Дрогобич: Посвіт, 2012. –552 с.

71. Турчик І. Х. Розвиток системи фізичної культури в Франції / І. Х. Турчик, Р. В. Чопик, О. І. Шиян // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Серія №15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури/ Фізична культура. –і спорт» : Збірник наукових праць / [за ред. Г. М. Арзютова].– К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – Вип. 22. – С. 69–74.

72. Турчик І. Х. Особливості предмету «Фізична культура» в Італії / І. Х. Турчик // Фізкультурна освіта в євроінтеграційних процесах: проблеми і перспективи Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 25 – 26 квітня 2013 р. – Полтава, 2013. – С. 18–23.

73. Турчик І. Особливості шкільного спортивного руху у країнах Європи / Ірина Турчик, Ференц Сабо, Міклош Лештар, Вілмош Балог // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Серія №15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт»: Збірник наукових праць / [за ред. Г. М. Арзютова]. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – Т. 2. – Вип. 7 (33). – С. 343–348.

74.Турчик І. Х. Формування правильної життєвої позиції у ставленні до власного здоров'я (міжнародний досвід) / І. Х. Турчик, С. П. Демчук, А. Є. Костко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Серія №15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт» : Збірникнаукових праць / [за ред. Г. М. Арзютова]. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – Т. 1. – Вип. 7 (33). – С. 226–231.

75. Эндрюс Д. Роль образования в пропаганде здорового образа жизни в XXI ст. // Физическое воспитание и спорт в школах зарубежных стран: Темат. подборка. – М., 1992. – Вып. 1.- С. 27-31

76. Шиян О. І. Сутність державної освітньої політики з питань забезпечення здорового способу життя молоді [Електронний ресурс] / Олена Шиян // Державне управління : Теорія та практика. – 2008. – № 2 (8). – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/DUTP/

77. Шиян О. Державна освітня політика з питань здорового способу життя молоді : монографія / Олена Шиян. – Л., 2010. – 296 с. –

78. Шиян О. І. Роль спорту в навчально-виховному процесі шкіл Великобританії (Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень) / Олена Шиян, Ірина

Турчик // Фізичне виховання в школі.– 2005. – № 1– С. 51-54.

79. Шиян О. І. Формування ціннісних орієнтирів молоді у контексті збереження та зміцнення здоров’я (з досвіду упровадження міжнародних програм) / О.І. Шиян, І.Х. Турчик // Проблеми освіти : [Наук.зб. /Кол. Авт.]– К. : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. 2008. ВИП. 56 – 204 с.

80. Шиян Олена. Політика забезпечення здорового способу життя молоді засобами освіти в умовах європейської інтеграції / Олена Шиян // Фізична активність, здоров'я і спорт. - 2012. - № 2(8) - С. 66 - 72.

81Annerstedt C. Physical Education and Health in Sweden. / Annerstedt C. // International Comparison of Physical Education. – 2005. – P. 604–629

82.Arnold P. Competitive sport, winning and education / Arnold P. // Journal of moral education. – 1989. - №1. – P.15-25.

83. Bailey R. Evaluating the relationship between physical education, sport and social inclusion/ Bailey R // Educational Review. – 2005. - 57(1). P. 71–90.

84. Balz E. Physical Education in Germany / Balz E., Neumann P., Puhse U., Gerber M. // Inter-national Comparison of Physical Education. – 2005. – P. 292 –309.

85. Barton L. Disability, Impowerment and Physical Education. - London: Falmer, 1993. – P.67-101.

86. Broeke A. Physical Education and Sport Education in the European Union: The Netherlands. /Broeke A., Van Dalfsen G., Klein G., Hardman K., Physical Education and Sport Education in the European Union. – Editions Revue EP.S., Paris, 2007.

87. Brustad R. Who will go out and play? Paternal and psychological influences on children’s attraction to physical

activity / Brustad R. // Peadriatic Exercize Science. – 1993. - №5. – P.55 – 57.

88. Cachay K. Versportlichung der Gesllschaft und Entsportung des Sports – Systemtheotetischic Ammerkungen zu einen geseellschaftlichen Phonomen. – Schordorf: Hofmann, 1990. – P.31 – 37.

89. Carreiro da Costa F. Physical Education in Portugal / Carreiro da Costa F. // International Comparison of Physical Education. – 2005. – P. 554–571.

90. Children and Young People's Participation in organized Sport [Електронний ресурс] // Режим доступу до дж.:https://www.gov.uk/government/publications/children-and-young-peoples-participation-in-organised-sport-omnibus-survey.

91. Coakley J. Using sports to control deviance and violence among youths: Let's be critical and cautious / Coakley J// In Paradoxes of youth and sport . - Albany, NY: State University of New York Press, 2002. - P. 13-30

92. Colabianchi N. Sports Participation in Secondary Schools: Resources Available and Inequalities in participation/ Colabianchi N., Johnston L., O'Malley // A BTG Research Brief. Ann Arbor, MI: Bridging the Gap Program, Survey Research Center, Institute for Social Research, University of Michigan, 2012.

93. Collins M. Sport and Social Exclusion / Collins Michael Frank, Kay Tess // Psychology Press. - 2003. - P. 304

94. Cook M. French culture since 1945. In: Greaves A.(Ed)./ Cook M. // Sport in France. – Logman, 1993. — p. 170-173

95. Crabbe T.. Knowing the score, Positive Futures case study research: final report, London: Home Office.- 2006a

96. Crum B.J. Changes in modern societes – consequences for PE and school sport /Crum B.J. - Editions ASEP/SVSS Verlag. - 1999.

97. Dallermassl K. Physical Education and Education through Sport in Austria / Dallermassl K. //Physical Education and Sport Education in the European Union. – Editions Revue EP.S., Paris, 2007
98. Danish S. J. Teaching life skills through sport./ Danish S. J.// In Paradoxes of youth and sport . - Albany, NY: State University of New York Press, 2002. - P. 49-59
99. DCMS (Department for Culture, Media and Sport). Department for Education and Skills). Departmental report, Norwich: HMSO - 2007.
100. DCMS (Department for Culture, Media and Sport) Policy Action Team 10: report to the Social Exclusion Unit—arts and sport . - London, Her Majesty's Stationery Office) - 1999
101. DCMS (Department for Culture, Media and Sport) Policy Action Team 10: report to the Social Exclusion Unit—arts and sport. - London, Her Majesty's Stationery Office) - 1999
102. DCMS (Department for Culture, Media and Sport). “Game plan: a strategy for delivering government's sport and physical activity objectives” - 2002.
103. DCMS (Department for Culture, Media and Sport). “Game plan: a strategy for delivering government's sport and physical activity objectives” - 2002.
104. DCMS (Department for Culture, Media and Sport). Department for Education and Skills).Departmental report, Norwich: HMSO- 2007.
105. DfEE / QCA (Department for Education and Employment/Qualifications and Curriculum Authority). 1999. Physical education: the National Curriculum for England. - London: QCA.
106. DfEE/QCA Physical Education. The National Curriculum for England. - London: DfEE and QCA, 1999. – 56 p.
107. EACEA/Eurydice, 2011. The structure of the European education systems 2011/12: schematic diagrams. Brussels: Eurydice.

108. Eid L. Le competenze nelle scienze motorie e sportive. Verso una literacy motoria europea / Eid L. - Milan, Franco Angeli. - 2007. - 144 p.
109. Eid L. Physical and Sport Education in Italy / Luca Eid, Nicola Lovecchio, Marco Bussetti // Journal of Physical Education and Health. – Opole, 2012. – Vol. 1 (2). – P. 37–43.
110. Eitzen S. Sport and American Education / Eitzen S., Sage G. // Sociology of American Sport, - 1992. - P.79-94
111. Elton Report.. Discipline in schools: Report of the Committee of Enquiry chaired by Lord Elton. - London: HMSO. - 1989
112. European Commission, 2007. Key Competences for Lifelong Learning - European Reference Framework. – Acces mode : http://ec.europa.eu/ dgs/ education_culture/ publ/pdf/ll-learning/keycomp-_en.pdf [accessed 12 March 2013].
113. European Commission, 2007a. White Paper on Sport. COM(2007) 391 final. – Access mode : http://eur-lex.europa.eu/ LexUriServ/ LexUriServ.do?uri =COM:2007:0391:FIN:EN:PDF [accessed 12 March 2013].
114. European Commission/EACEA/Eurydice, 2013. Physical Education and Sport at School in Europe. Eurydice Report (Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2013). – Access mode : http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice.
115. Flintoff A. The school sport co-ordinatorprogramme: Changing the role of the physical education teacher?/Flintoff A. // Sport, Education and Society. - 2003 № 8(2) . – p. 231 - 250
116. Franke E. School physical education as a promoter of sport for all among the population. / Franke E // Paper to World Congress on Sport for all. – Finland, 1990.

117. Grossing S. Physical Education in Austria. / Grossing S., Recla J., Recla, H., // International Comparison of Physical Education. – Oxford, 2005. P. 66–82.
118. Halbert J. Physical Education in Ireland. / Halbert J., MacPhail A. // International Comparison of Physical Education. – 2005. – P. 380–399
119. Hantrais L. Leisure and the family in contemporary France/ Hantrais L. // leisure Studies 1. Polytechnic of North London. – London, 1982. – P.16
120. Hardman K. The situation of Physical Education in schools: a European perspective / Hardman K. // Human Movement. – 2008
121. Hardman K., Marshall J. 2001 Worldwide Survey on the State and Status of Physical Education in Schools //World Summit on Physical Education. – Berlin, 1999. – P.27 -37
122. Hardman Ken. The Situation of Physical Education in Schools: A European Perspective/ Hardman Ken // Human Movement. – Warsaw, 2008. - №1. – P.5-18
123. Harter S. A model of mastery motivation in children: individual differences and developmental change // Minnesota symposium on Child Psychology. – Hillsdale, New Jork: Eriboum, 1981.- P.15 – 17.
124. Hellison D. Teaching responsibility through physical activity/ Hellison D.. - Champaign, IL: Human Kinetics.- 1995
125. Holt R. Sport and society in modern France / Holt R. — Macmillian: Basingtoke, 1981. – 201 p.
126. Jaworski Z. Szkolne Wychowanie Fizyczne w roznych krajah. – Warszawa: A.W.F., 1976. – P. 76 – 95.
127. Jones T., Duffy P., Murphy G. Dinneen J. Girls and boys come out to play. – Limerick: Thomson College of Education, 1997. – P. 76 – 79.
128. Kraft R. Learning through games discovery // The Physical Educator. – 1987. - №4. – P. 18-22.

129. Kraft R. Learning through games discovery // The Physical Educator. – 1987. - №4. – P. 18-22.
130. Laporte W. Physical Education in European Union in harmonisation process // European Physical Education Association: Newsletter. - 1999. - №4. – P. 12.
131. Leamnson R., Thinking About Teaching and Learning / R. Leamnson. - Developing Habits of Learning with First Year college & University Students, 1999. – P. 256.
132. MacFadyen T. An Analysis of the Influence of Secondary Scholl Physical Education on Young People's Attitudes Towards Physical Activity // Bulletin of Physical Education . – 1999. - №35 (3). P. 152.
133. Macfadyen T., Bailey R. Teaching Physical Education 11 – 18. – London, 2002. – 245 p.
134. Martinek T.The development of compassionate and caring leadership among adolescents/ Martinek, T., Schilling, T. and Hellison, D // Physical Education and Sport Pedagogy. – 2006/ - № 11(2).-P. 141–157.
135. Mechikoff R. A history and philosophy of sport and physical education: from ancient civilizations to the modern world / R. Mechikoff, S. Estes . NY, McGraw-Hill Higher Education. – 2002. – p.372
136. Miller S.C. Sociomoral education through Physical education with at-risk Children / S.C. Miller, J.L. Bredemeier, D.L.L. Shields // Quest. - 1997. - № 48. - P. 114–129.
137. National Association for Sport and Physical Education. Guidelines for after-school physical activity and intramural programs. Reston, VA: National Association for Sport and Physical Education; 2001
138. National Curriculum / (www.nc.uk.net) (15.03.2010)
139.National Curriculum in action / (www.ncaction.org.uk) (15.03.2010)

140. National Curriculum Task Group on Assesment and Testing: A Report. – London, 1988. – P. 18 – 25.
141. Nichols G. A consideration of why active participation in sport and leisure might reduce criminal behavior/ Nichols G // Sport, Education and Society. – 1997. - № 2(2). – P.181–190.
142. Owen J. Physical Education and Needs of the Secondary School Child // Bulletin of Physical Education. – 1968. - Conference Supplement. – P. 38 – 42.
143. Parker T., Meldrum K. An approach of Outdoor activities. – London: National Association of Outdoor Education Publishers, 1971. – 110 p.
144. Pawlucki A., Olszewska-Pawlucka I. Wychowanie zdrowotne i sportowe w reformowanych szkolach Szwecji // Wychowanie fizyczne i zdrowotne. – 1996. - №3. – P.88-92.
145. Petrovic K. Krsitve clovekovih svoboscin in pravic v sportu / K. Petrovic // Zbornik: jugoslovansko posvetovanje “Nasilie in sport”, Gozd Martuljek, - 1989. - PP. 8-20
146. Phillips P. Effective Physical Education // Ideas II. – 1994. –№2. - P.77-90.
147. Physical Education and Study of Sport / [Davis B., Bull R., Roskoe J. Roskoe D.]. – London: Harcourt Health Sciences, 2002. – 640 p.
148. Physical Education in Lithuania / Puisiene E., Volbekiene V., Kavaliauskas S., Cikotiene I. // International Comparison of Physical Education. – 2005. P. 440 – 459
149. Popowczak M. Lekcje WF we włoskich liceach / Marek Popowczak// Pismo Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu. – Wroclaw, 2007. - №114
150. Pospiech J. Educacjyine walory sportu w szkole – perspectuva europejska. Wychowanie fizyczne i sport w szkole, Warczawa, 2010, S.65
151. Pospiech J. Stan i status wychowania fizycznego w krajach Europeiskich // Lider. – 2000. - №9. – P.5-11.

152. Pospiech J., Pospiech D. Opinie i oczekiwania uczniow wobec wychowania fizycznego w wybranych krajach Unii Europejskiej // Kultura Fizyczna. – 2001. - №1-2. – P.22 – 32.
153. Ronholt H. Physical Education in Denmark / Ronholt H. // International Comparison of Phy-sical Education. – 2005, P. 206–227
154. Rose S. Star wars on the floor // Strategies. – 1992. - №7. – P.13-15 John G., Heart H. Handbook of sports and recreational building design. – London, 2000. - V.4. – P.160
155. Rychtecky *A.* Physical Education and Education through Sport in the Czech Republic / Rych-tecky A. // Physical Education and Sport Education in the European Union. – Paris, 2007.
156. Sallis, J., Mckenzie T. PE's role in Public Health// Research Quarterly for Exercise and Sport. – 1991. - № 62. – P. 32.
157. Sandford R. Young people and the role of physical activity in enhancing personal. Social development: Evaluating sustainable impact / Sandford R., Armour K. and Duncombe R. // Paper presented at the British Educational Research Association Annual Conference, September, at the University of Warwick, UK. – 2006
158. Shyyan O. Policies for Introducing New Knowledge to Health Educators in Ukraine / Olena Shyyan // ATEE 2009 Annual Conference Proceedings / Editors: Mireia Montané and Joana Salazar. – Brussels : [s. n.], Belgium, 2010. – P. 205–215.
159. Shyyan O., Nakonechnyj Yu, Rudenko R. Cooperation for Health Promotion.// Modern world : Politics, Economy, Culture, History, Technology, Science and Education, Ottawa University Press (2015): 325-330

160. Shyyan O. International Experience and Ukrainian Appro ach in Health Promotion through Physical Education / Olena Shyyan // Prozdrowotny styl zyciauwarunkowany spoleczne / redakcja T. Lisicki, B. Wilk, A. Walentukiewicz. – Gdansk, 2005. – P. 133 – 139.

161. Siedentop D. Sport Education: quality PE through positive sport experiences/Siedentop D.-Champaign, IL: Human Kinetics.- 1994

162. Smith P.The French experience. Bulletin of Physical Education 34(3). – P.212-217

163. Sollerhed A-*C.* The Status of Physical Education in the Swedish School System / Soller-nd

164. Sozanski H. Sport w szkole – stan I perspektywy / H.Sozanski, M.Siewierski, J.Adamczyk // Wychowanie fizyczne i sport w szkole, Warczawa. - 2010. - S.75 – 89

165. Speednet G. Primary School PE Survey // British Journal of Physical Education. – 1999. - №30 . – P. 34 – 39.

166. Sports in America: Recreation, business, education and controversy (Information plus referenceseries) [Електронний ресурс] //Режим доступу до дж.: http://ua.bookfi.org/book/1068395

167. Steenbergen J. TamboerJ.W.i. Ethics and the Double character of Sport. An Attempt to Systematize the Discussion on the Ethics of Sport / J. Steenbergen, J.W.ITamboer // M.J. McNamee en S.J. Parry - Ethics and Sport. - London, 1998. - P. 35–53

168. Talbot M. The case for Physical Education // World summit on Physical Education. – Berlin, 2001. – P.39.

169. Tomiek R. Sport szkolny w wybranychkrajach Europy/Tomiek R., Pospiech D // Katowice 2010, AWF

170. Tsangaridou N. Physical Education and Education through Sport in Cyprus / Tsangaridou N.,Yiallourides G. //

Physical Education and Sport Education in the European Union. – Paris, 2007.
171. Turchyk I. The peculiariarities op physical education programme in Ukraine / Iryna Turchyk,Tetjana Krucevych, Mykola Lukjanchenko, Sergii Djatlenko // Journal of Physical Education and Health. – 2012. – Vol.1 (2). – P. 43–48.
172. UK Parliament. Education Reform Act.- London: HMSO.- 1988
173. UK Parliament.EducationAct.-London: HMSO. -1944.
174. Wallian N. Physical Education in France / Wallian N., Grehaigne J-F. // International Comparison of Physical Education. – 2005. – P. 272–291
175. Warnock Report. Special educational needs: report of the Committee of Enquiry into the education of handicapped children and young people.-London: HMSO. – 1978
176. Williams T. School health education in Europe. – Southamption: Universyty of Southamption, 1985. – P. 34 – 38.
177. Wuest D., Bucher C. Foundations of Physical Education and Sport. - St Louis: Mosby-Year Book, 1995. – P. 76.
178. Wybrane aspekty szkolnej educkacji zdrowotnei na przykladzie stylu zycia mlodziezy polsko-ukrainskiey / E.Zadarko, Z.Barabasz, O.Shyyan, E.Babiarz, Y.Slyvka, M.Domaradzka, I. Turchyk, M.Barabasz, K.Fraczek, Y.Nakonechnyy // ТзОВ «Трек – ЛТД», 2014. –152 с
179. Wychowanie fizyczne I sport w szkole / red. Zbigniew Szaleniec, Jozef Bergier. – Komisja Nauki, Edukacji I Sportu Senatu Rzeczy pospolitej Polskiej. – Warszawa: Kancelaria Senatu, 2010 . – p.155

Наукове видання

Ірина Турчик

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ У ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ ЄВРОПИ

Редактор
Турчик І.Х.

Відповідальний за випуск
Сидоряк А.Б.

Верстка та дизайн обкладинки
І.Гладка

Підписано до друку 01.11.2017
Гарнітура: Bookman Old Style
Формат офсетний. Папір офсетний.
Ум. Друк 8,2 арк

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 4248 від 29.12.11 р.

Друк: ТзОВ «Трек-ЛТД»
Дрогобич, Д.Галицького, 1, тел. (244)1-08-90,
e-mail: druksv@gmail.com

